

**ВИДАННЯ ПІДГОТОВЛЕНО В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПРОЄКТУ ЕРАЗМУС + «ТРАНСКАРПАТСЬКИЙ ЦЕНТР
ЖАНА МОНЕ З ДОСЛІДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТРАТЕГІЙ РОЗВИТКУ»**

(Грантова угода No – 619688-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CoE)

**THE EDITION IS PREPARED WITHIN THE ERASMUS +
PROJECT «JEAN MONNET TRANSCARPATHIAN CENTER FOR
THE STUDY OF EUROPEAN DEVELOPMENT STRATEGIES»
(Grant agreement No – 619688-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CoE)**

With the support of the
Erasmus+ Programme
of the European Union

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДВНЗ «УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
Науково-навчальний інститут євроінтеграційних досліджень

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС»

Дидактичні матеріали

Ужгород – 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE

STATE UNIVERSITY 'UZHHOROD NATIONAL UNIVERSITY'

Research Institute of European Integration Studies

Uzhhorod 2023

ЗМІСТ

Робоча програма навчальної дисципліни

Лекції

Глосарій

Тестові завдання

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра міжнародних студій та суспільних комунікацій**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан факультету історії та
міжнародних відносин
_____/_____/_____./
« ____ » _____

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН ЄС

Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	29 «Міжнародні відносини»
Спеціальність	291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Спеціалізація	Міжнародні відносини
Освітня програма	Міжнародні відносини
Статус дисципліни	вибіркова
Мова навчання	українська

Робоча програма навчальної дисципліни «Актуальні проблеми зовнішньої політики країн ЄС» для здобувачів вищої освіти галузі знань 29 «Міжнародні відносини», спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», спеціалізації «Міжнародні відносини».

Розробник: Вовканич Іван Іванович, доктор історичних наук, професор

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні *кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій* протокол № 1 від «___» вересня 2021 р.
Завідувач кафедри _____ Андрейко В. І.

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин протокол № 1 від «___» вересня 2021 р.
Голова науково-методичної комісії _____ Тодоров І. Я.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 4	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 120	1	
Кількість модулів – 1	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 6	1	
	Лекції:	
	7	
	Практичні (семінарські):	
	3	-
Вид підсумкового контролю: залік	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
	100	

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни – вивчення теоретико-методологічних засад, сутності, правових основ, пріоритетів та засобів реалізації зовнішньої політики країн Європейського Союзу. Студенти мають змогу дослідити динаміку та сучасний стан зовнішньої політики країн ЄС, з'ясувати правову, загальнополітичну, економічну, гуманітарну та інші складові цієї політики. У ході вивчення предмету студенти аналізують і порівнюють правове та інституційне забезпечення, відмінності у становленні та динаміці розвитку відносин ЄС з окремими державами та субрегіонами. Курс є інтегрованою навчальною дисципліною, що охоплює базові знання про історію, політику та економіку ЄС, окремих країн та субрегіонів поза його межами.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- специфіку зовнішньополітичних концепцій окремих держав ЄС;
- основи формування зовнішньої політики країн ЄС;
- тенденції інтеграції та їх вплив на розвиток європейського регіону;
- роль та місце ЄС у світовій політиці;
- проблеми та завдання у контексті становлення відносин України та країн ЄС.

вміти:

- визначати роль і місце країн ЄС у світовій політиці;
- орієнтуватися у тенденціях формування та реалізації інтеграційних процесів у Європі;
- характеризувати зовнішню політику країн ЄС, виявляти спільні та відмінні риси у зовнішньополітичній діяльності держав регіону;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки у детермінантах, засобах, інструментах та наслідках зовнішньої політики країн ЄС;
- аналізувати вплив зовнішньої політики держав Європейського Союзу на формування зовнішньополітичних засад України.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких загальних та спеціальних компетентностей:

1) здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями та застосовувати їх у практичній діяльності;

2) уміння аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення;

3) здатність діяти суспільно відповідально, проявляти громадянську свідомість, відповідати за якість виконаної роботи;

4) здатність до безперервного навчання та саморозвитку, самостійної і автономної праці, використання системного підходу до розроблення та реалізації;

5) здатність і готовність використовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології для системного аналізу прийняття рішень у міжнародних відносинах;

6) здатність до цілеспрямованого професійного зростання, перспективного планування особистісного та професійного розвитку, неупередженості в оцінці діяльності міжнародних організацій;

7) Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

8) Здатність аналізувати міжнародні інтеграційні процеси у країнах ЄС та місце в них України.

9) Здатність аналізувати міжнародні процеси у різних контекстах, зокрема політичному, безпековому, правовому, економічному, суспільному, культурному та інформаційному.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни «Актуальні проблеми зовнішньої політики країн ЄС» є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП):

04 Міжнародні відносини та світова політика

09 Політична історія світу

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «**Міжнародні відносини**», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Уміння визначати основи теорій та понять, вибирати інноваційні та концептуальні підходи і методи країнознавчих досліджень, загальнонаукові та спеціальні (дисциплінарні) методи дослідження, що використовуються в країнознавстві та суміжних дисциплінах.	РН Д2
Уміння обирати з інформаційних потоків найважливішу інформацію, оцінювати її за кількісними та якісними критеріями.	РН ІА3
Уміння висловлюватись на достатньому рівні як усно, так і письмово рідною та іноземною мовами для здійснення професійної діяльності.	РН К1
Уміння визначати загальнонаукову та дисциплінарну термінологію та коректно використовувати спеціальний понятійний апарат в професійній діяльності та популяризації досягнень країнознавства.	РН К3
Володіння знаннями про сучасне інформаційне, глобалізоване суспільство та його вимоги до особистості фахівця в конкретному середовищі.	РН СО3
Уміння визначати цивілізаційну належність країн світу, їх культурно-історичну, релігійно-світоглядну, суспільно-політичну специфіку.	РН Кр2

Володіти ґрунтовними знаннями про основи міжнародних систем різних типів, основні міжнародні правові акти, що регулюють міжнародні відносини.	РН Кр5
Збирати, обробляти та аналізувати значний обсяг інформації про стан міжнародних відносин, світової політики та зовнішньої політики держав.	РН Е1

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Актуальні проблеми зовнішньої політики країн ЄС»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, зокрема завдяки використанню інформаційних і комунікаційних технологій.	РН ЗК
Уміння аргументувати вибір шляхів вирішення завдань професійного характеру, критично оцінювати отримані результати та обґрунтовувати прийняті рішення.	РН ЗК
Здатність до безперервного навчання та саморозвитку, самостійної і автономної праці, використання системного підходу до розроблення та реалізації проектів.	РН ЗК
Демонструвати поглиблені знання проблем міжнародної та національної безпеки, міжнародних та інтернаціоналізованих конфліктів, підходів, способів та механізмів забезпечення безпеки у міжнародному просторі та у зовнішній політиці держав.	РН СО3
Оцінювати та аналізувати міжнародні та зовнішньополітичні проблеми та ситуації, пропонувати підходи до вирішення таких проблем.	РН Кр4
Здатність і готовність до виявлення, аналізу та інтерпретації складних процесів суспільно-політичного життя країн і регіонів світу з урахуванням специфіки їх цивілізаційної, конфесійної, соціальної, історичної належності.	РН П1

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- 1) доповіді та активна робота на семінарських заняттях;
- 2) виконання ряду тестових завдань із пройдених тем;
- 3) написання рефератів;
- 4) презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- 5) участь та виступи на наукових заходах;
- 6) інші види індивідуальних та групових завдань.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми *поточного* контролю включають бали за роботу на семінарських, практичних, виконання тестів до тем, а також оцінювання всіх видів самостійної роботи, запланованих у робочій програмі навчальної дисципліни.

Форма *модульного* контролю має на меті оцінити знання, вміння та практичні навички, набуті під час засвоєння теоретичного і практичного матеріалу після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни. Модульна контрольна робота проводиться у письмовій формі за окремими варіантами з трьома рівнями складності.

Форма *підсумкового* контролю з дисципліни «Міжнародні організації» (екзамен) визначається в освітній програмі спеціальності, відображається в навчальному плані та проводиться усно за задалегідь підготовленими екзаменаційними білетами.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Поточне оцінювання та самостійна робота				Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	СРС	50	100
Зовнішня політика Італійської Республіки	Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду	Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії	Реферат		
10	10	10	20		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні (семінарські) заняття	3	30
Реферат	1	20
Модульна контрольна робота	1	50
Разом		100

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи та підсумкового семестрового контролю

Рівні навчальних досягнень	100-бальна шкала	Критерії оцінювання навчальних досягнень	
		Теоретична підготовка	Практична підготовка
Відмінний	100...90	Студент	
		вільно володіє навчальним матеріалом, висловлює свої думки, робить аргументовані висновки, рецензує відповіді інших студентів, творчо виконує індивідуальні та колективні завдання; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань; вільно використовує нові інформаційні технології для поповнення власних знань.	може аргументовано обрати раціональний спосіб виконання завдання й оцінити результати власної практичної діяльності; виконує передбачені програмою завдання; використовує знання для розв'язання поставлених перед ним

			завдань.
<i>Достатній</i>	89....74	вільно володіє навчальним матеріалом, застосовує знання на практиці; узагальнює і систематизує навчальну інформацію, але допускає незначні огріхи у порівняннях, формулюванні висновків, застосуванні теоретичних знань на практиці	за зразком самостійно виконує практичні завдання, передбачені програмою; має стійкі навички виконання завдання
<i>Задовільний</i>	73....60	володіє навчальним матеріалом поверхнево, фрагментарно, на рівні запам'ятовування відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу	має елементарні, нестійкі навички виконання завдання
<i>Незадовільний</i>	59....35	має фрагментарні знання (менше половини) при незначному загальному обсязі навчального матеріалу; відсутні сформовані уміння та навички; під час відповіді допускаються суттєві помилки	планує та виконує частину завдання за допомогою викладача
<i>Неприйнятний</i>	34.....1	студент не володіє навчальним матеріалом	виконує лише елементи завдання, потребує постійної допомоги викладача

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики

Зовнішня політика. Внутрішня політика. Зовнішньополітичні теорії. Пасивна політика. Агресивна політика. Активна політика. Консервативна політика. «Національні інтереси». Нація. Міжнародні впливові кола. Геополітичний аспект. Внутрішньополітичний аспект. Ідеологічний аспект. Політичні засоби. Военні засоби. Економічні засоби. Ідеологічні засоби. Інформаційно-пропагандистські засоби. Принципи зовнішньої політики. Статут Організації Об'єднаних Націй. Принцип мирного співіснування. Принцип не застосування сили. Принцип суверенної рівності держав. Принцип непорушності державних кордонів. Принцип невтручання у внутрішні справи держави. Принцип взаємного інтересу. Баланс інтересів держав.

Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі

Діяльність ЄС. Угоди. Лісабонська угода. «Європейське Співтовариство». Європейський Союз. Три «опори» ЄС. Маастрихтська угода. Амстердамський договір. Інститут європейського громадянства. Ніццький договір. Хартія основних прав ЄС. Склад Європейської Комісії. Генеральні директорати та генеральний секретаріат. Завдання Комісії. Вибори до європарламенту. Політичні групи та їх відповідальність. Обрання Президента та затвердження

складу Європейської Комісії. Види законодавчих процедур у ЄС. Завдання Ради ЄС. Склад Ради ЄС. Європейська Рада як орган політичного керівництва. Повноваження, якими наділена Європейська Рада. Утворення Суду ЄС. Європейський Суд справедливості. Загальний Суд. Повноваження Суду ЄС. Роль ЄСП у правотворчому процесі. Рада Європейського Союзу. Процедури прийняття рішень.

Тема 3. Зовнішня політика Італійської Республіки

Зовнішньополітичний курс Італії. Місце Італії в Раді Європи. Діяльність Італії в рамках НАТО. Діяльність Італії у «Великій вісімці». Італійська модель дипломатичної служби. Італія та Балкани. Пріоритети регіональної політики Італії. Культурна дипломатія Італії. Відносини між Україною та Італією на сучасному етапі.

Тема 4. Європейська служба зовнішніх справ.

Місце Європейської служби з питань зовнішньої діяльності у системі органів і посадових осіб, що реалізують безпекову політику ЄС. Верховний представник ЄС. Вимоги до кандидата та порядок призначення Верховного представника. Функції і завдання Верховного представника ЄС. Дипломатична служба. Роль та місце спецпредставників. Повсякденна робота спецпредставників. Ключові функції спецпредставників. Порядок призначення спецпредставників.

Тема 5. Зовнішня політика ФРН: європейський та глобальний вимір

Зовнішня політика Німеччини після об'єднання. Роль Німеччини в інтеграційних процесах Європейського Союзу. Німецько-французькі відносини. ФРН і США в контексті євроатлантичних відносин. Відносини Німеччини з країнами Вишеградської групи. ФРН і країни, що розвиваються.

Тема 6. Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії

Зовнішньополітична спадщина режиму Франко. Національні інтереси в зовнішній політиці Іспанії. Відносини між Іспанією та США. Іспано-українські взаємовідносини. Проблема сепаратизму в Іспанії. Особливості взаємовідносин між Іспанією та Португалією. Проблема Гібралтару.

Тема 7. Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Французької Республіки

Глобальний вектор зовнішньої політики Французької Республіки. Уряд Франції. Сучасна дипломатична служба Франції. Відносини Франції з США та НАТО. Франко-африканське співробітництво.

Тема 8. Загальна зовнішня політика і політика безпеки ЄС

Загальна зовнішня політика. Політика безпеки. Стратегічні цілі. Інструменти СЗПБ. «Сіра зона». Комітет політики та безпеки. Міжурядове Європейське оборонне агентство. Специфіка ЄС як учасника безпекових

відносин. Типи кризового врегулювання. Бюджет Євросоюзу. Верховний представник. Міжпарламентська конференція. Статус ЄС в роботі міжнародних організацій. Особливості діяльності ООН у сфері забезпечення міжнародної безпеки. Відносини ЄС із Радою Європи. Співпраця з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Тема 9. Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду

Причини виникнення та роль Вишеградської Групи в ЄС. Регіональна політика країн Вишеграду. Зовнішня політика Польщі. Зовнішня політика Словаччини. Зовнішня політика Угорщини. Зовнішня політика Чехії. Співпраця між Вишеградом та Україною.

Тема 10. Європейська політика сусідства

Політика сусідства Європейського Союзу. Основні інструменти політики сусідства. Угоди про асоціацію або про партнерство. Генеральний Директорат з переговорів про сусідство і розширення. Розподіл компетенції між Союзом та державами. Політико-правові передумови співробітництва України та ЄС. Історія розвитку відносин України та ЄС. Персональні санкції. Таргетовані санкції. Фінансові санкції. Заморожування активів. Галузеві санкції. Заборона на переказ коштів. Антиросійські санкції.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Форма навчання:					
	Усього	у тому числі				
лекції		практичні (семінарські)	або раторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
7-й семестр						
Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики.	14	2	-	-	-	12
Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі	14	2	-	-	-	12
Тема 3. Зовнішня політика Італійської Республіки	10	-	2	-	-	8
Тема 4. Європейська служба зовнішніх справ.	14	2	-	-	-	12
Тема 5. Зовнішня політика ФРН: європейський та глобальний вимір	12	2	-	-	-	10
Тема 6. Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії.	10			-	-	8
Тема 7. Стратегічні пріоритети	12	2	-	-	-	10

зовнішньої політики Французької Республіки						
Тема 8. Загальна зовнішня політика і політика безпеки ЄС.	12	2	-	-	-	10
Тема 9. Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду.	10	-	2	-	-	8
Тема 10. Європейська політика сусідства.	12	2	-	-	-	10
Модульна контрольна робота			-	-	-	-
Разом за модуль		14	6	-	-	100
Разом за семестр	120	14	6	-	-	100

6.3. Теми семінарських занять (денна форма)

№ з/п	Назва теми	Кількість	
		денна	заочна
1.	Зовнішня політика Італійської Республіки.	8	-
2.	Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду.	8	-
3.	Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії.	8	-
7.	Разом	24	-

6.4. Самостійна робота

Назва теми	Кількість годин (денна ф.н.)	Кількість годин (заочна ф.н.)
Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики.	12	-
Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі	12	-
Тема 3. Зовнішня політика Італійської Республіки	8	-
Тема 4. Європейська служба зовнішніх справ.	12	-
Тема 5. Зовнішня політика ФРН: європейський та глобальний вимір	10	-
Тема 6. Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії.	8	-
Тема 7. Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Французької Республіки	10	-
Тема 8. Загальна зовнішня політика і політика безпеки ЄС.	10	-
Тема 9. Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду.	8	-

Тема 10. Європейська політика сусідства.	10	-
<i>Разом</i>	100	-

6.5. Індивідуальні завдання

Індивідуальна робота студента з навчальної дисципліни «Актуальні проблеми зовнішньої політики країн ЄС» складається з написання реферату на одну із запропонованих тем.

6.6. Теми рефератів

1. Угоди та договори, за якими здійснює свою діяльність Європейський Союз.
2. Зовнішня політика держави: поняття та сутність, основні риси та цілі.
3. Міжнародні відносини та зовнішня політика держави: суть, види, принципи та суб'єкти.
4. Основні принципи внутрішньої і зовнішньої політики.
5. Засади внутрішньої і зовнішньої політики.
6. Зовнішня політика Української держави на сучасному етапі.
7. Європейська Комісія, як один з найважливіших акторів в сфері зовнішніх відносин Євросоюзу.
8. Функціонування комітетів Європейського Парламенту.
9. Європейська Рада як орган політичного керівництва.
10. Склад Ради ЄС та особливості голосування при прийнятті рішень.
11. Правова база процедури прийняття рішень ЄС.
12. Сутність і завдання зовнішньої політики ЄС.
13. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ та його функції.
14. Взаємодія Верховного представника Союзу з питань закордонних справ з інститутами, органами та установами ЄС.
15. Європейська служба з питань зовнішньої діяльності.
16. Роль та місце спеціальних представників дипломатичної служби ЄС.
17. Правова регламентація діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики.
18. Українсько-німецьке співробітництво на сучасному етапі.
19. Німецько-російські відносини у контексті українсько-російського протистояння.
20. Роль ФРН у Європейському Союзі після Брекзиту.
21. Німецько-турецькі відносини та перспективи інтеграції Туреччини у «Велику Європу».
22. Німецько-китайське співробітництво.
23. Участь ФРН у міжнародних організаціях.
24. Німецька культурна дипломатія на сучасному етапі.
25. Франко-німецькі відносини як стрижень європейської безпеки і співробітництва
26. Середземноморський вектор у політиці Франції.
27. Відносини Франції з державами Південно-Східної Азії.
28. Франція – Україна: еволюція політичних відносин.

- 29.Сучасна дипломатична служба Франції
- 30.Культурна дипломатія Французької Республіки
- 31.Особливості французької дипломатії: традиційні та сучасні аспекти
- 32.Органи і посадові особи, уповноважені представляти Європейський Союз на міжнародній арені.
- 33.Характеристика засад спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС
- 34.Особливості загальної політики безпеки та оборони.
- 35.Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі
- 36.Європейська служба по боротьбі з шахрайством
- 37.Значення «спільних цінностей» Європейського Союзу для забезпечення його безпеки «values based policy».
- 38.Особливості Реалізація Європейської безпекової політики у сфері протидії незаконній міграції та торгівлі людьми.
- 39.Співпраця ЄС і ООН у сфері безпекової політики.
- 40.Співпраця ЄС і НАТО у сфері безпекової політики.
- 41.Співпраця ЄС і ОБСЄ у сфері безпекової політики.
- 42.Органи та посадові особи ЄС, що реалізують безпекову політику ЄС.
- 43.Передумови та сутність політики сусідства ЄС.
- 44.Інструменти здійснення політики сусідства.
- 45.Угода про асоціацію між Україною та ЄС: основна характеристика і зміст.
- 46.Перспективи відносин України з ЄС.
- 47.Підтримка державної і суспільної стабільності у сусідніх регіонах, як пріоритетний напрям розвитку зовнішніх зв'язків Союзу.
- 48.Антиросійські санкції ЄС.
- 49.Сучасний стан відносин ЄС та Україна у контексті політики добросусідства.
- 50.Нормативно-правове забезпечення Політики сусідства Євросоюзу
- 51.Формування зовнішньополітичного курсу Італії після закінчення «холодної війни» .
- 52.Діяльність Італії в Раді Європи.
- 53.Діяльність Італії у «Великій вісімці».
- 54.Становлення «італійської моделі» дипломатичної служби.
- 55.Дипломатична служба Італії та нові виклики XXI століття.
- 56.Культурна дипломатія Італії.
- 57.Українсько-італійські відносини на сучасному етапі.
- 58.Зовнішньополітична спадщина режиму Франко.
- 59.Міграційна політика Іспанської держави.
- 60.Іспано-британські відносини. Проблема Гібралтару.
- 61.Іспанія та США в контексті євроатлантичних відносин
- 62.Зовнішня політика Іспанії у міжвоєнний період
- 63.Національні інтереси в зовнішній політиці Іспанії.
- 64.Вишеградська четвірка. Причини виникнення та роль в ЄС
- 65.Україна та Вишеградська четвірка
- 66.Угорщина як член Вишеградської четвірки
- 67.Польща як член Вишеградської четвірки
- 68.Словаччина як член Вишеградської четвірки
- 69.Чехія як член Вишеградської четвірки

7. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики

1. Поняття зовнішньої політики та форми її реалізації.
2. Мета зовнішньої політики. Поняття національного інтересу.
3. Цілі зовнішньої політики.
4. Засоби здійснення зовнішньої політики.
5. Сучасні принципи зовнішньої політики.

Список літератури

1. Безручко Ю.В., Вінник О.М., Глотов М.О., Кологойда О.В. Правове регулювання ринку цінних паперів та інвестиційних фондів в Європейському Союзі та в Україні. К. : ЦУЛ, 2010. 194 с.
2. Вовк Т. В. , Перемот С. В. Система конкурентного законодавства
3. Дарморіс О. М. Поняття та основні принципи трудового права Європейського Союзу. Держава і право. 2015. N 3. С. 375-381
4. Європейський Союз : економіка, політика, право: енциклопедичний словник / ред. І. В. Бураковський. – К. : Київський ун-т, 2011. 368 с.
5. Європейського Союзу. Правове регулювання правил конкуренції в Україні. Шляхи адаптації законодавства України. – К. : РВА "Тріумф", 2016. 416 с.
6. Зоріна О. Фінансова система Європейського Союзу: історико-правові аспекти становлення і розвитку. Юридичний журнал. 2011. № 1. С. 48-52.
7. Капіца Ю. Уніфікація і гармонізація національного законодавства з охорони прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі. Право України. 2016. № 5. С. 93-100
8. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу : навч. посіб. / В. Кернз. – К. : Знання, 2012. 381 с.
9. Татам А. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. К. : Абрис, 2017. 424 с.
10. Тюріна О. В. Основи права Європейського Союзу : навч. посіб. К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2012. 100 с.
11. Філонов В.П., Філонов О.В. , Субботін В.М. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. К. : Знання, 2015. 366 с.
12. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. К. : Знання, 2011. 187 с.

Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі

1. Угоди, на яких базується діяльність Європейського Союзу та його "опори".
2. Європейська Комісія.
3. Європейський Парламент.
4. Рада Європейського Союзу.

5. Європейська Рада.
6. Суд Європейського Союзу.
7. Процедури прийняття рішення інститутами ЄС.

Список літератури

1. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу. – Х.: Вид-во ХарPI НАДУ „Магістрл”, 2009. – 620 с.
2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2016. – Вип. 15. – 336 с.
3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 14. – 208 с.
4. Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.
5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : Право, 2013. – 760 с.
6. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2007. – 303с.
7. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посібник / Н.В. Бочарова. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 232 с.
8. Ніццький Договір та розширення ЄС / Міністерство юстиції України. Центр порівняльного права / За наук. ред. С. Шевчука. - К: Логос, 2011. - 196 с.
9. Право Європейського Союзу: Підручник / за ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

Тема 3. Зовнішня політика Італійської Республіки

1. Зовнішня політика Італії в рамках Європейського Союзу.
2. Середземномор'я як пріоритет регіональної політики Італії.
3. Балкани у зовнішній політиці Італії.
4. Діяльність Італії в рамках НАТО.
5. Італія і країни Північної та Латинської Америки.
6. Африка та Азіатсько-Тихоокеанський регіон в італійській дипломатії.

Список літератури

1. Барабанов О. Внешняя политика Италии на современном этапе URL:<https://www.imemo.ru/publications/periodical/meimo/archive/2003/10>
2. Глібова С. Культурна дипломатія Італії URL:<https://er.nau.edu.ua/>
3. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики. Італія – слабка ланка ЄС чи союзник України? URL:<https://www.euointegration.com.ua/articles/2016/07/1/7051490/>

4. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Італія
URL:http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Ital_ukr_net.pdf
5. Зонова Т.В. Дипломатическая служба Италии // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоновой ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 103-127.
6. Зонова Т.В. История внешней политики Италии: учебник. – М.: Международные отношения, 2016. – 352 с.
7. Коломієць О.В. Особливості концепції колективної безпеки Італії
URL:<http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2267/2039>
8. Лисак В.Ф., Юдіна А.А. Зовнішня політика Італійської республіки в умовах сучасної міграційної кризи
URL:http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1089/1/zovnishnia_polityka.pdf
9. Маковський А.О. Зовнішня політика Італії в міжвоєнний період (1918-1939)
URL:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/24260>
10. Мансур Ю.Н. Внешняя политика Италии (2001-2017)
URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-italii-2001-2017-gg/viewer>
11. Маслова Е.А. Внешняя политика Италии: (1994–2011 гг.): монография / Е.А. Маслова; под ред. Т.В. Зоновой; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) М-ва иностр. дел Рос. Федерации, каф. дипломатии. – М.: МГИМО-Университет, 2018. – 313 с.
12. Маслова Е.А. Идеологические основы внешней политики Италии периода второй республики URL:https://mgimo.ru/files2/y11_2012/231596/maslova-autoref.pdf
13. Михайленко, В. И. «Параллельная» стратегия Муссолини : Внешняя политика фашистской Италии (1922-1940) : в 3 т. URL:<http://aevis.ru/upload/ckeditor/files.pdf>
14. Муромцева О. Двустороннее сотрудничество Италии и стран Средиземноморья // IX Международная конференция «ЛЮМОНОСОВ – 2002». — М.: МГУ, 2002. — С. 128– 130.
15. Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale URL:
<https://www.esteri.it>

Тема 4. Європейська служба зовнішніх справ.

1. Утворення та еволюція Європейської служби зовнішніх справ.
2. Основні компетенції та завдання Верховного представника ЄС із закордонних справ.
3. Спеціальні представники дипломатичної служби ЄС.

Список літератури

1. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект / К. М. Беликова // *Международное право и международные организации*. – 2013. – № 1. – С. 78–91.
2. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору / О. Вдовиченко // *Юридична Україна*. – 2010. – № 9. – С. 118–123.
3. Гріненко О. О. Особисті привілеї та імунітети членів інституцій Європейського Союзу / О. О. Гріненко // *Часопис Київського університету права*. – 2011. – № 2. – С. 275–278.
4. Іноземцева О. Ю. Федеративні та конфедеративні ознаки в організації Європейського Союзу: до постановки питання / О. Ю. Іноземцева // *Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації*. – Х., 2008. – С. 141–142.
5. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права / О. Шпакович // *Право України*. – 2011. – № 5. – С. 142–147.
6. Якименко К. С. Совет Европейского Союза в институционной системе ЕС / К. С. Якименко // *Проблемы политико-правового развития в XXI веке* : материалы междунар. науч.-практ. конф., г. Москва, 19–20 нояб. 2010 г. – М., 2010. – С. 311–318.
7. Шамбровський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу : навч. посіб. / Г. О. Шамбровський. – К. : Знання, 2011. – 187 с.
8. Грицяк І. А. Правова та інституційна основа Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов. – Х. : Магістр, 2009. – 620 с.
9. Шпакович О. М. Вплив актів міжнародних організацій на внутрішні правопорядки держав-членів: теорія і практика : монографія / О. М. Шпакович. – К. : Київ. ун-т, 2011. – 415 с.
10. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект / К. М. Беликова // *Международное право и международные организации*. – 2013. – № 1. – С. 78–91.

Тема 5. Зовнішня політика ФРН: європейський та глобальний вимір

1. Зовнішня політика Німеччини після об'єднання.
2. Роль Німеччини в інтеграційних процесах Європейського Союзу.
3. Німецько-французькі відносини.
4. ФРН і США в контексті євроатлантичних відносин.
5. Відносини Німеччини з країнами Вишеградської групи.
6. ФРН і країни, що розвиваються.

Список літератури

1. Валіон О. В. Об'єднана Європа. Теорія, історія та перспективи для України (погляд на сучасний українсько-німецький євроінтеграційний діалог. URL: www.nbu.gov.ua/portal)

2. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики. Україна та Німеччина. Європейська правда. Інститут світової політики. 2016. URL:<http://www.eurointegration.com.ua/>
3. Добровольська І.-А. Французько-німецькі відносини як осередок європейської логіки // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 53. (Частина II) – С.79-85.
4. Добровольська І.-А. Французько-німецьке партнерство в сучасній архітектурі європейської безпеки// Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 55. (Частина II) – С.51-55.
5. Коваль І. Німеччина та східноєвропейські держави: проблеми та перспективи взаємовідносин у 90-ті роки. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2000. Вип. 19. Ч. I. – С. 97-98.
6. Мартинов А. Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990-2005 рр.). К: Інститут історії України НАН України, 2006. – 447 с.
7. Мартинов А. Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-ті роки ХХ століття). Інститут історії України НАН України. К. 2000. – 88 с.
8. Нолль А., Бозен Р. Новий німецько-французький договір про дружбу як основа для відродження ЄС URL:<https://www.dw.com/uk>
9. Офіційний портал посольства Федеративної Республіки Німеччини в Україні. URL:<http://www.kiew.diplo.de>
10. Погорська І. Французько-німецьке партнерство і процес європейської інтеграції. Дослідження світової політики. 2001. Вип. 17. – С. 32-36.
11. Рудько С.О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу /С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012.– 412 с.
12. Терехов В.П. Дипломатическая служба Германии / В.П. Терехов // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 70-102.
13. Тодоров І., Тодорова Н. Українсько-німецькі відносини в контексті історії і геополітики. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артьомов (голов. ред.) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. Вип.1 (22). – С. 30-44.
14. Харлан Г. Німеччина – країни Вишеградської четвірки – Україна: нереалізований потенціал співпраці у Східній Європі (1991 - 2013) URL:<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5491/1/Harlan.pdf>
15. Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики(друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2013. Випуск 25. С. 159–165. URL:<http://ena.lp.edu.ua/handle/ntb/21126>

16. Шостак Т. Співпраця України та Федеративної Республіки Німеччина в контексті євроінтеграційних прагнень України. NAUB. 2015. URL: <http://naub.oa.edu.ua/2015/>
17. Federal Foreign Office. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aamt>

Тема 6. Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії

1. Європейський напрям у зовнішній політиці Іспанії.
2. Іспано-українські відносини.
3. Іспанія та США.
4. Іспано-російські взаємозв'язки.
5. Проблема сепаратизму: міжнародні аспекти. Країна Басків. Каталонія.
6. Середземноморський напрям зовнішньої політики.
7. Особливості взаємовідносин між Іспанією та Португалією.

Список літератури

1. Аникеева Н. Отношения Испании и США в начале XXI века / Н. Аникеева // США – Канада: экономика, политика, культура. – 2007. – N 1. – С.41-50.
2. Іваницька О. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки) / О. Іваницька. – К.: Слово, 2012. – 720 с.
3. История внешней политики Испании / Аникеева Н. Е., Ведюшкин В. А. и др. – М.: Международные отношения, 2013. – 504 с.
4. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навч.-метод. посіб. з курсу / С. О. Рудько. – Остроз: Нац. ун-т Остроз. акад., 2012. – 409 с.
5. Федорова К. О. Зовнішня політика Іспанії на початку XXI століття: монографія / К. О. Федорова. – Warszawa: «Diamond trading tour», 2014. – 100 с.
6. Яковлев П. П. Испания в мировой политике / П. П. Яковлев. – М.: ИЛА РАН, 2011. – 378 с.
7. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи: Навчальний посібник для студентів / Кер. авт. колективу О.В.Крапівін. – Донецьк, 2012. – 274 с.
8. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ ст. підручник для вищих навчальних закладів / В. І. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.
9. Крушинський В.Ю. Манжола В.А. Міжнародні відносини та світова політика. 1945-1980. Дати. Події. Факти: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2007. – 192 с.
10. Зашкільняк Л. Історія Центрально-Східної Європи / за ред.. Л. Зашкільняка. – ЛНУ ім.. І. Франка, 2011. – 660 с.

Тема 7. Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Французької Республіки

1. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Франції.
2. Глобальний вектор зовнішньої політики Французької Республіки

3. Зовнішньополітична діяльність Франції у рамках ЄС.
4. Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Франції.
5. Французька Республіка у відносинах з державами Африки.

Список літератури

1. Авраменко В.В. Французька Республіка на міжнародній арені – від Н. Саркозі до Ф. Олланда URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2561/2270
2. Дубинин Ю.В. Дипломатическая служба Франции / Ю.В. Дубинин // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 38-69.
3. Коваль Н. Осінь Макрона: Реформи для Франції та Європи. URL: <http://prismua.org/macrons-autumn-reforms-france-europe/>
4. Косенко С. «Мягкая сила» как фактор культурной дипломатии Франции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/myagkaya-sila-kak-faktor-kulturnoy-diplomatii-frantsii>
5. Кочубей Л. Сучасні особливості зовнішньої політики Франції в умовах модернізації. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_suchasni-1.pdf
6. Малиновська Н.В. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Французької Республіки URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/2426/2159>
7. Обичкина Е.О. Внешняя политика Франции от де Голля до Саркози (1940-2012). – М.: Аспект Пресс, 2012. – 382 с.
8. Обичкина Е.О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в постбиполярном мире. – М.: МГИМО, 2004. – 486 с.
9. Пошедін О.І. Еволюція взаємовідносин Франції з НАТО URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/vnv_2013_19_18.pdf
10. Скічко І.А., Теміров Ю.Т. Пріоритети зовнішньої політики Франції за часів Е. Макрона. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view>
11. Тимофеев П.П. Европейское направление внешней политики Франции после окончания "холодной войны". – М.: ИМЭМО РАН – 2011. – 219 с.
12. Шадурский В.Г. Внешняя политика Франции (1945 - 2002): Учеб. пособие. - Минск, 2004. - 175 с.
13. Шаповалова О. Місце Європи у французькій зовнішньополітичній ідентичності в постбіполярний період / О. Шаповалова // Політологічний вісник: Зб.наук. праць. – 2008 – №. 36. – С. 268- 281

Тема 8. Спільна зовнішня політика та політика безпеки країн ЄС

1. Інституції реалізації Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ) та їх структура.
2. Процес прийняття рішень в області зовнішньої політики та в кризових ситуаціях.
3. Загальна політика безпеки і оборони (ЗПБО) в рамках Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ): еволюція та стратегія розвитку

4. Роль та місце ЄС у співпраці з міжнародними організаціями

Список літератури

1. Муравйов В.І. Асоціація як перший крок до інтеграції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – Вип. 86, ч. 1. – С.85-96.
2. Носов М.Г. Глобальные аспекты трансатлантических отношений / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2011. - No 2.
3. Носов М.Г. Евросоюз и Центральная Азия / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2006. - No 4.
4. Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 360 с.
5. Рабінович // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 152-155.
6. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – No 24. – Ст. 1794.
7. Якименко Х. Основні підходи щодо розуміння правового статусу Європейського Союзу / Х. Якименко // Вісник Академії правових наук України [Текст]. - Харків: Право, 2015. - No 2. - С .262-272.
8. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення / І. Яковюк // Вісник Академії правових наук України. – 2014. – No 3 (38). – С. 114-126.
9. Анакіна Т. М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. Форум права. 2013. No 3. С. 14–21.
10. Гарет Дейвис. Право внутрішнього ринку Європейського Союзу : учеб. пособие / Зарицкая М. Ю. (пер. с англ.). Київ : Знання – Прес, 2011. 423 с.
11. Гаряча Ю. П. Правові засади внутрішнього ринку Європейського Союзу. Стратегічні пріоритети. 2009. No 1(10). С. 275–279.

Тема 9. Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду

1. Особливості партнерства між Вишеградом та Україною
2. Зовнішня політика Польщі
3. Зовнішня політика Словаччини
4. Зовнішня політика Угорщини
5. Зовнішня політика Чехії
6. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки

Список літератури

1. Кіш Є.Б. Основні пріоритети сучасних українсько- угорських міждержавних відносин /Є.Б. Кіш //Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз,

- оцінки: матеріали міжнародного круглого столу 26-27 січня 2011 р. – Ужгород: Ліра, 2011. – С.130-141.
2. Кіш Є. Політико-правові засади українсько- угорського кордону в контексті розширення ЄС // Людинаіполітика.–2003.-№6.–С.15–21.
 3. Литвин В. Українсько-угорські відносини: історичні традиції та нові обрії співробітництва // Голос України. – 2004. – 29 травня. – С. 4 – 6.
 4. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: монографія /Д.Ткач. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.
 5. Ткач Д.І. Українсько-угорські відносини новітньої доби /Д.І.Ткач // Науковий вісник Дипломатичної академії України: збірник / Дипломат. акад. України при М-ві закорд. справ України. – К., 2009. – Вип. 15: Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. – С. 78-89.
 6. Лендшел, М. Л. (2015). Україна та Вишеградська четвірка: стан і перспективи розвитку відносин. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. <http://old2.niss.gov.ua/articles/1861/>
 7. Visegrad Group. (April 8, 2020). The Visegrad Group Joint Statement on the Future of the Eastern Partnership. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/the-visegradgroup-joint-200409>
 8. Sokołowicz M., Lishchynskyy I. Are Poland and Ukraine Gravity Centres for Each Other? Study on the Labour Migration Patterns. Comparative Economic Research. 2018.21(1), 45–65. DOI: 10.2478/ce-2018-0003
 9. Савельєв Є. В., Куриляк В. Є., Лизун М. В., Ліщинський І. О. Концепція «Вишеградська четвірка + Україна»: реальність і перспективи. Вісник економічної науки України. 2019. №1 (36).
 10. Комиссарова Ж.Н., Сергеев Е.А. Процедура чрезмерного дефицита бюджета в странах Вишеградской группы. Вестник РУДН. Серия: Экономика. 2018. Т. 26. № 2. С. 246—257.

Тема 10. Європейська політика сусідства

1. Інструменти політики сусідства ЄС
2. Угоди про асоціацію Євросоюзу
3. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України
4. Санкційна політика Європейського Союзу

Список літератури

1. Плідне співробітництво: Україна, Молдова. Білорусь. – Брюссель: EuropeAid, 2012.
2. Більше ніж сусіди Розширений Європейський Союз та Україна - нові відносини: Заключний звіт. – Варшава, Фонд імені Стефана Баторія, Київ: Міжнародний фонд “Відродження”, 2015. – 106 с.

3. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Дорога в майбутнє – дорога в Європу: Європейська інтеграція України. – К., 2010. – 108 с.
4. Годун С.Д. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу: Навчальний посібник. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2007.
5. Губерський Л. В. Україна – ЄС: формування нової стратегії взаємовідносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 1. – С. 3 – 7.
6. Ігошкін Г. Об'єднана Європа: що там на нас чекає?//Політика і час. — 2016. — №7.
7. Ковальова О. Україна – Європейський Союз: інтеграційний потенціал і проблеми співробітництва // Людина і політика. – 2012. - № 6. – С. 22 – 30.
8. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2011. – 448 с.
9. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України: аналітичні перспективи. – Київ: Інститут євроатлантичного співробітництва, 2014. – 88 с.
10. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2010.
11. Кухарская Н. Украина и Европейский союз. //МЭиМО. – 2015. - № 1.
12. Лендшел М. Роль транскордонного співробітництва західних регіонів у процесі європейської інтеграції України. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. Вип. 3 /Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М. Вегеш (гол. Ред.), Андрущенко В., Блецкан М. та ін. – Ужгород: СМП “Вісник Карпат”, 2006. – С. 174-182.
13. Рудяков П. Європейський Союз – Україна: еволюція підходів // Політична думка. – 2012. - № 1. – С. 87 – 96.
14. Стрекаль О. В. Проблеми розробки національної стратегії європейської інтеграції України // Науковий Вісник Дипломатичної академії України. – 2009. – Вип. 1. – С. 153 – 158.
15. Яворська Г. Про перспективи “статусу сусідства” у відносинах України з ЄС // Дзеркало тижня. – 2013. – 25 січня. – С. 5.

8. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Підручники, навчальні та методичні посібники, довідкова література.
3. Додаткові завдання до практичних занять.
4. Індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів з навчальної дисципліни.

9. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Анакіна Т. М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. Форум права. 2013. No 3. С. 14–21.
2. Більше ніж сусіди Розширений Європейський Союз та Україна - нові відносини: Заключний звіт. – Варшава, Фонд імені Стефана Баторія, Київ: Міжнародний фонд “Відродження”, 2015. – 106 с
3. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Дорога в майбутнє – дорога в Європу: Європейська інтеграція України. – К., 2010. – 108 с.
4. Годун С.Д. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу: Навчальний посібник. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2007.
5. Губерський Л. В. Україна – ЄС: формування нової стратегії взаємовідносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 1. – С. 3 – 7.
6. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2016. – Вип. 15. – 336 с.
7. Заболотный В.М. Новейшая история стран Европы и Северной Америки: Конец XX – начало XXI века: Учеб. Пособие для студентов. – М.: ООО «Изд-во АСТ»: ООО «Изд-во «Астрель», 2004. – 294 с.
8. Задорожнюк И. О единстве Старого света и региональной идентичности Центральной Европы. //МЭиМО. – 2003. - № 5.
9. Злоказова Н. Расширение ЕС: за и против с позиций его членов. //МЭиМО. – 2004. - № 1.
10. Зуева К. Новые концепции европейской интеграции. //МиЭМО. – 1995. - № 11. – С. 94-102.
11. Зуева Х. Внешняя политика Франции в эпоху "неоголлизма" //МЭиМО. – 2004. - № 1.
12. Ігошкін Г. Об'єднана Європа: що там на нас чекає?//Політика і час. — 2016. — №7.
13. Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.
14. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 14. – 208 с.
15. Ковальова О. Україна – Європейський Союз: інтеграційний потенціал і проблеми співробітництва // Людина і політика. – 2012. - № 6. – С. 22 – 30.

16. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2011. – 448 с.
17. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2001. – 448 с.
18. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України: аналітичні перспективи. – Київ: Інститут євроатлантичного співробітництва, 2014. – 88 с.
19. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України: аналітичні перспективи. – Київ: Інститут євроатлантичного співробітництва, 2004. – 88 с.
20. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2010.
21. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2000.
22. Кухарская Н. Украина и Европейский союз. //МЭиМО. – 2015. - № 1.
23. Лендзел М. Роль транскордонного співробітництва західних регіонів у процесі європейської інтеграції України. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. Вип. 3 /Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М. Вегеш (гол. Ред.), Андрущенко В., Блецкан М. та ін. – Ужгород: СМП “Вісник Карпат”, 2006. – С. 174-182.
24. Міжнародно-правові аспекти співробітництва Європейського Союзу з третіми країнами /М.М. Микієвич /Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2002. – 200 с.
25. Муравйов В.І. Асоціація як перший крок до інтеграції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – Вип. 86, ч. 1. – С.85-96.
26. Назаренко В.И. Аграрная политика Европейского Союза /Институт Европы РАН. – М.: ООО «Маркет ДС Корпорейшн», 2004. – 362 с.
27. Нейманн И. Несостоявшаяся экскурсия в "Европу": российский дискурс. //МЭиМО. – 2001. - № 11.
28. Носов М.Г. Глобальные аспекты трансатлантических отношений / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2011. - No 2.
29. Носов М.Г. Евросоюз и Центральная Азия / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2006. - No 4.
30. Плідне співробітництво: Україна, Молдова. Білорусь. – Брюссель: EuropeAid, 2012
31. Посельський В. Європейський Союз Інституційні основи європейської інтеграції. – Київ: “Смолоскип”, 2002.
32. Право Европейского Союза: Учебник для вузов /Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Юристъ, 2004. – 925 с.
33. Рабінович // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 152-155.

34. Разумнова Л., Балтенкова О. Расширение Европейского союза: "Северное измерение" //МЭиМО. – 2000. - № 12.

35. Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 360 с.

36. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.

37. Якименко Х. Основні підходи щодо розуміння правового статусу Європейського Союзу / Х. Якименко // Вісник Академії правових наук України [Текст]. - Харків: Право, 2015. - № 2. - С .262-272.

38. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : Право, 2013. – 760 с.

39. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення / І. Яковюк // Вісник Академії правових наук України. – 2014. – № 3 (38). – С. 114-126.

Додаткова література

40. Авраменко В.В. Французька Республіка на міжнародній арені – від Н. Саркозі до Ф. Олланда URL:

http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2561/2270

41. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект / К. М. Беликова // *Международное право и международные организации*. – 2013. – № 1. – С. 78–91.

42. Валіон О. В. Об'єднана Європа. Теорія, історія та перспективи для України (погляд на сучасний українсько-німецький євроінтеграційний діалог. URL:www.nbuv.gov.ua/portal

43. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору / О. Вдовиченко // *Юридична Україна*. – 2010. – № 9. – С. 118–123.

44. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики. Україна та Німеччина. Європейська правда. Інститут світової політики. 2016. URL:<http://www.eurointegration.com.ua/>

45. Гріненко О. О. Особисті привілеї та імунітети членів інституцій Європейського Союзу / О. О. Гріненко // *Часопис Київського університету права*. – 2011. – № 2. – С. 275–278.

46. Добровольська І.-А. Французько-німецьке партнерство в сучасній архітектурі європейської безпеки// Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 55. (Частина II) – С.51-55.

47. Добровольська І.-А. Французько-німецькі відносини як осередок європейської логіки // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 53. (Частина II) – С.79-85.

48. Дубинин Ю.В. Дипломатическая служба Франции / Ю.В. Дубинин // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 38-69.
49. Іноземцева О. Ю. Федеративні та конфедеративні ознаки в організації Європейського Союзу: до постановки питання / О. Ю. Іноземцева // *Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації*. – Х., 2008. – С. 141–142.
50. Коваль І. Німеччина та східноєвропейські держави: проблеми та перспективи взаємовідносин у 90-ті роки. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2000. Вип. 19. Ч. I. – С. 97-98.
51. Коваль Н. Осінь Макрона: Реформи для Франції та Європи. URL: <http://prismua.org/macrons-autumn-reforms-france-europe/>
52. Косенко С. «Мягкая сила» как фактор культурной дипломатии Франции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/myagkaya-sila-kak-faktor-kulturnoy-diplomatii-frantsii>
53. Кочубей Л. Сучасні особливості зовнішньої політики Франції в умовах модернізації. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_suchasni-1.pdf
54. Малиновська Н.В. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Французької Республіки URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/2426/2159>
55. Мартинов А. Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990-2005 рр.). К: Інститут історії України НАН України, 2006. – 447 с.
56. Обичкина Е.О. Внешняя политика Франции от де Голля до Саркози (1940-2012). – М.: Аспект Пресс, 2012. – 382 с.
57. Обичкина Е.О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в постбиполярном мире. – М.: МГИМО, 2004. – 486 с.
58. Пошедін О.І. Еволюція взаємовідносин Франції з НАТО URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/vnv_2013_19_18.pdf
59. Рудько С.О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу /С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012.– 412 с.
60. Скічко І.А., Теміров Ю.Т. Пріоритети зовнішньої політики Франції за часів Е. Макрона. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view>
61. Терехов В.П. Дипломатическая служба Германии / В.П. Терехов // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 70-102.
62. Тимофеев П.П. Европейское направление внешней политики Франции после окончания "холодной войны". – М.: ИМЭМО РАН – 2011. – 219 с.
63. Тодоров І., Тодорова Н. Українсько-німецькі відносини в контексті історії і геополітики. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артьомов (голов. ред.) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. Вип.1 (22). – С. 30-44.

64. Харлан Г. Німеччина – країни Вишеградської четвірки – Україна: нереалізований потенціал співпраці у Східній Європі (1991 - 2013) URL:<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5491/1/Harlan.pdf>
65. Шадурский В.Г. Внешняя политика Франции (1945 - 2002): Учеб. пособие. - Минск, 2004. - 175 с.
66. Шаповалова О. Місце Європи у французькій зовнішньополітичній ідентичності в постбіполярний період / О. Шаповалова // Політологічний вісник: Зб.наук. праць. – 2008 – №. 36. – С. 268- 281
67. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права / О. Шпакович // *Право України*. – 2011. – № 5. – С. 142–147.

10.ПИТАННЯ З ДИСЦИПЛІНИ

1. Поняття зовнішньої політики та форми її реалізації.
2. Мета зовнішньої політики. Поняття національного інтересу.
3. Засоби та цілі здійснення зовнішньої політики.
4. Сучасні принципи зовнішньої політики.
5. Зовнішня політика Італії в рамках Європейського Союзу.
6. Середземномор'я як пріоритет регіональної політики Італії.
7. Балкани у зовнішній політиці Італії.
8. Діяльність Італії в рамках НАТО.
9. Італія і країни Північної та Латинської Америки.
10. Африка та Азіатсько-Тихоокеанський регіон в італійській дипломатії.
11. Утворення та еволюція Європейської служби зовнішніх справ.
12. Основні компетенції та завдання Верховного представника ЄС із закордонних справ.
13. Спеціальні представники дипломатичної служби ЄС.
14. Зовнішня політика Німеччини після об'єднання.
15. Роль Німеччини в інтеграційних процесах Європейського Союзу.
16. Німецько-французькі відносини.
17. ФРН і США в контексті євроатлантичних відносин.
18. Відносини Німеччини з країнами Вишеградської групи.
19. ФРН і країни, що розвиваються.
20. Європейський напрям у зовнішній політиці Іспанії.
21. Іспано-українські відносини.
22. Іспанія та США.
23. Іспано-російські взаємозв'язки.
24. Проблема сепаратизму: міжнародні аспекти. Країна Басків. Каталонія.
25. Середземноморський напрям зовнішньої політики.
26. Особливості взаємовідносин між Іспанією та Португалією.
27. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Франції.
28. Глобальний вектор зовнішньої політики Французької Республіки
29. Зовнішньополітична діяльність Франції у рамках ЄС.
30. Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Франції.

31. Французька Республіка у відносинах з державами Африки.
32. Інституції реалізації Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ) та їх структура.
33. Процес прийняття рішень в області зовнішньої політики та в кризових ситуаціях.
34. Загальна політика безпеки і оборони (ЗПБО) в рамках Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ): еволюція та стратегія розвитку
35. Роль та місце ЄС у співпраці з міжнародними організаціями
36. Особливості партнерства між Вишеградом та Україною
37. Зовнішня політика Польщі
38. Зовнішня політика Словаччини
39. Зовнішня політика Угорщини
40. Зовнішня політика Чехії
41. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки
42. Інструменти політики сусідства ЄС
43. Угоди про асоціацію Євросоюзу
44. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України
45. Санкційна політика Європейського Союзу

**Результати перегляду
робочої програми навчальної дисципліни**

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток __).
(потрібне підкреслити)

протокол № __ від «__» _____ 20__ р. Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Лекція

Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики

План

1. Поняття зовнішньої політики та форми її реалізації.
2. Мета зовнішньої політики. Поняття національного інтересу.
3. Цілі зовнішньої політики.
4. Засоби здійснення зовнішньої політики.
5. Сучасні принципи зовнішньої політики.

1. Поняття зовнішньої політики та форми її реалізації.

1. **Зовнішня політика** — це діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені і спрямована на встановлення і підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національного інтересу та поширення свого впливу на інші суб'єкти міжнародних відносин.

Одна з центральних теоретичних проблем полягає у *співвідношенні зовнішньої політики з внутрішньою політикою держави*. Розглянемо три підходи:

1. **Марксистська концепція** виходить з того, що внутрішня політика є визначальною в цьому співвідношенні, а зовнішня політика є породженням і продовженням внутрішнього соціально-політичного розвитку й в історичному плані виникає пізніше (В. Ленін). Зовнішня політика визначається внутрішньою і є відображенням і продовженням внутрішніх суспільних відносин. Зміст останніх обумовлений пануючими в суспільстві економічними відносинами й інтересами правлячих класів.

2. Американець Г. Моргентау своє кредо висловив таким чином: *міжнародна (зовнішня) політика є ідентичною внутрішній, обидві є боротьбою за вплив, тобто вони тотожні*. І внутрішня, і зовнішня політика є боротьбою за панування, що модифікується лише різними умовами, що складаються у внутрішній і міжнародній сферах.

3. Польсько-австрійський соціолог Л. Гумплович так визначив це співвідношення: *внутрішній розвиток держави визначається розвитком її зовнішніх сил, першому призначена службова роль відносно останнього, внутрішня політика – простий додаток до зовнішньої та обумовлена останньою*.

Ці три підходи не залишають місця для інших позицій і варіантів аналізу, і кожен з них в різних конкретно-історичних умовах одержав практичне

підтвердження.

Існують декілька форм реалізації зовнішньої політики:

Пасивна полягає у пристосуванні до зовнішньополітичних обставин. Таку політику проводять слабкі держави. Фактично така політика є відмовою від власного суверенітету або його частини;

Агресивна побудована на формуванні експансіоністських планів. Таку політику проводять сильні держави. Прагнення держав досягти експансіоністських цілей способом розв'язання внутрішніх проблем засобами зовнішньої політики;

Активна спрямована на пошуки рівноваги між внутрішньою і зовнішньою політикою держави, успішному виконанню нею ролі суб'єкта міжнародної політики;

Консервативна має за мету активний і навіть агресивний захист досягнутого раніше балансу між внутрішньою і зовнішньою політикою.

2. Мета зовнішньої політики. Поняття національного інтересу.

Головна мета зовнішньої політики – забезпечення сприятливих умов для реалізації інтересів тієї чи іншої держави, забезпечення національної безпеки та добробуту народу.

Кожна національна держава у своїй зовнішній політиці як сукупності військових і дипломатичних, економічних і правових засобів намагається найбільш оптимально реалізувати свій національний інтерес.

З конкретних зовнішньополітичних теорій найбільш відомою є теорія американського політолога Г. Моргентау. Він визначає зовнішню політику насамперед як політику сили, в якій національні інтереси підносяться над міжнародними нормами, принципами, і тому сила перетворюється на основний засіб досягнення поставлених цілей. Звідси випливає і його формула: "Цілі зовнішньої політики повинні визначатися в дусі національних інтересів і підтримуватися силою". Г. Моргентау вважав, що зовнішня політика незалежної держави повинна спиратися на якусь фізичну, політичну та культурну "реальність", здатну усвідомити природу і суть власного національного інтересу.

Це думка Г. Моргентау було актуально для часів "холодної війни", коли світове співтовариство було розділене на два табори: соціалістичний і капіталістичний. У сучасному світі, в силу різних причин, країни взаємозалежні і взаємопов'язані одна з одною. Їх виживання і розвиток може бути забезпечений тільки завдяки їхньому співробітництву і взаємодії. У цих умовах будь-яка держава, здійснюючи власний національний інтерес, повинна поважати і враховувати інтереси інших держав. Нація може забезпечити свою безпеку, коли вона поєднує власні інтереси з потребами інших держав.

Поняття "національні інтереси" багатозначне; воно має як об'єктивний, так і суб'єктивний зміст.

В об'єктивному сенсі поняття "**національні інтереси**" – це сукупність умов (внутрішніх і зовнішніх), які забезпечують певний геополітичний статус держави, національну безпеку, суспільну стабільність, рівень і якість життя громадян. Якщо в недалекому минулому два перших аспекти були домінуючими, то на сучасному етапі в розвинених країнах набирають ваги два

останніх.

У суб'єктивному значенні поняття "**національні інтереси**" має ідеологічне трактування залежно від політичного режиму, правлячого політичного курсу, міжнародного порядку і таке інше. Часто за національні інтереси видаються інтереси держави або правлячих кіл, міжнародних впливових кіл. Тому в суб'єктивному плані поняття "національні інтереси" часто стає об'єктом політичних спекуляцій з боку різноманітних політичних сил.

Поняття "національні інтереси" має ряд аспектів: *геополітичний, внутрішньополітичний та ідеологічний*.

У сучасному розумінні **геополітичний** аспект національних інтересів передбачає збереження суверенітету й територіальної цілісності, а також свого місця і ролі в певному геополітичному просторі або поширення своїх впливів шляхом військової, економічної та інформаційної експансії, забезпечення балансу сил через міжнародні політичні, правові й економічні інститути.

Внутрішньополітичний аспект національних інтересів полягає в забезпеченні політичної стабільності й утриманні влади правлячих сил або, крім зазначених цілей, в підвищенні життєвого рівня суспільної більшості.

Ідеологічний аспект національних інтересів передбачає обґрунтування різноманітних ідеологічних версій трактування змісту цих інтересів. Національні інтереси можуть трактуватися через ідеологію ізоляціонізму, планетаризму, ліберального інтернаціоналізму й виживання. Незважаючи на різні ідеологічні трактування національних інтересів, сутність їх у сучасному розумінні зводиться до двох важливих моментів: забезпечення високого міжнародного іміджу держави й використання переваг у геополітичному просторі для національного процвітання і підвищення добробуту громадян.

3. Цілі зовнішньої політики.

Цілі зовнішньої політики – зумовлюються суспільно-політичним ладом, формою державного правління, типом політичного режиму, історичними особливостями, геополітичними умовами та іншими чинниками. Найголовнішими цілями зовнішньої політики є:

I. Національна безпека – стан держави, який дає їй можливість зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин. Вона має внутрішній і зовнішній аспекти.

Національна безпека проявляється на трьох рівнях:

1-й рівень – безпека особи: полягає у формуванні комплексу таких правових і моральних норм та суспільних інститутів, які б надавали їй можливість розвивати й реалізовувати соціально значущі здібності й потреби, не зазнаючи протидії з боку суспільства і держави.

2-й рівень – безпека суспільства: передбачає наявність суспільних інститутів, норм і відносин, які дають можливість реалізувати права і свободи всіх соціальних груп і протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства.

3-й рівень – безпека держави: досягається наявністю ефективного механізму управління суспільством, координації діяльності соціальних груп і політичних сил, а також дійових інститутів їх захисту.

II. Збільшення сили держави – покращення її економічного, політичного, воєнного, інтелектуального і морального потенціалу.

Силу держави, її становище у системі міжнародних відносин зумовлює низка чинників. Серед них найвагомішими є: військова могутність; геополітичне становище; населення; природні ресурси; економічний (індустріальний) розвиток держави; політичне керівництво і внутрішня організація влади; дипломатія; воля; міжнародний імідж.

Військова могутність. Донедавна вважали, що основним у визначенні формули сили є військова могутність держави. Водночас, завдання, задля яких держави завжди нарощували військову могутність, вимагають на початку ХХІ ст. принципово нових рішень. Тепер неможливо забезпечити своїй країні економічні переваги, зростання її багатства шляхом насильницького захоплення ресурсів інших держав. До прикладу, провал політики Іраку вирішити проблеми внутрішнього розвитку нападом на Кувейт, розв'язання війни в Перській затоці 1991 р. За певних обставин і ядерна держава може виявитися безпорадною перед країною, значно слабшою щодо військових ресурсів. Як підтвердження — сумний досвід США у війні з В'єтнамом та Іраком, СРСР в Афганістані. Якими б масштабними не були прямі витрати держави на ведення військових операцій, їх побічні витрати переважають у стократ. Військові конфлікти, які давно вже завершилися, понині впливають на державні бюджети. Уряд має віддавати свої борги і відсотки за них, виплачувати пенсії ветеранам, удовам і дітям загиблих. За підрахунками американських фахівців, війна у В'єтнамі буде відчутною на фінансових витратах США щонайменше 50 років, тобто до 2020 р.

Окрім цього, нарощування військового потенціалу держави може призвести до "ефекту бумерангу": виділяючи надмірну кількість матеріальних та інших ресурсів на озброєння, в збиток розвитку невійськових галузей господарства, науки і культури, держава втрачає внутрішньополітичну стабільність і тим самим підриває основи своєї могутності. Нині у світі на кожного солдата витрачають у 60 разів більше коштів, ніж на освіту однієї дитини. Військові витрати зростають удвічі швидше, ніж економічна база тих країн, що стає непоборною перешкодою на шляху розвитку їх економіки, соціальної сфери і культури.

Тягар наростання витрат на озброєння, утримання багато чисельних армій змусив замислитися про розумну достатність у визначенні військового потенціалу держави. Так, згідно з прийнятими в Європі стандартами, кількість збройних сил у країні не має бути більшою, ніж 1 % чисельності населення. За такими стандартами, Україні з населенням 46 млн осіб необхідно мати армію меншу, ніж 0,5 млн.

Отож, справедливим буде твердження, що військова могутність держави є вагомим показником її сили, особливо у військові періоди життя держави, але, щодо мирних часів, це твердження є сумнівним. Крім того, військова могутність — це не лише кількість танків, літаків чи іншої військової техніки, а й уміння їх використати як для захисту своєї вітчизни, так і у разі можливих дій на чужій території.

Геополітичне становище охоплює рельєф і клімат, сконсолідованість територіального простору. Свого часу Чемберлен писав, що географічні чинники були вирішальними для британської політичної історії, і що саме вони

диктують основні принципи британської зовнішньої політики. Так, відмежування Великобританії від континенту Ла-Маншем не лише зумовило британську політику "блискучої ізоляції" і "балансу сил", а й стало перешкодою на шляху експансіоністських намірів Юлія Цезаря, Вільяма Завойовника, Наполеона та Гітлера. Становище США як країни, "ізольованої" двома океанами, сприяло постійній і дуже інтенсивній акумуляції сили на північноамериканському континенті. З метою забезпечення безпеки власних кордонів держави часто використовують не лише природні бар'єри, а й штучні.

Населення. Якщо говорити про населення як один із чинників сили впливу держави, то варто характеризувати не лише його кількісний склад, а й стан його здоров'я, вікову структуру, природний приріст, соціальні характеристики.

Національний характер народу є одним із кваліфікаційних вимірів населення. Він впливає з його корінного традиційного буття, історичного досвіду та народної філософії. Кожний народ наділений певними психологічними особливостями. Наприклад: французи схильні до академічного формалізму; для англійців характерний індивідуалізм; німцям притаманні деструктивні політичні та військові нахили, традиційна брутальність; для американців — прагматизм, ідеалізм, ставка на успіх, як мірило правди; українці — "романтичні душею", політично наївні, індивідуальні, неорганізовані, схильні до поширення пліток.

Природні ресурси — один із елементів сили національної держави. Країна з великими ресурсами потенційно перебуває у вигідному становищі (наприклад, газова криза у стосунках Україна — Росія), але за умови, що вона має змогу їх експлуатувати. Росія, наприклад, не завжди може освоювати природні ресурси Сибіру. Заїр і Замбія, багаті на природні ресурси, не мають індустріальної та економічної баз для їх розроблення. Арабські країни, навпаки, завдяки покладам нафти, зміцнили свій економічний потенціал і стали важливим чинником міжнародної політики.

Сила держави визначається не лише різноманітністю ресурсів, а й здатністю їх застосувати. Коли чимало країн, що розвиваються, переживали глибокий спад, чотирьом азійським країнам (Південна Корея, Тайвань, Гонконг, Сінгапур) вдалося стати на шлях динамічного розвитку, досягти сучасного рівня організації виробництва саме завдяки організаційним ресурсам, умілому використанню людського потенціалу і географічному положенню країни тощо. І навпаки, держави, що мають величезні території, багаті на сировину, перебувають на стадії "наздоганяючого" розвитку (Росія, Україна, Індія).

Економічний (індустріальний) розвиток держави. Усі військові конфлікти XIX—XX ст. підтверджували висновок: перемогу здобували країни з вищою індустріальною базою. Наслідком індустріальної могутності країни є досягнення вищого рівня життя, що створює ситуацію політичної стабільності в країні. Так, німецький народ підтримав Гітлера тому, що він, націоналізувавши індустрію, вивів Німеччину з глибокої депресії.

Політичне керівництво і внутрішня організація влади є також важливим чинником міжнародної сили держави. У період миру і процвітання переважають колективні форми керівництва. У кризові або військові часи

країни потребують централізованого управління. І це однаково важливо як для демократичних, так і для авторитарних режимів. Політична фракційність зменшує політичну стабільність і відповідно підриває силу держави.

Воля. Цей показник не підлягає кількісному виміру. Але без волі, без бажання використати все, про що йшлося, в інтересах своєї держави, не може бути й мови про міжнародну силу. Наприклад, 1982 р., коли Аргентина захопила Фолклендські острови, Великобританія здивувала світ стійкою волею правлячих кіл і населення повернути острови під свою владу.

III. Зростання престижу держави і зміцнення міжнародних позицій. Умовою реалізації цієї мети є суспільне виконання двох інших важливих цілей зовнішньої політики. Усі три цілі тісно взаємопов'язані. Так, престиж і міжнародні позиції держави безпосередньо залежать від її сили. Сила й безпека держави значною мірою визначаються її міжнародними позиціями.

Міжнародний імідж держави — це її образ, її сприйняття іншими державами. Тут має значення не лише те, наскільки ця держава існує об'єктивно, а й те, що її керівництво і населення думають про свої можливості, а також, як ці можливості оцінюють інші держави.

Моральний потенціал держави у міжнародних відносинах виступає і як чинник реальної політики. Високий моральний престиж визначає високий рівень довіри з боку союзників і можливих партнерів, допомагає зміцнювати безпеку, забезпечує в критичні моменти не тільки моральну, а й матеріальну підтримку.

4. Засоби здійснення зовнішньої політики.

Важливе значення для досягнення цілей зовнішньої політики мають засоби її здійснення. Залежно від сфер суспільного життя вони поділяються на політичні, економічні та ідеологічні.

Політичні засоби охоплюють передусім сферу дипломатичних відносин — від традиційних форм дипломатії (посольства, консульства) до дипломатії на рівні глав держав. Ці засоби можуть використовуватись у формі переговорів, зустрічей, участі в міжнародних організаціях тощо.

Особливу групу політичних засобів зовнішньої політики складають *воєнні засоби, основними з яких є війна і воєнний тиск*. Формами воєнного тиску можуть бути маневри, навчання, паради, публічні демонстрації нових видів зброї, концентрація військ у прикордонних районах, провокації на кордоні, участь у миротворчих операціях під егідою міжнародних організацій та ін.

Економічні засоби зовнішньої політики означають використання економічного потенціалу держави для впливу на економіку й політику інших держав. Економічний потенціал є особливо важливим засобом зовнішньої політики, оскільки в кінцевому підсумку саме він визначає позицію держави в міжнародних відносинах. Держава з потужним економічним потенціалом займає впливові позиції у світі.

До ідеологічних, або інформаційно-пропагандистських засобів зовнішньої політики належать різноманітні форми й засоби пропаганди, інформації, культурної політики, які використовуються державою у відносинах з іншими державами передусім з метою формування позитивного зовнішнього іміджу і міжнародного престижу даної держави. З цією метою в зарубіжних країнах

відкриваються культурні центри, влаштовуються різноманітні виставки, презентації тощо.

5. Сучасні принципи зовнішньої політики.

Реалізація мети зовнішньої політики будь-якої держави заснована на принципах. Своє втілення принципи зовнішньої політики дістають у міждержавних угодах. Основним міжнародно-правовим документом сучасності, де сформульовані принципи міжнародного права й передбачені заходи їх дотримання, є прийнятий 1945 р. 50 державами Статут Організації Об'єднаних Націй. Утвердженню сучасних принципів у практиці міжнародного спілкування сприяли документи Генеральної Асамблеї ООН: "Декларація про надання незалежності колоніальним країнам і народам" (1960 р.), "Декларація про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх зносин і співробітництва між державами відповідно зі Статутом ООН" (1970 р.), "Декларація про неприпустимість інтервенції і втручання у внутрішні справи держав" (1981 р.) та ін. Важливу роль у розвитку головних принципів, наповненні їх новим змістом відіграв Заключний акт Ради з безпеки й співробітництва в Європі (1975 р.). При здійсненні зовнішньої політики держави керуються схваленими світовим співтовариством принципами:

Принцип мирного співіснування. Основна ідея принципу полягає в тому, що держави зобов'язані підтримувати мир на земній кулі, виявляти толерантність одна до одної, розвивати співробітництво без огляду на належність до різних цивілізацій, політичних, економічних і соціальних систем та на рівень розвитку.

З принципом мирного співіснування безпосередньо пов'язаний принцип незастосування сили або загрози силою у міжнародних відносинах. Це загальна вимога на якій ґрунтується Статут ООН: "Усі члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в міжнародних відносинах від загрози силою та її застосування як проти територіальної недоторканності й політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось інакше". Статут ООН визнає правомірність застосування сили лише у двох випадках: для самооборони, якщо стався збройний напад на державу (ст. 51) і за рішенням Ради Безпеки ООН у випадку загрози миру, будь-якого порушення миру та акту агресії (статті 39 і 42). Саме в такому порядку міжнародне співтовариство застосувало силу до Іраку в період агресії проти Кувейту.

Принцип суверенної рівності держав. Домовитись можуть тільки рівні. Коли ж у взаємовідносинах і позиціях немає рівності, то вони базуються не на угодах, а на відвертому або прихованому підпорядкуванні.

Принцип непорушності державних кордонів полягає у міжнародно-правовому визнанні існуючих кордонів, у відмові від будь-яких зазіхань на них. Цей принцип і є підставою для заперечення територіальної експансії у будь-якій формі. Проблема кордонів особливо гостра для Європейського континенту. Ось чому учасники Ради з безпеки й співробітництва в Європі (1975 р.) у Декларації принципів Заключного акту зазначили: "Держави-учасниці розглядають як непорушні всі кордони одна одної, так і кордони всіх держав в Європі, і через це вони утримуватимуться нині й у майбутньому від будь-яких зазіхань на ці кордони".

Принцип територіальної цілісності виключає насильне загарбання або зміну приналежності іноземних територій, а також забороняє протиправне використання іноземних територій або завдання їм шкоди.

Сучасну епоху характеризує утвердження принципу поваги до прав людини як одного з основних принципів зовнішньої політики будь-якої держави. Саме поняття права людини введено у політико-правовий вжиток ще наприкінці XVIII ст. Нині цей принцип є універсальним, тобто, має загальне для всіх міжнародно-правове зобов'язання держав незалежно від їх політичних, економічних, соціальних систем та рівня розвитку поважати й дотримуватись прав людини та свобод усіх індивідів незалежно від раси, статі, мови, релігії.

В сучасних умовах в зовнішній політиці держави мають керуватися принципом взаємного інтересу. Ця, здавалося б, елементарна істина довго і важко пробивала собі шлях. Історія розпорядилася так, що з моменту виникнення перших держав і до сьогодні не було більш ефективного засобу взаємин між народами і країнами, аніж їх регулювання за допомогою сили. Формування концепції балансу сил, або політичної рівноваги, припадає на XVII ст. Тоді французький прелат Фенелон висунув ідею, за якою держава мала перешкоджати посиленню своїх сусідів, щоб вони не могли заподіяти їй шкоду; надмірне розширення розмірів і могутності однієї держави “за визначені кордони” веде до зміни загальної системи, де знаходяться всі держави, до руйнування або підпорядкування її сусідів. Вважалось, що підтримка рівності і рівноваги між сусідніми державами і є тим самим механізмом, що “забезпечує мир для всіх”. Поняття рівновага сил вперше було зафіксоване на Утрехтському конгресі (1713 р., Нідерланди) і майже за 300 років свого існування перетворилось у стійку характеристику стану міжнародних відносин.

Відтоді в західному суспільствознавстві дедалі більше утверджується думка, що рівновага сил — це не тільки інструмент зовнішньої політики, але й у певному сенсі її фундаментальна мета, досягнення якої автоматично забезпечує виконання інших важливих завдань держав на міжнародній арені — їх незалежності, національної безпеки. Наскільки цей принцип ефективний, видно хоча б з таких даних. За останні 5,5 тис. років мир на Землі панував лише 300 років, а в інший період було більш 15 тис. війн. Тільки в Європі війни забрали в XVII ст. – 3 млн., у XVIII ст. — більш 5 млн., у XIX столітті — 6 млн., у XX в. — більш 70 млн. людей і рахунок продовжується. Тисячоліття ворожнечі і війн переконливо показують неможливість подальшого прогресу на основі силового протиборства. Принцип балансу сил і формула розвитку держав шляхом обмеження інтересів інших країн і народів у сучасному світі втрачають сенс. На зміну концепції балансу сил йде концепція балансу інтересів у зовнішній політиці держав.

Виникає питання, як же співвідносяться національні інтереси у взаємозалежному, цілісному світі і чи можливий їх баланс? Адже не секрет, що визначеного балансу інтересів між країнами і народами вдавалось домагатися і на більш ранніх історичних етапах, і такий баланс, як правило, обмежувався досягненням якої-небудь спільно вагомої мети, а потім поступався місцем балансу сил. У національному інтересі відбиваються інтереси людей, які

проживають у конкретній державі, об'єднані економічними і соціально-політичними зв'язками, культурними традиціями. Баланс інтересів у зовнішній політиці — це не підпорядкування інтересів інших країн своїм інтересам, а здатність включити їх інтереси в коло своїх власних.

З'ясуємо, чи існують у сучасному світі такі потреби, які можна охарактеризувати як загальнолюдські і які можна відобразити в інтересах усіх класів і соціальних страт, що відбивають сучасну соціальну структуру цивілізації. Основна потреба, усвідомлена нині людством — це потреба збереження роду людського. Запобігання ядерної війни, всесвітньої екологічної кризи, здатних знищити все живе на планеті, безперечно, є головною потребою кожної людини і будь-якої держави, стосуються корінних інтересів усіх країн. Звичайно, потреба виживання роду людського різним країнам і народам уявляється по-різному, але має реальний зміст: збереження життя на Землі, збереження людини.

Об'єктивною потребою, що притаманна всім країнам і народам, є подальший розвиток людини як істоти розумної, що можливо за допомогою накопичення багатств культури, повсюдного поширення і утвердження принципів загальнолюдської моралі.

Баланс інтересів держав складається суперечливо, що обумовлено і новизною самого явища, і специфікою економічного, соціально-політичного і культурного розвитку країн і народів. Тут найчастіше продовжує діяти національний, національно-державний і класовий егоїзм. На найвищих рівнях визнано, що жодна країна не в змозі поодиноці вирішувати не тільки міжнародні, але й свої власні проблеми. Негативну роль у пошуку балансу інтересів нерідко відіграють віджилі звичаї і застарілі стереотипи. Не так просто взяти і відкинути десятиліття конфронтації і балансування на грані війни. Не так просто стерти в пам'яті поколінь образ ворога, створенню і культивуванню якого присвячені десятиліття.

Список літератури

1. Безручко Ю.В., Вінник О.М., Глотов М.О., Кологойда О.В. Правове регулювання ринку цінних паперів та інвестиційних фондів в Європейському Союзі та в Україні. К. : ЦУЛ, 2010. 194 с.
2. Вовк Т. В. , Перемот С. В. Система конкурентного законодавства
3. Дарморіс О. М. Поняття та основні принципи трудового права Європейського Союзу. Держава і право. 2015. № 3. С. 375-381
4. Європейський Союз : економіка, політика, право: енциклопедичний словник / ред. І. В. Бураковський. – К. : Київський ун-т, 2011. 368 с.
5. Європейського Союзу. Правове регулювання правил конкуренції в Україні. Шляхи адаптації законодавства України. – К. : РВА "Тріумф", 2016. 416 с.
6. Зоріна О. Фінансова система Європейського Союзу: історико-правові аспекти становлення і розвитку. Юридичний журнал. 2011. № 1. С. 48-52.
7. Капіца Ю. Уніфікація і гармонізація національного законодавства з охорони прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі. Право України. 2016. № 5. С. 93-100

8. Кернз В. Вступ до права Європейського Союзу : навч. посіб. / В. Кернз. – К. : Знання, 2012. 381 с.
9. Татам А. Право Європейського Союзу: підручник / за ред. В.І. Муравйова. К. : Абрис, 2017. 424 с.
10. Тюріна О. В. Основи права Європейського Союзу : навч. посіб. К. : ФОП О.С. Ліпкан, 2012. 100 с.
11. Філонов В.П., Філонов О.В. , Субботін В.М. Право Європейського Союзу: навчальний посібник. К. : Знання, 2015. 366 с.
12. Шамборовський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу: навч. посіб. К. : Знання, 2011. 187 с.

Теми для рефератів

1. Зовнішня політика держави: поняття та сутність, основні риси та цілі.
2. Міжнародні відносини та зовнішня політика держави: суть, види, принципи та суб'єкти.
3. Основні принципи внутрішньої і зовнішньої політики.
4. Засади внутрішньої і зовнішньої політики.
5. Зовнішня політика Української держави на сучасному етапі.

Терміни

Політика — «мистецтво управління» державою і суспільством) — діяльність з вирішення питань життя суспільства чи певної його частини.

Держава — це політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території через систему спеціально створених органів та організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління суспільством та керівництво загальносуспільними правами.

Нація — етносоціальна спільнота, об'єднана певною самоназвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних і політичних цінностей, усвідомленням своєї ідентичності.

Національна безпека – стан держави, який дає їй можливість зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин. Вона має внутрішній і зовнішній аспекти.

Індустріалізація — історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг. Поняття Індустріалізації використовується для позначення історичної епохи європейської промислової революції, яка почалася в другій половині 18 ст. у Королівстві Великої Британії.

Міжнародні відносини — це сукупність політичних, економічних, соціальних, культурних та інших зв'язків і взаємовідносин між учасниками, що діють на міжнародній арені (державами і союзами держав, транснаціональними корпораціями, етнічними та національними групами, політичними і громадськими організаціями, суспільними рухами, окремими особами тощо).

Політичний режим — характерний тип влади в країні, сукупність засобів і

методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави.

Зовнішня політика — це діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені і спрямована на встановлення і підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національного інтересу та поширення свого впливу на інші суб'єкти міжнародних відносин.

Національна безпека – стан держави, який дає їй можливість зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин. Національна безпека означає захищеність життєво важливих інтересів особи, держави й суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-політичного ладу, економіки, культури країни від внутрішньої і зовнішньої загрози.

Збільшення сили держави – покращення її економічного, політичного, воєнного, інтелектуального і морального потенціалу.

Тестові питання

1. Форми реалізації зовнішньої політики:
 - а) пасивна, активна;
 - б) активна, агресивна, консервативна;
 - в) пасивна, агресивна, активна, консервативна;**
 - г) немає правильної відповіді.
2. Ідеологічний аспект національних інтересів передбачає:
 - а) обґрунтування різноманітних ідеологічних версій трактування змісту цих інтересів;**
 - б) забезпечення політичної стабільності й утриманні влади правлячих сил або, крім зазначених цілей, в підвищенні життєвого рівня суспільної більшості;
 - в) збереження суверенітету й територіальної цілісності;
 - г) місце і роль в певному геополітичному просторі або поширення своїх впливів шляхом військової, економічної та інформаційної експансії, забезпечення балансу сил через міжнародні політичні, правові й економічні інститути.
3. 2-й рівень національної безпеки це:
 - а) безпека особи: полягає у формуванні комплексу таких правових і моральних норм та суспільних інститутів, які б надавали їй можливість розвивати й реалізовувати соціально значущі здібності й потреби, не зазнаючи протидії з боку суспільства і держави;
 - б) безпека суспільства: передбачає наявність суспільних інститутів, норм і відносин, які дають можливість реалізувати права і свободи всіх соціальних груп і протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства;**
 - в) безпека держави: досягається наявністю ефективного механізму управління суспільством, координації діяльності соціальних груп і політичних сил, а також дійових інститутів їх захисту;
 - г) немає правильної відповіді.
4. Для досягнення цілей зовнішньої політики мають наступні засоби їх здійснення:
 - а) політичні;

- б) економічні;
- в) ідеологічні;
- г) всі відповіді правильні.

5. Основний міжнародно-правовий документ сучасності, де сформульовані принципи міжнародного права й передбачені заходи їх дотримання, був прийнятий:

- а) 1942 р.
- б) 1943 р.
- в) 1944 р.
- г) 1945 р.

Зміст

Тема 1. Теоретичні основи зовнішньої політики

Поняття зовнішньої політики та форми її реалізації. Зовнішня політика. Внутрішня політика. Міжнародні відносини. Зовнішньополітичні теорії. Пасивна політика. Агресивна політика. Активна політика. Консервативна політика.

Мета зовнішньої політики. Поняття національного інтересу. «Національні інтереси». Нація. Міжнародні впливові кола. Об'єктивний та суб'єктивний зміст. Геополітичний аспект. Внутрішньополітичний аспект. Ідеологічний аспект.

Цілі зовнішньої політики. Національна безпека. Безпека особи. Безпека суспільства. Безпека держави. Збільшення сили держави. Військова могутність. Геополітичне становище. Населення. Природні ресурси. Економічний розвиток держави. Політичне керівництво і внутрішня організація влади. Дипломатія. Поля. Міжнародний імідж.

Засоби здійснення зовнішньої політики. Засоби здійснення. Політичні засоби. Воєнні засоби. Економічні засоби. Ідеологічні засоби. Інформаційно-пропагандистські засоби.

Сучасні принципи зовнішньої політики. Принципи зовнішньої політики. Статут Організації Об'єднаних Націй. Принцип мирного співіснування. Принцип не застосування сили. Принцип суверенної рівності держав. Принцип непорушності державних кордонів. Принцип невтручання у внутрішні справи держави. Принцип взаємного інтересу. Баланс інтересів держав.

Лекція
Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі

План

1. Угоди, на яких базується діяльність Європейського Союзу та його “опори”

2. Європейська Комісія

3. Європейський Парламент

4. Рада Європейського Союзу

5. Європейська Рада

6. Суд Європейського Союзу

7. Процедури прийняття рішення інститутами ЄС

1. Угоди, на яких базується діяльність ЄС та його “опори”.

Діяльність ЄС базується на 5 угодах:

- Угода про створення Європейського співтовариства (об’єднання) вугілля та сталі (ЄСВС). Підписана 18 квітня 1952 р. в Парижі, набрала чинності – 23 липня 1952 р., втратила чинність 23 липня 2002 р.

- Угода про створення Європейського Економічного співтовариства (ЄЕС), підписана 25 березня 1957 р., набрала чинності 1 січня 1958 р.

- Угода про створення Європейської агенції з атомної енергетики (Євроатом), підписана в Римі разом з ЄЕС. Ці дві угоди часто називають “Римські угоди”. Коли вживається термін “Римська угода”, мається на увазі лише ЄЕС;

- Угода про Європейський Союз (ЄС), підписана в Маастрихті 7 лютого 1992 р., набрала чинність 1 листопада 1993 р.

- Лісабонська угода, підписана 13 грудня 2007 року, набрала чинність 1 грудня 2009 року.

Перші три угоди створили “Європейське Співтовариство”, тобто систему вироблення рішень у вугільній, сталеливарній промисловості та енергетиці, а також в інших провідних секторах економіки країн-членів Співтовариства.

ЄЕС, окрім економічної функції, поступово перебрало на себе соціальні зобов’язання, зобов’язання у сфері довкілля та регіональній політиці. Оскільки, це співтовариство перестало бути виключно економічним, то Маастрихтська угода перейменувала його на **Європейський Союз**.

Угода про Європейський Союз запровадила нові форми співпраці між урядами країн-членів, наприклад, з питань оборони та у сфері судочинства та внутрішніх справ. Додавши міжурядову співпрацю до існуючої системи “Співтовариства”, Маастрихтська угода створила нову структуру з трьома “опорами”.

Три “опори” ЄС представляють різні сфери політики ЄС та різні системи прийняття рішення:

1. Сфера Співтовариства тобто ті питання, які були предметом компетенції ЄОВС, ЄЕС та Євроатому;

- 2. Спільна зовнішня політика та політика безпеки (СЗПБ);
- 3. Співробітництво в галузі правосуддя та внутрішніх справ.

Маастрихтська угода визначила п'ять основних цілей функціонування ЄС:

- сприяти соціально-економічному прогресу шляхом створення простору без внутрішніх кордонів, посилення економічної й соціальної згуртованості, заснування економічного та валютного союзу;
- утверджувати свою ідентичність на міжнародній арені через здійснення СЗПБ і в перспективі спільної оборонної політики;
- посилити захист прав та інтересів громадян за рахунок впровадження громадянства Союзу;
- розвивати тісне співробітництво в галузі ПВС;
- забезпечувати повною мірою дотримання "acquis communautaire".

Відповідно до Угоди, ЄС діє у 20 галузях:

сільське господарство	довкілля
транспорт	промислова політика
конкуренція	захист прав споживача
регіональна політика	охорона здоров'я
соціальна політика	освіта та професійна підготовка
наукові дослідження	молодіжна політика

Маастрихтська угода впровадила **інститут європейського громадянства**. Громадянство ЄС надає кожному громадянину країни-члена певну кількість політичних і цивільних прав.

Амстердамський договір, підписаний 2 жовтня 1997 р., набув чинності 1 травня 1999 р.:

- посилив законодавчі повноваження Європарламенту;
- запровадив посаду Верховного представника з питань з СЗПБ;
- запровадив інструмент спільної стратегії ЗПБ;
- включив Шенгенські угоди до нормативно-правової бази ЄС.

Ніццький договір, підписаний 26 лютого 2001 р., набрав чинності 1 лютого 2003 р. Основна мета цього договору — пристосувати систему прийняття рішень в інститутах ЄС до розширення складу Союзу за рахунок нових членів.

У рамках договору було:

- погоджено формування складу Євро комісії у форматі до 27 членів;
- спрощено введення в дію процедури тіснішого співробітництва;
- здійснено нововведення в соціальній політиці, захисті прав споживача, формуванні європейського судового простору.

Договір реформування або Лісабонська угода — нова базова угода щодо принципів функціонування Європейського Союзу. Офіційно іменується Лісабонська угода про внесення змін в Угоду про Європейський Союз й Угоду про заснування Європейської Спільноти. Офіційне підписання Лісабонської Угоди відбулося 13 грудня 2007 року, після чого документ підлягав ратифікації національними парламентами 27 держав Євросоюзу.

Європейські керівні інституції набрали більшої повноти влади у вирішенні

загальних питань. До них відносять безпеку, боротьбу зі зміною клімату та міграційні проблеми. Всі дипломатичні функції опинилися в руках верховного представника Євросоюзу з зовнішньої політики.

2. Європейська Комісія

Європейська Комісія – це інститут ЄС, наділений найбільшими виконавчими повноваженнями, оскільки її **головною функцією є забезпечення належного функціонування та розвитку спільного ринку.**

Європейська Комісія – незалежний орган, що представляє спільні інтереси всіх держав-учасниць ЄС. Термін "Комісія" відноситься як до Колегії уповноважених так і до самої інституційної установи - штаб-квартира якої розташована в м. Брюссель (Бельгія), з офісами в Люксембурзі. Комісія також має офіси відомих як «представництва» в усіх країнах-учасницях ЄС.

Форма роботи. **Європейська Комісія** діє на засадах колегіальності та проводить постійні і спеціальні наради. Члени комітету зустрічатися раз на тиждень - як правило, по середах в м. Брюссель (Бельгія) Якщо Європарламент проводить свої пленарні сесії в м. Страсбурзі, уповноважені Комісії зазвичай знаходяться також в парламенті.

Порядок денний кожного засідання визначається програмою роботи Комісії. Щодо кожного пункту порядку денного визначається комісар з питань відповідної політики.

Засідання і дебати Комісії не є відкриті для громадськості, але порядок денний і час проведення є гласним. Комісія також проводить наради в особливих обставинах, за вимогою Рада міністрів для обговорення важливих питань.

Склад. З моменту створення (1958 р.) до Європейської Комісії входили по одному представнику від кожної держави-учасниці Європейського Співтовариства, за винятком Великої Британії, Іспанії, Італії, Німеччини та Франції, що мали по два представники. Але Ніщський договір змінив цей порядок.

Комісія складається з Голови Комісії, восьми віце-президентів, включаючи трьох Виконавчих віце-президентів, Верховного представника Ради з питань закордонних справ та політики безпеки, та 18 Комісарів. Повсякденну роботу Комісії здійснюють її співробітники (юристи, економісти тощо), що організовані у відділи, відомі як Генеральні дирекції, кожен з яких відповідає за певну сферу політики.

Кандидата на посаду Президента Комісії висувають національні лідери до Європейської ради з урахуванням результатів виборів до Європарламенту. Для того, щоб бути обраним, йому або їй потрібна підтримка більшості депутатів Європарламенту. **Чинним Президентом Комісії є Урсула фон дер Ляйен.**

Пік безперечної могутності Європейської комісії в інституційній системі прийшовся на ті десять років, коли на чолі ЄК стояв Жак Делор (1985-1995). Після вступу в силу Лісабонського договору і пов'язаних з ним інституційних реформ ЄК, за визнанням фахівців, дещо втратила в своєму колишньому впливі через події перерозподілу влади між інституціями. Прийнято вважати, що в зовнішній політиці це виразилося найбільшою мірою. Але таку думку слід

визнати неточною, оскільки в усіх сферах зовнішніх відносин Євросоюзу за межами СЗБП позиції Комісії насправді не тільки збереглися, а й (в ряді випадків) навіть дещо зміцнилися.

Насправді Європейська комісія залишається одним з найважливіших акторів в сфері зовнішніх відносин Євросоюзу, хоча інституційні зміни, внесені за Лісабонським договором, дійсно скоротили, принаймні формально, її вплив в сфері СЗБП залишається. Вона відповідальна за вироблення проекту бюджету ЄС, включаючи кошти, які виділяються по лінії СЗБП. У сфері безпосередньої відповідальності Комісії залишається погоджений з ЄСЗС розподіл коштів ЄС, що виділяються по лінії політики сусідства, політики розвитку та надання третім країнам гуманітарної допомоги. Крім іншого, Комісія наглядає і за тим, як витрачаються кошти, що виділяються безпосередньо ЄСЗС. Так, у червні 2021 остаточно прийнято новий бюджет ЄС щодо зовнішньої політики шляхом запровадження Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва «Глобальна Європа» на період 2021-2027 років. Цим рішенням ЄС зможе використати **79,5 млрд євро** в поточних цінах для сприяння відновленню глобальної економіки протягом наступних семи років. Ці кошти буде використано для міжнародного партнерства щодо сталого розвитку, зміни клімату, демократії, управління, прав людини, миру та безпеки в наших сусідніх країнах та за їх межами.

Згідно з формулюванням, яке містилося в Маастрихтському договорі, Комісія була повністю асоційована з Спільною зовнішньою політикою і політикою безпеки. Але тепер колишній Генеральний директорат Комісії із зовнішніх відносин (DGRELEX) влили в ЄСЗС, а колишні делегації Комісії за кордоном стали представництвами (місіями) Європейського союзу.

Комісія зберегла право (спільно з Верховним представником) пропонувати Раді проекти рішень, що стосуються дій ЄС в міжнародному середовищі. Служба по зовнішньополітичних інструментах (Service for Foreign Policy Instruments - FPI), залишається структурним підрозділом Комісії, але повинна тримати звітність безпосередньо перед Верховним представником в його / її ролі як першого заступника голови Комісії. Служба повинна підтримувати досягнення цілей зовнішньої політики і політики безпеки ЄС в тому вигляді, як вони сформульовані в статті 21 ДЄС, особливо в тому, що стосується забезпечення миру і запобігання конфліктів, а також допомагати проектувати інтереси ЄС і його позитивний образ по всьому світу. Працюючи в тісній зв'язці з Верховним представником, ЄСЗС і представництвами (посольствами) ЄС, вона виконує наступні завдання:

- виконання бюджету СЗБП;
- виконання заходів з реагування на кризи та їх запобігання, які фінансуються за допомогою Інструменту щодо забезпечення стабільності і миру (раніше Інструмент по забезпеченню стабільності - 2.3 млрд. євро на 2014-2020 рр., 339 млн. у 2016 р);
- застосування Інструменту партнерства, призначеного для просування стратегічних інтересів Євросоюзу по всьому світу (954.8 млн. Євро в 2014-2020 рр., 126 млн. у 2016 р), включаючи рішення проблем по боротьбі зі зміною клімату, енергетичної безпеки, а також в підтримку зовнішнього виміру зусиль

ЄС щодо підвищення своєї конкурентоспроможності і з розвитку наукових досліджень;

- застосування Інструменту зі співробітництва з промислово розвиненими країнами (особливо в Північній Америці, Східній Азії, Південно-Східної Азії з країнами Перської Затоки - імплементується щорічно в рамках багаторічних регіональних або країнових програмах Європейської комісії зі співробітництва, в яких описуються проекти та вказуються виділені на них кошти);

- застосування Європейського інструменту з демократії та прав людини для фінансування місій зі спостереження за виборами в третіх країнах.

- підготовка і реалізація пропозицій щодо санкцій (служба представляє Комісію при обговоренні санкційних питань з державами-членами в рамках Робочої групи радників із закордонних справ (RELEX Counsellors) і готує проекти регламентів щодо санкцій, які приймає потім Рада ЄС;

- забезпечення представництва Комісії в «процесі Кімберлі»;

- робота по запобіганню торгівлі товарами, які могли б бути використані для проведення смертної кари або для тортур (Служба готує делеговані акти Комісії - наприклад, за списками таких товарів).

В області торгової політики, де Комісія відповідальна за вироблення мандата на ведення міжнародних торгових переговорів і за ведення самих переговорів (звичайно, такі мандати, як і самі торгові угоди, мають бути схвалені в Раді і ЄП), зміцненню її позицій сприяла передача в сферу виключної компетенції Союзу деяких питань (раніше вони ставилися до змішаної компетенції Союзу і держав-членів) . Збереглась координуюча роль ЄК із зовнішніх аспектів внутрішніх політик (екологія, транспорт, юстиція та правосуддя), а також щодо політики сусідства, де ЄК відповідає за відповідні програми. Уточнимо, що СЗБП становить лише малу частку «широкої» зовнішньої політики ЄС, яка до того ж все більше перетинається з питаннями захисту прав людини, допомоги розвитку та гуманітарної допомоги, в яких Комісія теж зберігає свій контроль.

3. Європейський Парламент

Європейський Парламент є виборним органом, що представляє громадян ЄС і бере участь у законодавчому процесі. З 1979 року члени Європейського Парламенту обираються безпосередньо загальним голосуванням кожні п'ять років. До виборів 2004 року кількість членів Парламенту становила 626. Згодом, розширення ЄС приведе до подальшого збільшення цього числа.

Парламент, зазвичай, проводить свої **пленарні засідання** у Страсбурзі і додаткові – у Брюсселі. **Він налічує 22 комітети, включаючи 2 підкомітети (загалом 705 депутатів). Штаб-квартира Генерального секретаріату знаходиться у Люксембурзі. Президентом Європейського Парламенту наразі є Давид Сассолі.**

Європейський парламент не формує уряд європейського рівня. Такого уряду, по суті, немає, а виконавчу владу на європейському рівні в ЄС в основному ділять між собою Рада і Європейська комісія. Але переважна більшість держав-членів Євросоюзу є як раз парламентськими демократіями.

Так як у Європейського парламенту немає «свого» уряду, це дає йому

велику свободу у визначенні своїх зовнішньополітичних позицій за відсутності політичної необхідності підтримувати позицію Ради, Верховного представника з закордонних справ або Комісії, які, в сукупності, становлять виконавчу владу ЄС в тому, що стосується його зовнішньої політики. Таким чином, у ЄП виникає суттєва політична автономія, певний потенціал для розвитку власної зовнішньополітичної ідентичності.

Лісабонський договір зміцнив законодавчі повноваження Європарламенту і його позиції у зовнішній політиці ЄС, тоді як сам ЄП своєю активністю на практиці домігся навіть більшого зовнішньополітичного впливу, ніж передбачалося за договором. Раніше у нього не було формальної ролі при веденні від імені ЄС переговорів за міжнародними угодами. Тепер ЄП, якщо слідувати букві договору, необхідно «негайно і в повній мірі» інформувати про хід таких переговорів «на всіх етапах процедури» (стаття 218 (10) ДФЄС). Формально Верховний представник із закордонних справ зобов'язаний консультиватися з ним у відношенні головних аспектів і основоположних пріоритетів Спільної зовнішньої політики і політики безпеки, а також інформувати ЄП про розвиток СЗБП, належним чином беручи погляди ЄП до уваги. ЄП може також звертатися з питаннями (останні, проте, не зобов'язані відповідати на них) або формулювати рекомендації на адресу Ради і Верховного представника. Двічі на рік в ЄП проводяться парламентські дебати з питань зовнішньої політики. Але на ділі Парламенту найчастіше доводиться покладатися на добру волю Ради в питанні отримання своєчасної і значимої інформації. Таким чином, тут ми вбачаємо наявність подвійного демократичного дефіциту, так як залучення національних парламентів в нагляд за національною зовнішньою політикою теж залишає бажати більшого.

Значна частина роботи Парламенту по СЗБП здійснюється в спеціалізованих комітетах, особливо в комітеті із закордонних справ (AFET) і двох його підкомітетах - з безпеки та оборони (SEDE) і з прав людини (DROI), а також в комітеті з міжнародної торгівлі (INTA) і в комітеті з розвитку (DEVE). Це головні сполучні ланки між ЄП і структурами глобального управління (включаючи ООН), іншими інститутами ЄС, країною-головуючим в Раді і національними парламентами держав-членів. Комітет із закордонних справ включає 76 повних членів і є найбільшим комітетом Європарламенту. Кілька робочих груп допомагають йому визначити позицію з певних питань зовнішньої політики (наприклад, робочі групи по відносинах з ООН, з країнами Західних Балкан, по Східному партнерству, з конфліктів, безпеки і розвитку, а також за різними фінансовими інструментами, які задіяні в області зовнішньої політики ЄС). Комітет у закордонних справах рідко займається законодавчою роботою - за винятком підготовки парламентської згоди (consent) за міжнародними угодами, а також участі у звичайній законодавчій процедурі один раз кожні п'ять-сім років при прийнятті рішень із зовнішньополітичних фінансових інструментів. Істотна частина роботи цього комітету полягає в контролі або моніторингу дій Комісії, Ради, Верховного представника і ЄСЗС. Група європарламентарів, що представляють великі фракції Європарламенту, включаючи глав AFET і SEDE, мають право доступу до конфіденційної зовнішньополітичної інформації, що проходить по лінії Ради.

4. Рада Європейського Союзу

У Раді ЄС, також неофіційно відомій як Рада, збираються міністри урядів кожної країни ЄС, щоб обговорити, змінити та прийняти закони та узгодити політику. Міністри мають повноваження зобов'язувати свої уряди виконувати дії, узгоджені на засіданнях.

Разом з Європейським парламентом Рада є основним органом ЄС, який приймає рішення. **Її завдання:**

- веде переговори та приймає закони ЄС разом з Європейським парламентом на основі пропозицій Європейської Комісії
- координує політику країн ЄС
- розробляє зовнішню політику та безпеку ЄС на основі рекомендацій Європейської Ради
- укладає угоди між ЄС та іншими країнами або міжнародними організаціями
- приймає річний бюджет ЄС - спільно з Європейським парламентом

Склад

Немає постійних членів Ради ЄС. Натомість Рада збирається у 10 різних конфігураціях, кожна з яких відповідає тій сфері політики, яка обговорюється. Залежно від конфігурації, кожна країна посилає свого міністра, відповідального за цю сферу політики.

Кожна країна ЄС по черзі головує у Раді упродовж шести місяців. У роботі кожного засідання Ради бере участь по одному міністру від кожної держави-члена. Вибір міністрів для участі у нараді залежить від предмета обговорення. Наприклад, під час засідання Ради з економічних та фінансових питань ("Рада Екофін") на ньому присутні міністр фінансів кожної країни.

Робота Ради в цілому планується та координується Радою із загальних питань і міжнародних відносин. Підготовка нарад Ради здійснюється Комітетом постійних представників (КПП), що складається із послів держав-членів при ЄС, яким допомагають посадовці національних міністерств. Адміністративна робота Ради здійснюється її Генеральним секретаріатом, що постійно перебуває у Брюсселі.

З важливих питань, таких, як поправки до угод, нова політика чи прийняття до Союзу нової держави, Рада ухвалює одностайне рішення. Найчастіше потребується кваліфікована більшість голосів, інакше кажучи, рішення не ухвалюється, якщо за нього не буде подана певна мінімальна кількість голосів.

Рада Європейського Союзу приймає рішення кваліфікованою більшістю, що є правилом голосування за умовчанням відповідно до статті 16 Договору про Європейський Союз (ДЄС). Однак у деяких сферах законодавства ЄС Рада діє одногосно, а процедурні рішення приймаються простою більшістю голосів (де 14 із 27 держав - членів ЄС висловилися «за»).

До 1 листопада 2014 року країни-члени з найбільшим населенням мали від 27 до 29 голосів, середні країни від 7 до 14 голосів, а маленькі країни - 3 або 4 голоси. Для прийняття рішення було потрібно не менше 260 із 352 голосів.

1 листопада 2014 року змінилися правила встановлення кваліфікованої більшості (стаття 16 ДЄС). Коли Рада діє за пропозицією Комісії або

Верховного представника ЄС, кваліфікаційна більшість досягається, якщо:

- 55% членів Ради проголосували «за» (тобто 15 з 27);
- ці члени Ради становлять щонайменше 65% всього населення ЄС.

Це правило відоме як правило подвійної більшості. Блокуюча меншість повинна включати щонайменше 4 держави - члени.

Якщо Рада не діє за пропозицією Комісії або Верховного представника, кваліфікаційна більшість набирається, якщо:

- принаймні 72% членів Ради проголосували «за» (тобто 20 із 27);
- вони становлять щонайменше 65% всього населення ЄС.

5. Європейська Рада

До Європейської Ради входять президенти та прем'єр-міністри усіх країн ЄС, а також Голова Європейської Комісії. Окрім цього, перед кожною нарадою Європейської Ради виступає Голова Європейського Парламенту. Голова Європейської ради готує засідання, головує на них і покликаний полегшувати досягнення консенсусу. Постійний голова Європейської ради забезпечує зовнішнє представництво Євросоюзу. Він має також право скликати надзвичайне засідання Європейської ради, якщо того вимагають міжнародні події.

Європейська рада визначає загальну політичну лінію Євросоюзу, виявляє його стратегічні інтереси і ставить перед ним певні завдання. У тому, що стосується зовнішньої політики, Лісабонський договір наділив Європейську раду роллю стратегічного лідера. У статті 22 ДЄС йдеться про те, що «Європейська рада встановлює стратегічні інтереси і цілі Союзу», причому його рішення щодо цього стосуються не тільки СЗБП, а й «інших сфер, що відносяться до зовнішньополітичної діяльності», тобто по всьому спектру заходів на міжнародному рівні ЄС.

Заснування Європейської Ради припадає на 1974 рік, коли політичні лідери ЄС почали скликати регулярні наради. Ця практика закріплена як офіційна Єдиним Європейським Актом (1987 р.). Нині Європейська Рада, зазвичай, збирається чотири рази на рік. Її Головою є президент чи прем'єр-міністр країни, яка в даний час головує у Раді Європейського Союзу.

Згідно з Маастрихтською угодою Європейська Рада офіційно стала ініціатором головних політичних рішень Союзу та отримала повноваження вирішувати найскладніші питання, за якими міністри не змогли домовитися.

Таким чином, **Європейська Рада є вищим політичним органом ЄС.** Окремі держави Союзу хотіли б, аби вона стала урядом Європи, і щоб один з її членів представляв Союз на світовій арені. Чи має така особа обиратися Європейською Радою чи нею автоматично має бути Голова Європейської Комісії? З цієї проблеми немає спільної думки.

Європейська рада у 2009 році стала однією з офіційних інституцій Європейського Союзу. Крім цього, у 2009 році згідно з Лісабонським договором було запроваджено пост Голови Європейської Ради. Голова ЄР обирається Європейською радою строком на 2,5 роки і може бути переобраний на цю посаду ще один раз. Перший Голова Європейської Ради був обраний 19 листопада 2009 року. Рішення про призначення Германа Ван Ромпея було

прийнято одноголосно всіма державами-членами. Обраний на посаду Голови Європейської ради екс-прем'єр-міністр Бельгії приступив до виконання обов'язків з 1 січня 2010 року. У березні 2012 року Германа Ван Ромпея було переобрано на цю посаду вдруге. 30 серпня 2014 року Головою Європейської Ради був обраний Дональд Туск, який вступив на посаду 1 грудня 2014. З 1 грудня 2019 року посаду Голови Європейської Ради займає **Шарль Мішель**.

6. Суд Європейського Союзу

Суд Європейського Союзу (також Європейський суд, Суд справедливості) — є офіційною інституцією Європейського союзу, яка охоплює всю судову владу ЄС.

Європейський суд був заснований відповідно до Угоди про Європейське співтовариство вугілля та сталі у 1952 році як Суд Європейського співтовариства з вугілля та сталі. З набранням чинності Римськими договорами в 1958 році Суд став спільним інститутом для трьох Співтовариств (ЄСВС, ЄЕС, Євроатом). З набранням чинності Лісабонської угоди у 2009 році назву Суду було змінено на теперішню.

Відповідно до статті 19 Договору про Європейський Союз «Суд справедливості Європейського союзу повинен включати Суд справедливості, загальний суд та спеціалізовані суди».

Таким чином, термін «Суд справедливості Європейського Союзу» позначає всю судову систему ЄС в сукупності і включає:

- **Європейський Суд справедливості** — найвища ланка судової системи Європейського Союзу;
- **Загальний Суд** (раніше Суд (Трибунал) першої інстанції створений у 1989 році та перейменований Лісабонським договором на Трибунал);

Трибунал у справах публічної служби (створений у 2004 році, припинений у 2016 році) також був елементом судової системи, але, через неспіврозмірність користі від існування та фінансових витрат на утримання, трибунал був розформований, а його функції передані Загальному суду. Трибунал у справах публічної служби був єдиним спеціалізованим судом, створеним до цього часу.

Зафіксувавши відмову від колишньої системи трьох опор, Лісабонський договір не усунув традиційну дихотомію між Спільною зовнішньою політикою і політикою безпеки, включаючи Загальну політику безпеки і оборони, і його інші зовнішні компетенції, які раніше відносилися до зовнішніх відносин Європейської Спільноти. Проте, формулювання щодо юрисдикції Суду ЄС щодо СЗБП були змінені.

По-перше, Суд ЄС, хоча і в обмежених рамках, *отримав можливість судового контролю щодо певних актів, які приймаються по лінії СЗБП, тобто з повним імунітетом даної політики в питанні судового нагляду тепер покінчено*. Зокрема, Суд ЄС уповноважений **контролювати правомірність**

рестриктивних обмежень, які діють по відношенню до фізичних і юридичних осіб. У статті 24 (1) ДЄС йдеться, що Суд ЄС має право контролювати правомірність деяких рішень, зазначених у частині другій статті 275 ДФЄС, де, в свою чергу, сказано, що Суд правомірний виносити рішення за позовами, що подаються на умовах, передбачених в четвертому абзаці статті 263 ДФЄС. Суд діє в таких випадках з метою контролю правомірності рішень, прийнятих Радою, якими передбачаються обмежувальні заходи проти фізичних або юридичних осіб. Наділення Суду такими можливостями є доповненням до тієї юрисдикції, яку він і раніше мав відносно актів Європейського співтовариства, що імплементують заходи, що вживаються по лінії СЗБП. Таким чином, тепер фізичні і юридичні особи здатні *оскаржити законність будь-яких рестриктивних заходів ЄС, які приймаються в рамках СЗБП.*

По-друге, була переналаштована роль Суду ЄС у забезпеченні збереження кордону між зовнішніми компетенціями ЄС, які засновані на Договорі про функціонування ЄС (колишні зовнішні зносини) і на договірних положеннях, що відносяться до ОВПБ. Суд ЄС може мати право голосу щодо укладених ЄС міжнародних угод, що містять аспекти, які стосуються СЗБП. Зокрема, *якщо така угода була схвалена в порушення процедурних вимог за статтею 218 ДФЄС, то її прийняття може бути оскаржене в суді ЄС Європейським парламентом.* ЄП може також оскаржити затвердження Ради, що дана угода відноситься виключно до сфери СЗБП.

По-третє, здатність Суду ЄС забезпечувати дотримання принципів, що становлять фундамент правового порядку Євросоюзу, отримала більш широке трактування, ніж раніше. У підсумку він далеко не настільки безсилий в даній області, як могло б здатися на перший погляд. Адже саме він стоїть на сторожі конституційних норм (демократія, верховенство права, повага фундаментальних прав), а також принципів, закріплених в первинному праві ЄС (насамперед, в основоположних договорах: наприклад, принципи сумлінного співробітництва та єдиного підходу).

7. Процедури прийняття рішення інститутами ЄС.

До процедури прийняття рішень у Європейському Союзі залучені різні інститути, зокрема:

- **Європейська Комісія;**
- **Європейський Парламент;**
- **Рада Європейського Союзу.**

Роль та процедура прийняття рішень в ЄС викладені в угодах. Усі Європейські закони базуються на конкретних статтях угод, що і називається “правовою базою” законодавства.

По-перше, існує “процедура співпраці” або “консультацій”, запроваджена Єдиним Європейським Актом у 1986 році. Згідно із цією процедурою, Парламент надає свій висновок за проектами директив і постанов, що пропонуються Європейською Комісією, яка може внести поправки у свою пропозицію з урахування висновків Парламенту.

По-друге, існує “процедура погодження” (“згоди”, “санкціонування”), також запроваджена у 1986 році, згідно з якою Парламент має дати свою згоду

стосовно міжнародних угод, переговори за якими вела Комісія, будь-якого розширення Європейського Союзу та низки інших питань, в тому числі, з приводу будь-яких змін щодо виборчих норм.

По-третє, існує “процедура спільного ухвалювання рішень”, запроваджена Маастрихтською угодою (1992 р.). Вона ставить Парламент в однакове положення із Радою у плані законотворчості з низки важливих питань, таких як вільне пересування робочої сили, внутрішній ринок, освіта, наука, навколишнє середовище, транс’європейські мережі, охорона здоров’я, культура та захист споживача. Парламент уповноважений відхилити законодавчі акти в цих галузях, якщо переважна більшість членів Парламенту проголосує проти “спільної позиції” Ради. Проте, питання може розглядатися погоджувальним комітетом.

Амстердамська угода додала 23, а угода в Ніцці ще 7 нових галузей, в яких застосовується процедура спільного ухвалювання рішень.

Парламент і Рада несуть також спільну відповідальність за ухвалення бюджету ЄС. Європейська Комісія пропонує бюджетну пропозицію, що потім обговорюється Парламентом і Радою. Парламент може відхилити запропонований бюджет, що він і робив уже кілька разів. Коли це трапляється, уся бюджетна процедура починається від початку. Парламент повністю використав свої бюджетні повноваження для здійснення впливу на політичний процес у ЄС.

Список літератури

1. Грицяк І.А., Говоруха В.В., Стрельцов В.Ю. Правова та інституційна основи Європейського Союзу. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ „Magistr”, 2009. – 620 с.

2. Державний суверенітет в умовах європейської інтеграції : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2016. – Вип. 15. – 336 с.

3. Історія європейської інтеграції від Римської імперії до Європейського Союзу : монографія / НАПрН України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – К. : Ред. журн. "Право України" ; Х. : Право, 2013. – Вип. 14. – 208 с.

4. Інституційне право Європейського союзу / В. І. Муравйов, О. М. Шпакович, О. М. Лисенко, О. В. Святун. — К. : Ін Юре, 2015. — 312 с.

5. Яковюк І. В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія / І. В. Яковюк ; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". – Х. : Право, 2013. – 760 с.

6. Муравйов В.І. Вступ до права Європейського Союзу: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. — К. : Київський університет, 2007. – 303с.

7. Бочарова Н.В. Право Європейського Союзу. Частина 1 : навч. посібник / Н.В. Бочарова. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2014. – 232 с.

8. Ніццький Договір та розширення ЄС / Міністерство юстиції України.

Центр порівняльного права / За наук. ред. С. Шевчука. - К: Логос, 2011. - 196 с.
9. Право Європейського Союзу: Підручник / за ред. В.І. Муравйова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

Теми для рефератів

1. Угоди та договори, за якими здійснює свою діяльність Європейський Союз.
2. Європейська Комісія, як один з найважливіших акторів в сфері зовнішніх відносин Євросоюзу.
3. Функціонування комітетів Європейського Парламенту.
4. Європейська Рада як орган політичного керівництва.
5. Склад Ради ЄС та особливості голосування при прийнятті рішень.
6. Правова база процедури прийняття рішень ЄС.

Терміни

Агентства Європейського Союзу – установи Європейського Союзу, які керуються європейським публічним правом, відрізняються від інституцій Спільноти (Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія тощо) і мають власний юридичний статус.

Європейська Комісія – вищий орган виконавчої влади Європейського Союзу, який приблизно відповідає ролі і функціям уряду у системах національних держав.

Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів ЄС) – інституція Європейського Союзу, головний орган ухвалення рішень в Європейському Союзі. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу.

Європейська Рада – інституція ЄС, що передбачає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу.

Суд ЄС – офіційна інституція Європейського Союзу, що охоплює всю судову владу в ЄС.

Європейський Парламент – законодавчий орган Європейського Союзу, що обирається прямим голосуванням громадянами Європейського Союзу.

Тестові питання

1. Вищим органом представництва громадян ЄС є:
а) Європейська комісія
б) Європейський парламент
в) Європейська рада
г) Рада ЄС
2. Хто є чинним Президентом Європейської Комісії з 2019 року?
а) **Урсула фон дер Ляйен**
б) Шарль Мішель
в) Давид Сассолі
г) Мікеле Санторо

3. Згідно з яким договором було запроваджено посаду Голови Європейської Ради (Президент ЄС)?
- а) Ніщський договір
 - б) Лісабонський договір**
 - в) Угода про створення Європейського Економічного співтовариства
 - г) Амстердамський договір
4. Починаючи з якого року члени Європейського Парламенту обираються на загальному голосуванні?
- а) 1979 р.**
 - б) 2000 р.
 - в) 1990 р.
 - г) 2009 р.
5. За яким принципом відбувається ухвалення рішень в Раді Європейського союзу?
- а) принцип кваліфікованої більшості**
 - б) принцип меншості
 - в) принцип співпраці
 - г) принцип компромісу
6. Хто є чинним Президентом Європарламенту з 2019 року?
- а) Урсула фон дер Ляйен
 - б) Давид Сассолі**
 - в) Шарль Мішель
 - г) Антоніо Таяні
7. У якому році було запроваджено пост Голови Європейської Ради?
- а) 2009**
 - б) 1988
 - в) 2000
 - г) 2005

Зміст

Тема 2. Інституційна структура та процедура прийняття рішень у Європейському Союзі

Угоди, на яких базується діяльність ЄС та його “опори”. Діяльність ЄС. Угоди. Лісабонська угода. «Європейське Співтовариство». Європейський Союз. Три «опори» ЄС. Маастрихтська угода. Амстердамський договір. Інститут європейського громадянства. Ніщський договір. Хартія основних прав ЄС.

Європейська Комісія. Склад Комісії. Форма роботи. Відповідальність Комісії. Генеральні директорати та генеральний секретаріат. Завдання Комісії.

Європейський Парламент. Вибори до Європарламенту. Політичні групи та їх відповідальність. Розробка та ухвалення законодавчих актів. Обрання

Президента та затвердження складу Європейської Комісії. Види законодавчих процедур у ЄС.

Рада Європейського Союзу. Головний орган в ухваленні рішень в Європейському Союзі. Завдання Ради ЄС. Склад Ради ЄС. Конфігурації Ради ЄС. Процедури голосування в Раді Європейського Союзу.

Європейська Рада. Європейська Рада як орган політичного керівництва. склад Європейської Ради. Голова Європейської Ради. Повноваження, якими наділена Європейська Рада. Вищий політичний орган ЄС.

Суд Європейського Союзу. Утворення Суду ЄС. Європейський Суд справедливості. Загальний Суд. Повноваження Суду ЄС. Роль ЄСП у правотворчому процесі.

Процедури прийняття рішення інститутами ЄС. Політичні групи. Європейська Комісія. Європейський парламент. Рада Європейського Союзу. «Процедура співпраці». «Процедура погодження». «процедура спільного ухвалювання рішення».

Тема. 3

Зовнішня політика Італійської Республіки

1. Зовнішня політика Італії в рамках Європейського Союзу.
2. Середземномор'я як пріоритет регіональної політики Італії.
3. Балкани у зовнішній політиці Італії.
4. Діяльність Італії в рамках НАТО.
5. Італія і країни Північної та Латинської Америки.
6. Африка та Азіатсько-Тихоокеанський регіон в італійській дипломатії.

Теми для рефератів

1. Формування зовнішньополітичного курсу Італії після закінчення «холодної війни» .
2. Діяльність Італії в Раді Європи.
3. Діяльність Італії у «Великій вісімці».
4. Становлення «італійської моделі» дипломатичної служби.
5. Дипломатична служба Італії та нові виклики XXI століття.
6. Культурна дипломатія Італії.
7. Українсько-італійські відносини на сучасному етапі.

Список літератури

1. Барабанов О. Внешняя политика Италии на современном этапе
URL:<https://www.imemo.ru/publications/periodical/meimo/archive/2003/10>
2. Глібова С. Культурна дипломатія Італії URL:<https://er.nau.edu.ua/>

3. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики. Італія – слабка ланка ЄС чи союзник України?
URL:<https://www.euointegration.com.ua/articles/2016/07/1/7051490/>
4. Зарембо К. Аудит зовнішньої політики: Україна – Італія
URL:http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_Ital_ukr_net.pdf
5. Зонова Т.В. Дипломатическая служба Италии // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоновой ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 103-127.
6. Зонова Т.В. История внешней политики Италии: учебник. – М.: Международные отношения, 2016. – 352 с.
7. Коломієць О.В. Особливості концепції колективної безпеки Італії
URL:<http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/viewFile/2267/2039>
8. Лисак В.Ф., Юдіна А.А. Зовнішня політика Італійської республіки в умовах сучасної міграційної кризи
URL:http://repository.mdu.in.ua/jspui/bitstream/123456789/1089/1/zovnishnia_polityka.pdf
9. Маковський А.О. Зовнішня політика Італії в міжвоєнний період (1918-1939) URL:<http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/24260>
10. Мансур Ю.Н. Внешняя политика Италии (2001-2017)
URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/vneshnyaya-politika-italii-2001-2017-gg/viewer>
11. Маслова Е.А. Внешняя политика Италии: (1994–2011 гг.): монография / Е.А. Маслова; под ред. Т.В. Зоновой; Моск. гос. ин-т междунар. отношений (ун-т) М-ва иностр. дел Рос. Федерации, каф. дипломатии. – М.: МГИМО-Университет, 2018. – 313 с.
12. Маслова Е.А. Идеологические основы внешней политики Италии периода второй республики
URL:https://mgimo.ru/files2/y11_2012/231596/maslova-autoref.pdf
13. Михайленко, В. И. «Параллельная» стратегия Муссолини : Внешняя политика фашистской Италии (1922-1940) : в 3 т.
URL:<http://aevis.ru/upload/ckeditor/files.pdf>
14. Муромцева О. Двустороннее сотрудничество Италии и стран Средиземноморья // IX Международная конференция «ЛОМОНОСОВ – 2002». — М.: МГУ, 2002. — С. 128– 130.
15. Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale URL:
<https://www.esteri.it>

Тестові питання

Вкажіть дату створення організації Центральноєвропейська ініціатива групою європейських країн (Італія, Австрія, Угорщина, Югославія):

14 жовтня 1992 р.

21 листопада 1990 р.

@11 листопада 1989 р.

24 жовтня 1991 р.

Прем'єр міністр Італії у 1994-1995 рр., 2001-2006 рр, 2008-2011 рр:

Массімо Д'Алема

Романо Проді

@Сільвіо Берлусконі

Джуліано Амато

Коли відбулося об'єднання італійський земель в єдину державу:

@1871 р.

1865 р.

1901 р.

1877 р.

Прем'єр-міністр Італійської Республіки, один з батьків-засновників Ради Європи:

Джузеппе Пелла

@Альдіче де Гаспері

Фернандо Тамброні

Джованні Леоне

Вкажіть дату підписання Договору про дружбу, партнерство та співробітництво між Італією та Лівією:

2001 р.

2005 р.

@ 2008 р.

2011 р.

Лекція

Тема 4. Європейська служба зовнішніх справ.

План

1. Утворення та еволюція Європейської служби зовнішніх справ.
2. Основні компетенції та завдання Верховного представника ЄС із закордонних справ.
3. Спеціальні представники дипломатичної служби ЄС.

1. Утворення та еволюція Європейської служби зовнішніх справ

За даними 2019 року, в Європейській службі зовнішньополітичних справ працювало 3400 людей, з них близько 1450 - в Брюсселі і 1950 - в зарубіжних місіях. З цієї загальної цифри 900 осіб були чиновниками високого рангу. 600 з них прийшли в Службу з Комісії або з Секретаріату Ради. Решта 300 були відряджені національними дипломатичними службами на обмежений час (так звані тимчасові агенти). Для порівняння: у тому ж 2019 році в національних дипломатичних службах 27 держав-членів працювали сукупно 85000 чоловік. Таким чином, на частку ЄСЗС припадає приблизно 4% від загального числа професіоналів Євросоюзу в питаннях зовнішньої політики.

До створення Європейської служби зовнішньополітичних справ власну «зовнішню політику» ЄС вели як Європейська рада / Рада, так і Комісія (з 1958 р діяв Генеральний директорат ЄК з питань зовнішніх відносин, який в 2011 було розформовано, але фактично увійшов в структуру ЄСЗС). Така подвійність служила причиною інституційних протиріч і негативно позначалася на здатності ЄС виробити консолідовану і послідовну позицію з питань зовнішньої політики. Але активна робота зі створення спеціальної структури, яка об'єднала б хаотичні зусилля різних служб і підрозділів по проведенню зовнішньої політики Євросоюзу, велася з початку ХХІ століття. Підтвердженням цьому служить проект Договору про заснування Конституції для Європи (так і не вступив в силу), який передбачав створення посади міністра закордонних справ і одночасно створював міністерство закордонних справ. Цей договір був підписаний главами держав 29 жовтня 2004 р але його не ратифікували - через провал на національних референдумах в Нідерландах і у Франції в травні-червні 2005 р. Надалі пост міністра закордонних справ був замінений на (менш амбітний за найменуванням і за змістом) пост Верховного представника ЄС із закордонних справ і політики безпеки, а замість Договору про конституцію в Лісабоні був прийнятий Договір про реформу (його більш скромна версія), тобто **Лісабонський договір**.

Офіційно Європейська служба зовнішніх зв'язків почала функціонувати з **1 січня 2011 р.** На чолі служби стоїть Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки, який / яка одночасно є заступником голови Європейської комісії і постійним головою Ради ЄС у форматі міністрів закордонних справ (Рада міністрів закордонних справ), а також формальним главою Європейського оборонного агентства (ЕОА), (на практиці безпосереднє

управління здійснює Головний адміністратор ЕОА). Першим Верховним представником із закордонних справ у форматі, визначеному Лісабонським договором, в листопаді 2009 р. стала британка **Кетрін Ештон (Catherine Ashton)** - до цього вона протягом року була членом Європейської комісії з питань торгівлі, де досить добре себе зарекомендувала. Втім, її призначення на новий пост стало досить несподіваним.

Вона виявилася консенсусної фігурою, прийнятною, в першу чергу, для європейських соціалістів і соціал-демократів. Британський прем'єр-міністр Гордон Браун висунув кандидатуру Ештон на посаду Верховного представника після того, як стало ясно, що кандидатура на посаду голови Європейської ради колишнього британського прем'єра Тоні Блера, чия репутація в Європі постраждала через прийняте ним рішення про участь Великої Британії у військовій кампанії НАТО в Іраку, не отримає достатньої підтримки в Брюсселі і основних європейських столицях. У 2014 р Федеріка Могеріні змінила Ештон в ролі Верховного представника ЄС із закордонних справ. **З 1 грудня 2019 року цю посаду обіймає іспанець Жозеп Бюррель.**

2. Основні компетенції та завдання Верховного представника ЄС із закордонних справ

Верховний представник призначається Європейською Радою, яка діє при цьому кваліфікованою більшістю, за згодою голови Комісії. Але щоб взяти на себе роль в Комісії в якості заступника її голови, майбутній Верховний представник повинен / повинна також з'явитися в ЄП, щоб відповісти на питання, і потім його / її кандидатура підлягає схваленню з боку Європарламенту (в повному складі нової Комісії).

У число обов'язків Верховного представника Союзу у закордонних справах і політиці безпеки входить наступне:

1. Ведення зовнішньополітичного курсу ЄС.
2. Координація роботи тематичних інструментів реалізації зовнішньої політики ЄС.
3. Участь у виробленні загального курсу в зовнішній політиці країн.
4. Регулярна присутність на зустрічах глав держав і урядів країн ЄС в складі Європейської ради.
5. Забезпечення послідовності зовнішніх дій Євросоюзу, які робляться за різними напрямками.
6. Представництво ЄС в питаннях, що відносяться до спільної зовнішньої політики і політики безпеки, ведення політичного діалогу з третіми сторонами від імені Євросоюзу, виступи з викладом позицій ЄС у міжнародних організаціях і на міжнародних конференціях.
7. Керівництво ЄСЗС і делегаціями Євросоюзу в третій країнах і міжнародних організаціях.
8. Управління роботою Європейської оборонної агенції та Інституту ЄС з

вивчення питань безпеки.

Компетенції Верховного представника настільки ж різноманітні, як і його / її структурні зв'язки з різними інститутами і органами. Як член Комісії, вона повинна підкорятися внутрішнім правилам роботи ЄК і слідувати комунітарному (наднаціональному) методу ведення справ. У питаннях «високої» зовнішньої політики вона повинна вписатися в міжурядовий метод.

У трактуванні Амстердамського договору Верховний представник із закордонних справ був пов'язаний тільки з Радою. Це був чистої води міжурядовий актор, який займався виключно зовнішньою (у вузькому сенсі) і оборонною політикою. Ті сфери зовнішніх відносин, які були включені в першу опору, залишалися прерогативою Комісії. **Від глави зовнішньополітичної служби Євросоюзу чекають виконання чотирьох ролей, які, здебільшого, лежать в різних площинах:**

- ролі лідера в проведенні зовнішньої політики разом з державами - членами ЄС, але без ущемлення їх інтересів, що дозволяло б просувати загальну політику оборони (це безпосередньо вказується в Договорі про ЄС - ст. 18 (2), ст. 22 (2), ст. 27 (1), ст. 30 (1));

- ролі посередника між країнами ЄС у разі конфлікту інтересів, який сприятиме налагодженню діалогу, пошуку взаєморозуміння і компромісів - саме для цього Верховний представник виступає постійним головою Ради ЄС із закордонних справ;

- ролі гаранта стабільності зовнішньополітичного курсу ЄС, що вимагає від неї бути досить хорошим управлінцем, щоб забезпечити злагоджені дії всіх інституцій ЄС та їх підрозділів, що мають компетенції на міжнародній арені;

- ролі дипломата і особи, що представляє ЄС у зовнішньому світі.

Чинним Генеральним секретарем Служби є Хельга Шмід.

Генеральний секретар здійснює нагляд за щоденною роботою в штаб-квартирі ЄСЗС. Заступники Генерального секретаря курують основні напрямки роботи Служби, в тому числі п'ять великих департаментів за географічною ознакою: по Азіатсько-Тихоокеанському регіону, по Африці, по Європі і Центральній Азії (в його складі Росія віднесена до підрозділу, який займається також країнами Східного партнерства, Центральної Азії, регіональним співробітництвом і Організацією з безпеки і співробітництва в Європі), по Великому Близькому Сходу і по Америці.

До них примикає департамент з прав людини, з глобальних і багатосторонніх питань (включаючи координацію зусиль ЄС у сфері міжнародного розвитку, а також просування демократії). Окремий блок утворюють органи, що діють у сфері політики безпеки і оборони, а також кризового врегулювання.

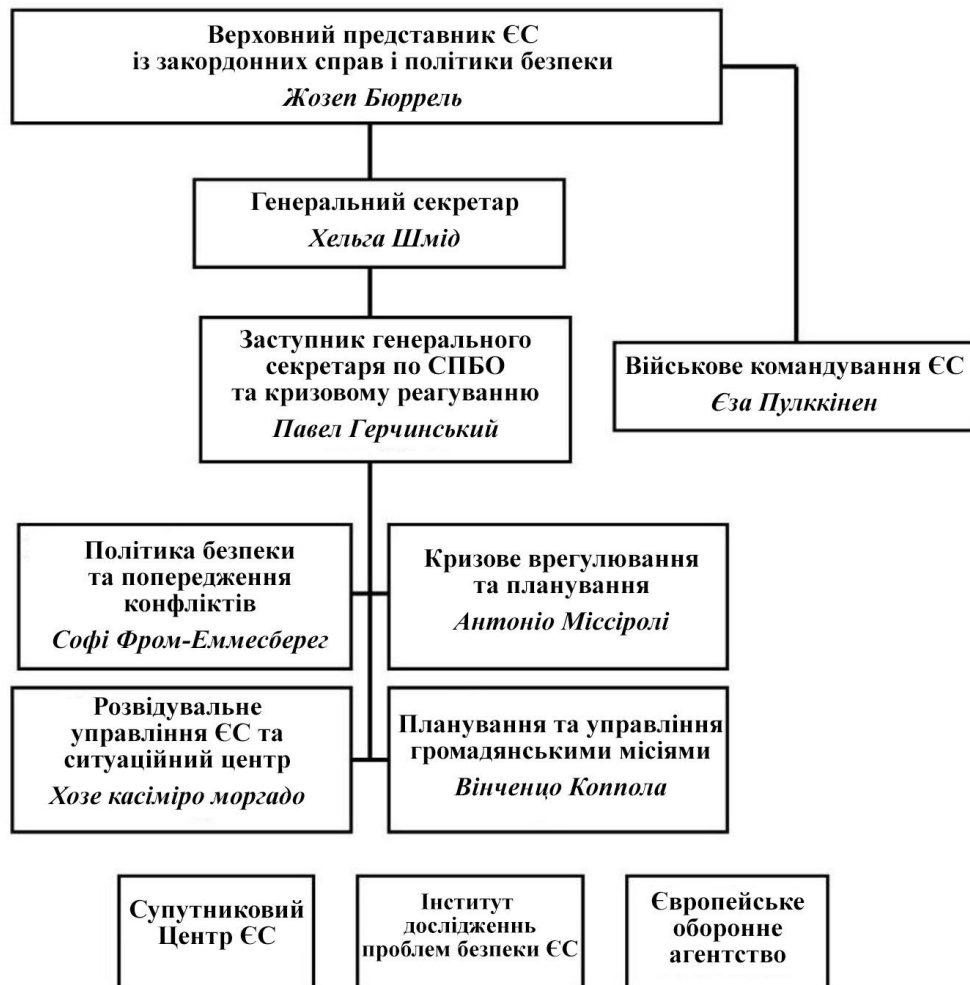

Схема 2.1. ЄСЗС: блок СПБО та кризового реагування

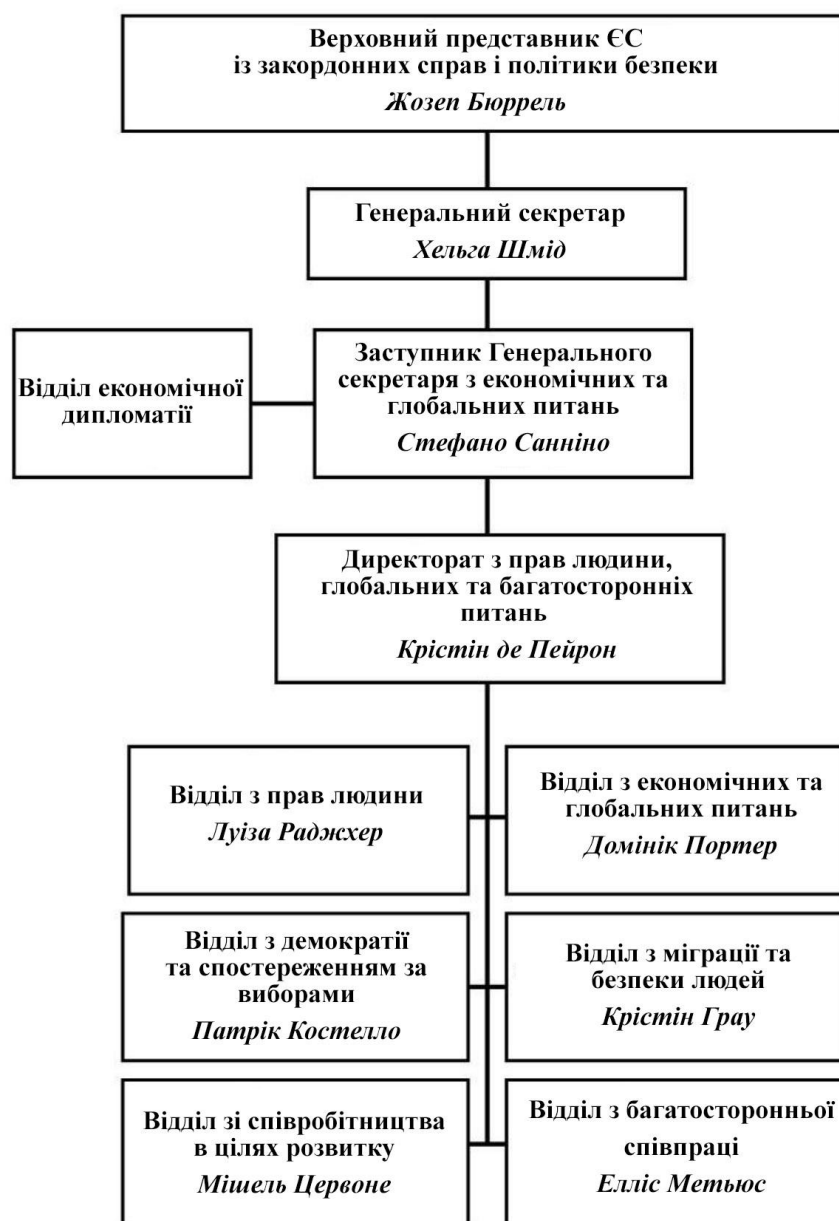

Схема 2.2. Відділи ЄСЗС з економічних та глобальних проблем

Лісабонський договір трансформував систему представництв ЄК в делегації Євросоюзу, наділивши їх ширшими (політичними) функціями. Делегації ЄС діють в тісній співпраці з дипломатичними і консульськими місіями держав-членів. У щоденній роботі вони підкреслюють свою додаткову корисність щодо зусиль національних дипломатичних служб. Але разом з тим **делегатії ЄС стають значущими дипломатичними акторами, у яких більше ваги і які помітніше в країні перебування, ніж більшість національних посольств. Вони покликані виконувати три завдання:**

- представляти Євросоюз в третіх країнах з широкого кола питань;
- координувати зусилля держав-членів і допомагати їм;
- вносити свій вклад у вироблення зовнішньої політики ЄС в якості невід'ємної частини ЄСЗС.

Після реформи щодо Лісабонського договору вся ця система увійшла до складу Європейської служби зовнішньополітичної діяльності, а функції делегацій істотно розширилися. Оскільки делегації забезпечують прямий і постійний зв'язок між Європою і третіми країнами, ми можемо назвати їх важливим інструментом щодо забезпечення Євросоюзу загального голосу в світі. Мандати делегацій ЄС і глав делегацій визначені в рішенні Ради від 26 липня 2010 г. (ст. 5). Там зазначено, що делегації ЄС повинні надавати допомогу інститутам ЄС, зокрема, Європейського парламенту, в їх діяльності в третіх країнах, а також підтримувати країни ЄС в їх дипломатичних відносинах і надавати консульський захист європейським громадянам в третіх країнах. *Делегації відповідальні не тільки за зовнішньополітичні питання, а й за ті питання внутрішньої політики ЄС, які мають міжнародний вимір, але, як і раніше віднесені до компетенції Комісії.*

Члени делегацій, включаючи главу делегації і його заступників, найчастіше перевантажені адміністративною роботою, що заважає сконцентруватися на політичній складовій їх діяльності. В адміністративну роботу входить також управління фінансовими програмами, з чим частина навіть досвідчених співробітників місії просто не стикалася раніше (довелося організувати спеціальні курси і тренінги з фінансових питань для глав делегацій). **Ще одним складним завданням стало вироблення загальної корпоративної культури (esprit de corps).** Абсолютна більшість глав делегацій ЄС - дипломати з країн ЄС, які раніше не працювали в системі європейських інститутів. Майже половину контингенту співробітників ЄСЗС в делегаціях становлять дипломати держав-членів, спрямовані в ЄСЗС як «тимчасові агенти» на період від 4 до 10 років. Решта - це колишні співробітники Комісії, що перейшли в ЄСЗС в грудні 2010 р. Є також менша частина співробітників, спрямована на роботу в делегації з ініціативи самих країн ЄС - відряджені національні експерти, чия робота оплачується національними урядами.

Рішення об'єднати в делегаціях співробітників Комісії та ЄСЗД виглядає, на перший погляд, ризикованим. Тертя дійсно виникають, але серйозного розколу на наднаціональну і міжурядову сфери роботи делегацій не спостерігається.

Глави делегацій отримують інструкції від Верховного представника, якому вони підпорядковуються. Комісія також має право направити головам делегацій свої інструкції з питань, що виходять за рамки загальної політики оборони і безпеки. При цьому, для пом'якшення міжінституційних протиріч, які все ж мають місце, Комісія надсилає копію таких інструкцій також Верховному представнику і в ЄСЗС. Взаємодія між делегаціями і ЄСЗС зводиться до того, що делегації регулярно відправляють в Брюссель аналітичні звіти про свою роботу і про стан справ в країні перебування.

Питання про демократичну підзвітність ЄСЗС залишається по суті не вирішеним. Тим часом в сучасних демократичних суспільствах все менше довіри викликає точка зору, що зовнішня політика і дипломатія несумісні з демократичним і прозорим процесом прийняття рішень. Більше того, для

зовнішньополітичної служби, яка представляє Євросоюз як організацію, яка прагне грати по суті менторську роль в процесах розбудови держави і демократичної системи в різних країнах по всьому світу, забезпечення демократичної підзвітності неодмінно має стати важливою турботою. Адже різниця між традиційними дипломатами і дипломатичними представниками ЄС в таких країнах, як Боснія-Герцеговина, дуже істотна: останні безпосередньо беруть участь в управлінні країною, мають в цьому сенсі серйозні повноваження і розпоряджаються істотними бюджетами.

3. Спеціальні представники дипломатичної служби ЄС.

Особливе місце в дипломатії ЄС займають **спеціальні представники** (таких зараз налічується дев'ять). Спецпредставники присутні в таких регіонах і країнах, як Центральна Азія, Близький Схід, Афганістан, Боснія і Герцеговина, Косово, Південний Кавказ і Грузія, Африканський Ріг і в Сахеле. Крім того, в 2012 р заснований пост **спеціального представника ЄС з прав людини**. Є також три спеціальних посланника: з нерозповсюдження та роззброєння в сфері ядерної зброї, по космосу і по мирних переговорах в Колумбії. Перші два були призначені в складі ЄСЗС і працюють в сфері відповідальності Генерального секретаря Служби. Третій працює під прямим керівництвом Верховного представника (спеціальні посланці менш тісно пов'язані з Радою, ніж спеціальні представники). З 2016 року голова ЄК Юнкер призначив власного посланника - для просування свободи віросповідання або віри за межами ЄС.

Спеціальні представники покликані, насамперед, сприяти Верховному представнику ЄС із закордонних справ в діяльності по врегулюванню міжнародних конфліктів в проблемних країнах і регіонах. Перший спеціальний посланець Альдо Айело (Aldo Ajello) був призначений в регіон Великих Африканських озер (в березні 1996 р), після чого послідувало призначення ще одного спецпредставника ЄС – по близькосхідному мирному врегулюванню (у листопаді 1996 р). У цей час у Європейській комісії в Африці вже було багато постійних представництв, але вони займалися допомогою розвитку, торгівлею і будівництвом інститутів, і держави-члени не рахували їх важливими дійовими особами в сфері «високої» політики і безпеки, до якої відноситься врегулювання конфліктів. Поява такої посади в 1990-і роки відображала вже тривалу на той момент залученість ЄС в процеси врегулювання конфліктів в країнах Центральної Африки і на Близькому Сході, але головне завдання спецпредставників спочатку зводилося тільки до збору даних про ситуацію в зоні конфлікту з тим, щоб в подальшому ЄС, на основі отриманих відомостей, міг з більшою впевненістю вибудувувати свій курс щодо певної країни або регіону.

Країни призначення спецпредставників розпадаються на три групи:

- країни Західних Балкан, які є кандидатами на вступ до ЄС;
- країни, що беруть участь в Європейській політиці сусідства (ЄПС);
- країни, що не входять в ЄПС, на які, тим не менш, поширюються

стратегічні інтереси ЄС.

Відзначимо, що не всі спецпредставники фізично знаходяться в регіонах свого призначення - велика частина з них постійно працює в Брюсселі, періодично відвідуючи країни свого мандата.

Рис. 3.1. Країни світу, на які поширюються мандати спеціальних представників ЄС географічного профілю

Спеціальні представники не є частиною формальної ієрархії ЄСЗС. Фактично це інструмент Ради, який працює під стратегічним керівництвом Комітету з політики і безпеки (КПБ), що входить в його структуру. Процес призначення спеціальних представників закріплений в ст. 33 ДЄС, де говориться: *«Рада за пропозицією Верховного представника Союзу у закордонних справах і політиці безпеки може призначати спеціального представника, якого наділяє мандатом щодо окремих політичних питань. Спеціальний представник здійснює свій мандат під керівництвом Верховного представника»*. Вибір конкретної особи на посаду спецпредставника - це завжди результат компромісу і узгодження позицій країн-учасниць з різних кандидатур. Однак формальна пропозиція про їх призначення, як ми бачимо, в компетенції Верховного представника.

Посаду спецпредставника займають, як правило, дипломати високого рангу з країн Союзу, які працювали раніше або в міжнародних організаціях, або в інститутах ЄС, або з державних коштів відповідних закордонних справ. Три спецпредставники (в Афганістані, Боснії і Герцеговині та в Косово) носять «подвійний капелюх», будучи одночасно главами представництв Євросоюзу. Вони розміщуються у відповідних столицях. Решта спеціальних представництв базуються в Брюсселі.

Описана вище інституційна незрозумілість з положенням спецпредставників може провокувати тертя між Верховним представником і Радою. Так, ще в липні 2010 р дійсно розгорілися суперечки між Кетрін Ештон і країнами-учасницями з приводу наміченої відставки відразу декількох

спецпредставників.

З подачі свого головного радника Роберта Купера, К. Ештон оголосила про припинення мандатів ряду спецпредставників з лютого 2011 р, практично не повідомивши держави-члени про таке рішення заздалегідь, з тим, щоб їх роботу продовжили делегації ЄС на місцях або ж сама ЄСЗС в Брюсселі. Таку пропозицію зустріла жорстка критика з боку Ради. Країни Балтії, Фінляндія, Швеція, Чехія, Румунія і Болгарія наполягали на збереженні мандата спецпредставника по врегулюванню конфлікту на Південному Кавказі. В результаті був знайдений компроміс, і мандат спецпредставника на Південному Кавказі був об'єднаний з мандатом спецпредставника ЄС в Грузії. На той момент Ештон вдалося скасувати кілька портфельів спецпредставників (включаючи першого - в регіоні Великих Африканських озер) і передати їх повноваження ЄСЗС, однак подальший розвиток подій в Африці і на Близькому Сході спонукав Раду ЄС, навпаки, ввести нові мандати для спецпредставників в регіонах Південного Середземномор'я, Африканського Рогу, Сахеля і Близького Сходу.

У 2013 р. Ештон запропонувала, щоб інститут спеціальних представників був повністю інтегрований в ЄСЗС, зберігши тісний зв'язок з державами-членами через Комітет з політики і безпеки. Вона явно ставилася до інституту спеціальних представників з підозрою. Федеріка Могеріні займала в цьому питанні більш компромісну позицію і визнавала корисність збереження даного інструменту. Незважаючи на те, що Лісабонський договір наділив Верховного представника певними можливостями за призначенням і зміщенням спецпредставників, ситуація останніх років підтверджує, що якщо група держав-членів наполягає на призначенні спецпредставника в певний регіон, Верховний представник не в змозі надати цьому рішучий опір.

Призначення спецпредставників допомагає ЄС більш раціонально витратити бюджетні кошти і людські ресурси. Адже спочатку передбачалося, що Європейська служба зовнішньополітичних дій буде мати у своєму розпорядженні великим числом співробітників в своєму штаті, ніж вийшло насправді. В результаті ЄСЗС виявилася перевантажена різними завданнями при недостатній кількості кадрів для їх вирішення. При більшій кількості персоналу, керуючі директора ЄСЗС згодом, ймовірно, могли б взяти на себе і функції спецпредставників ЄС. Але на практиці вони виявилися настільки захоплені поточною роботою, що додаткові миротворчі обов'язки і регулярні відрядження в регіони конфліктів виявилися ЄСЗС не під силу.

У Раді вважають, що збереження мандатів спецпредставників ЄС - резонно. На відміну від бюджету ЄСЗС, який стверджує Європейський парламент, всі витрати спецпредставників контролюються Службою зовнішньополітичних інструментів - тобто службою Комісії. Незважаючи на те, що дана служба перевіряє доцільність витрачання коштів, спецпредставники все ж мають велику частку автономії в розподілі своїх бюджетів, що робить їх, в сприйнятті представників національних урядів в Раді, більш гнучким і ефективним інструментом при посередництві і врегулювання конфліктів.

Серед головних функцій спецпредставників ЄС можна виділити

інформаційну, посередницьку та фінансову. Представницькі завдання, в свою чергу, покладені на голів делегацій ЄС. Делегації ЄС займаються і всіма питаннями торгово-економічного співробітництва. В першу чергу, спецпредставники є «очима і вухами» єдиної Європи в регіонах своєї роботи. Спецпредставники тісно взаємодіють з внутрішніми структурами ЄС і виступають координаторами при узгодженні позицій всіх учасників процесу вироблення зовнішньополітичного курсу ЄС щодо конкретної країни або регіону. Відомості, які передають спецпредставники безпосередньо з місця розвитку подій, особливо важливі для тих країн ЄС, які самі не мають широку мережу дипломатичних відомств за кордоном.

Ключова функція спецпредставників - **посередництво в мирному врегулюванні конфліктів.** Вони беруть на себе посередницькі функції в переговорах між конфліктуючими сторонами, пропонують варіанти вирішення протиріч і використовують різні дипломатичні методи. Якщо в регіоні діє місія ЄС, то спецпредставник автоматично входить до її командного складу. Грунтуючись на своїх спостереженнях і отриманих відомостях, вони готують звіти для Комітету з політики і безпеки. У свій час регулярні доповіді спецпредставника по регіону Великих Африканських озер і його присутність в регіоні конфлікту допомогли ЄС виробити єдине бачення ситуації, що було вельми непросто, так як колишні колоніальні держави - Франція, Великобританія і Бельгія - мали там різноспрямовані інтереси. Як ще один успішний приклад тут можна назвати вироблення спільної позиції ЄС з ситуації на Південному Кавказі, де між країнами ЄС були протиріччя.

Від імені єдиної Європи спецпредставник бере участь в переговорах з місцевою владою, підтримує зв'язки з послами третіх країн і міжнародними організаціями. Багато спецпредставників ЄС беруть участь в міжнародних координаційних комітетах в зонах конфліктів, включаючи Афганістан, Боснію і Герцеговину, Косово, Південний Кавказ, Грузію.

У регіонах відрядження спецпредставники також співпрацюють з місцевою владою і організаціями громадянського суспільства. Підтримуючи процеси державного будівництва, демократичної трансформації і становлення нових інститутів, вони фактично виявляються втягнутими в політичні процеси на місцях. Однак їх вплив різниться від регіону до регіону. Найбільшим впливом спецпредставники користуються в країнах Західних Балкан - Косово та Боснії і Герцеговині. В обох країнах спецпредставники ЄС виконували додаткові обов'язки: в Боснії і Герцеговині представник ЄС Валентин Інцко виступав в ролі координатора міжнародних зусиль в рамках Дейтонських угод про світ 1995 р виконанню цивільних аспектів мирного врегулювання, а в Косово спецпредставник ЄС одночасно мав повноваження міжнародного цивільного представника. Його завданням було спостерігати за ходом виконання «плану Ахтісаарі». На відміну від своїх колег на Балканах, спецпредставники ЄС в інших регіонах не можуть запропонувати країнам, в яких вони працюють, пряму можливість вступу в ЄС, в силу чого їх вплив на внутрішню політику цих країн і на підтримку там процесів демократичної трансформації менш вагомий.

Як вже зазначалося вище, спецпредставників призначає Рада ЄС із закордонних справ, але фактично свою взаємодію з Радою спецпредставники здійснюють через Комітет з політики і безпеки - саме він здійснює стратегічне і політичне керівництво діяльності спецпредставників. Робочі групи Ради ЄС з питань зовнішньої політики, які складаються їх національних дипломатів, очолюваних чиновниками з ЄСЗС, уважно стежать за роботою спецпредставників і, спільно з Верховними представником, можуть поставити питання про припинення, продовження або створенні нових мандатів.

У своїй повсякденній роботі спецпредставники також взаємодіють з Комісією, оскільки остання, як і раніше відповідає за широкий спектр зовнішньополітичних питань. Саме Комісія може прийняти рішення про фінансування тих чи інших ініціатив спецпредставників. Менше уваги в своїй роботі спецпредставники приділяють взаємодії з Європейським парламентом: якщо бюджет ЄСЗС затверджується схвалено Верховною Радою, то фінансування спецпредставників здійснюється через спеціальну Службу зовнішньополітичних інструментів. Іншими словами, ЄП не має такого важеля, як фінансовий контроль над спецпредставниками. Проте, з 2010 р. перед вступом на посаду спецпредставники офіційно виступають перед парламентським комітетом у закордонних справах і також регулярно інформують даний комітет про результати своєї діяльності.

Спеціальні представники ЄС вносять чималий вклад у вироблення єдиної зовнішньої політики ЄС, здійснюють інформування та координацію країн-учасниць ЄС з питань, що стосуються ситуацій в їх регіоні, встановлюють контакти з іншими акторами, включаючи місцеві влади, треті країни і міжнародні організації. Спеціальні представники не раз доводили ефективність своєї роботи при врегулюванні конфліктів, тому вже більше двадцяти років вони залишаються важливим і досить гнучким дипломатичним інструментом в розпорядженні Ради ЄС. Навіть після вступу в силу Лісабонського договору спеціальні представники не втратили своєї значущості. Спеціальних представників більше цінують держави-члени, ніж інститути ЄС (їх статус щодо ЄСЗС залишається дещо невизначеним).

Список літератури

1. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект / К. М. Беликова // *Международное право и международные организации*. – 2013. – № 1. – С. 78–91.
2. Вдовиченко О. Основні зміни інституційної системи Європейського Союзу після Лісабонського договору / О. Вдовиченко // *Юридична Україна*. – 2010. – № 9. – С. 118–123.
3. Гріненко О. О. Особисті привілеї та імунітети членів інституцій Європейського Союзу / О. О. Гріненко // *Часопис Київського університету права*. – 2011. – № 2. – С. 275–278.

4. Іноземцева О. Ю. Федеративні та конфедеративні ознаки в організації Європейського Союзу: до постановки питання / О. Ю. Іноземцева // *Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації*. – Х., 2008. – С. 141–142.
5. Шпакович О. Роль європейських інституцій у розвитку європейського права / О. Шпакович // *Право України*. – 2011. – № 5. – С. 142–147.
6. Якименко К. С. Совет Европейского Союза в институционной системе ЕС / К. С. Якименко // *Проблемы политико-правового развития в XXI веке* : матеріали междунар. науч.-практ. конф., г. Москва, 19–20 нояб. 2010 г. – М., 2010. – С. 311–318.
7. Шамбровський Г. О. Регіональна політика Європейського Союзу : навч. посіб. / Г. О. Шамбровський. – К. : Знання, 2011. – 187 с.
8. Грицяк І. А. Правова та інституційна основа Європейського Союзу : підручник / І. А. Грицяк, В. В. Говоруха, В. Ю. Стрельцов. – Х. : Магістр, 2009. – 620 с.
9. Шпакович О. М. Вплив актів міжнародних організацій на внутрішні правопорядки держав-членів: теорія і практика : монографія / О. М. Шпакович. – К. : Київ. ун-т, 2011. – 415 с.
10. Беликова К. М. Институциональная структура и источники права ЕС и МЕРКОСУР: сравнительно-правовой аспект / К. М. Беликова // *Международное право и международные организации*. – 2013. – № 1. – С. 78–91.

Теми для рефератів

1. Сутність і завдання зовнішньої політики ЄС.
2. Верховний представник Союзу з питань закордонних справ та його функції.
3. Взаємодія Верховного представника Союзу з питань закордонних справ з інститутами, органами та установами ЄС.
4. Європейська служба з питань зовнішньої діяльності.
5. Роль та місце спеціальних представників дипломатичної служби ЄС.
6. Правова регламентація діяльності Європейського Союзу у сфері зовнішньої політики.

Терміни

Європейська політична співпраця – засіб координації зовнішньої політики країн-членів та розробки спільної зовнішньополітичної позиції шляхом проведення регулярних консультацій.

Європейські співтовариства – колективний орган, який виник у 1967 р. внаслідок злиття адміністративного апарату Європейського співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства вугілля та сталі та

Європейського економічного співтовариства.

Генеральні директори – головні адміністративні підрозділи Європейської Комісії. Вони виконують або забезпечують виконання країнами-членами політики ЄС, здійснюють управління виділенням коштів з бюджету на різні стратегічні напрямки.

Спеціальний представник Європейського Союзу (European Union Special Representatives) – це особливий інститут, призначений для врегулювання міжнародних конфліктів і реалізації пріоритетних програм міжнародного співробітництва з боку об'єднання.

Тестові питання

1. Який з вищевказаних договорів є чинним установчим договором ЄС?
 - а) Європейський Союз у редакції Маастрихтського договору
 - б) Європейський економічний простір
 - в) Договір про заснування європейської спільноти з атомної енергії
 - г) Договір про заснування європейської спільноти з вугілля та сталі
2. Хто є чинним Верховним представником із закордонних справ із 2019 року?
 - а) Жозеп Бюррель
 - б) Кетрін Ештон
 - в) Хельга Шмід
 - г) Федеріка Могеріні
3. Що з переліченого не входить до завдань Верховного представника?
 - а) участь у виробленні загального курсу в зовнішній політиці країн.
 - б) **нагляд за щоденною роботою в штаб-квартирі ЄСЗС**
 - в) координація роботи тематичних інструментів реалізації зовнішньої політики ЄС
 - г) регулярна присутність на зустрічах глав держав і урядів країн ЄС в складі Європейської ради.
4. Першим Співтовариством, на якому базувалося утворення ЄС, за часом створення було Європейське:
 - а) економічне співтовариство;
 - б) політичне співтовариство;
 - в) **співтовариство вугілля і сталі;**
 - г) оборонне співтовариство.

5. З якого року почала офіційно функціонувати Європейська служба зовнішніх зв'язків?

а) 2010

б) 2011

в) 2008

г) 2000

Хто був Першим Верховним представником із закордонних справ у форматі, визначеному Лісабонським договором?

а) Федеріка Могеріні

б) Стефано Санніно

в) Кетрін Ештон

г) Жозеп Бюррель

Зміст

Тема 3. Європейська служба зовнішніх справ.

Утворення та еволюція Європейської служби зовнішніх справ. Європейська служба. Зовнішньополітичні справи. Зарубіжні місії. Зовнішня політика. Лісабонський договір. Місце Європейської служби з питань зовнішньої діяльності у системі органів і посадових осіб що реалізують безпекову політику ЄС.

Основні компетенції та завдання Верховного представника ЄС із закордонних справ. Верховний представник ЄС. Місце Верховного представника Союзу з питань закордонних справ у системі органів і посадових осіб що реалізують безпекову політику ЄС. Загальна характеристика посади Верховного представника Союзу з питань закордонних справ. Вимоги до кандидата та порядок призначення Верховного представника. Функції і завдання Верховного представника ЄС.

Спеціальні представники дипломатичної служби ЄС. Дипломатична служба. Роль та місце спецпредставників. Повсякденна робота спецпредставників. Ключові функції спецпредставників. Порядок призначення спецпредставників.

Лекція

Тема 5. Зовнішня політика ФРН: європейський та глобальний вимір

План

- 1. Зовнішня політика Німеччини після об'єднання.**
- 2. Роль Німеччини в інтеграційних процесах Європейського Союзу.**
- 3. Німецько-французькі відносини.**
- 4. ФРН і США в контексті євроатлантичних відносин.**
- 5. Відносини Німеччини з країнами Вишеградської групи.**
- 6. ФРН і країни, що розвиваються.**

1. Зовнішня політика Німеччини після об'єднання.

Після об'єднання Німеччина стала проводити свою зовнішню політику в радикально змінених міжнародних умовах. Вони були зумовлені об'єднанням і значним посиленням німецької держави, порушенням колишньої рівноваги в Європейському співтоваристві, розпадом СРСР і соціалістичного табору, утворенням політичного вакууму в Центральній і Східній Європі. На думку багатьох фахівців із питань зовнішньої політики, Німеччина успішно скористалася цими умовами для переходу до нової зовнішньої політики, що адекватно відповідає її економічній потужності і зростаючому міжнародному політичному впливу.

Місце ФРН у постбіполярній Європі визначається тим, що вона отримала засоби структурного впливу на політичну й економічну ситуацію на європейському континенті, тобто здатність впливати на структуру міжнародних відносин, у рамках якої діють інші міжнародні актори. Це надало Німеччині значних переваг порівняно з її сусідами. Тому зовнішня політика ФРН у 1990-і роки відзначалася рядом змін і нових тенденцій. Пріоритетними серед них були, зокрема, прагнення до політичної ролі, яка б відповідала економічній могутності держави, постановка завдань військово-політичного оперування на глобальному рівні, перехід до прагматизму у стосунках із сусідами, нехарактерна раніше для Західної Німеччини тенденція підкреслення власних державних інтересів у рамках західних військових союзів та регіональних об'єднань. Місце ФРН у постбіполярній Європі визначалося тим, що вона перестала бути середньою регіональною країною, якою була до об'єднання.

Особливістю концептуальних засад зовнішньої політики Німеччини на сучасному етапі, попри нові елементи у військовій доктрині країни, залишається використання переважно несилових засобів для реалізації політичних цілей. Така політика передбачає цілеспрямований пошук розв'язань, які є прийнятними для інших зацікавлених сторін й передбачають співробітництво з ними; прагнення рівномірно розподіляти між партнерами кошти та вигоди кооперації; орієнтацію у міждержавних відносинах на спільні інтереси і цінності.

Продумана стосовно принципів ведення зовнішня політика ФРН є прикладом успішної стратегічної концепції, що дає змогу Німеччині

претендувати на європейське лідерство і більший вплив на світові події.

2. Роль Німеччини в інтеграційних процесах Європейського Союзу.

У числі найважливіших завдань, які поставив перед собою уряд Г. Коля після об'єднання Німеччини, західноєвропейська інтеграція зайняла одне з пріоритетних місць. І в цій сфері на відміну від інших правляча коаліція ХДС/ХСС – ВДП добилася найбільших успіхів. Канцлер Г. Коль переслідував честолюбну мету увійти в історію не тільки як об'єднувач Німеччини, але і як творець європейської єдності. Завдяки зусиллям ФРН – головного мотора західноєвропейської інтеграції – на початку 1993 р. був створений єдиний внутрішній ринок ЄС, до якого входили тоді 12 держав. За наполяганням ФРН західноєвропейська валюта отримала назву «євро», а Центральний європейський банк розмістився у Франкфурті-на-Майні.

ФРН, незважаючи на заперечення деяких своїх партнерів, рішуче виступила за розширення ЄС за рахунок прийому країн, що входять до Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ), а також держав Центрально-Східної Європи.

Однак загострення соціально-економічних проблем, спровоковане фінансовою кризою 2008 року, європейською кризою мігрантів і пандемією коронавірусу значно послабили скептичні настрої у німецькому соціумі та політичних колах, що має негативний вплив на ідею об'єднаної Європи загалом. Таким чином, європейський вектор зовнішньополітичної стратегії ФРН з огляду на обмежені варіанти виходу із кризового становища трансформується у напрямі більшої орієнтації на забезпечення національних інтересів держави. Водночас ЄС залишається на сьогодні найвпливовішим європейський інтеграційним об'єднанням, а Німеччина продовжує бути його неформальним лідером. Саме залучення ФРН до євроінтеграційних процесів дало їй змогу покращити міжнародний імідж і здійснювати активні політичні кроки на шляху до формування єдиної Європи.

Протягом багатьох років Німеччину вважали однією з найбільш послідовних прибічниць розширення ЄС. Проте на сьогодні внаслідок відсутності єдності всередині спільноти щодо стратегічно важливих питань і зростання серед європейських громадян скептичних настроїв щодо майбутнього інтеграції Німеччина виступає за призупинення подальшого розширення з метою глибшої внутрішньої консолідації держав-членів. Для найближчих сусідів, зокрема і для України, передбачено як альтернативу Європейську політику сусідства та ініціативу Східне партнерство, що для Берліна є інструментом економічного наближення, але не політичної інтеграції.

3. Німецько-французькі відносини.

Розвиток французько-західнонімецьких відносин у повоєнний період відбувався, головним чином, під знаком європейської інтеграції. Успіхи й провали на цьому шляху дозволили розробити концептуальні основи даного процесу, зокрема, необхідність поетапної інтеграції й зближення сусідів по Рейну як фундаментальної умови їх співробітництва. У 1949-1958 рр. ініціаторами відносин між Бонном і Парижем були здебільшого керівники

Франції і ФРН, а не партії, науковці чи представники великого капіталу. Крім того зближення позицій відбувалося на основі протидії комуністичній загрози та в умовах налагодження економічного співробітництва у стратегічних галузях – виробництві вугілля і сталі.

У кінці 50-х – 60-х рр. конституційні зміни, що призвели до появи П'ятої Республіки у Франції, а також активізація контактів між СРСР і США внаслідок «карибської кризи» спонукали Шарля де Голля та Конрада Аденауера переглянути роль французько-німецьких відносин у Європі та світі. Основою нової концепції двосторонньої співпраці стало примирення двох народів та закріплення «особливих відносин» між Бонном і Парижем на договірній основі. Єлісейський договір 1963 р. став однією з найважливіших віх у відносинах між обома країнами.

У 70-х рр., під впливом кризових явищ у світовій економіці, пов'язаних із крахом Бреттон-Вудської системи та нафтовим шантажем арабських країн, німецько-французька співпраця істотно активізувалася, передусім у завершенні, розширенні і поглибленні інтеграційних процесів у Західній Європі. Головними напрями взаємодії Парижа і Бонна було створення механізму співробітництва в економічній і фінансовій сферах, оптимізація інституціональної основи Співтовариства, посилення політичної співпраці між країнами-членами, а також розширення Європейського Союзу на північ і південь.

У 80-х рр. зусилля вже Франсуа Міттерана та Гельмута Коля не тільки посприяли поглибленню економічного та політичного співробітництва в ЄС, а й доповнили французько-західнонімецьку співпрацю інтенсивним діалогом з безпекових питань.

Міжнародно-договірне оформлення об'єднання Німеччини, що вийшло на порядок денний європейської політики внаслідок кардинальних зрушень на рубежі 80-х – 90-х рр., об'єктивно змінювало політичні деремінанти французько-німецької співпраці. Це не тільки призвело до певних протиріч між Францією та ФРН, а й призвело до перегляду концепції двостороннього співробітництва в ЄС. У цьому зв'язку новий етап євроінтеграції, започаткований Маастрихтським договором, став можливим внаслідок компромісу між Францією та Німеччиною, якого вони досягли під час переговорів щодо об'єднання двох німецьких держав.

Спільним для обох держав є розуміння подальшого розвитку Європейського Союзу, проте їхні моделі відрізняються: у той час як в Німеччині правляча коаліція та опозиція виступають за модель європейської федерації, у Франції дотримуються думки, що доцільно впроваджувати модель «Європа вітчизн».

За правління Г. Шредера та Ж. Ширака Німеччина та Франція в середині ЄС займали єдину позицію щодо питань міжнародного розвитку. Близькість позицій особливо виявилась під час святкування 40-річчя підписання Єлісейського договору (2003 р.), коли була зроблена заява про створення німецько-французького альянсу. Із приходом до влади А. Меркель та Н. Саркозі відносини країн перейшли на новий якісний рівень.

У європейській політиці активізація двосторонньої співпраці Франції та

Німеччини значно посприяла досягненню консенсусу всередині ЄС щодо реформування Союзу на основі Європейської конституції. Ще однією особливістю оновленого формату співпраці стало те, що обидві країни співпрацюють на міжнародному рівні. Свідченням глобалізації ролі французько-німецького партнерства на початку XXI століття стала спільна опозиція двох країн ініціативам США щодо Іраку в Раді Безпеки.

На сьогоднішній день, не зважаючи на існуючі розбіжності і протиріччя, німецько-французьке співробітництво є активним і відзначається позитивною динамікою. 22 січня 2019 р. у західнонімецькому місті Аахені лідери Німеччини та Франції підписали новий договір про дружбу. Сталося це у день 56 річниці підписання історичного Єлисейського договору, який вважають моделлю для примирення сусідніх народів, що протягом століть не раз ворогували між собою. Новий договір повинен поглибити німецько-французьке співробітництво, вивести зв'язки між країнами «на новий рівень» та поліпшити життя пересічних французів та німців. У новій спільній декларації канцлерка ФРН Ангела Меркель та президент Франції Еммануель Макрон визначили основні напрямки співпраці у багатьох сферах: розширення програм обміну, посилення співпраці з політичних та безпекових питань, тема Європи. Договір передбачає посилення й економічної інтеграції, зокрема, у тому, що стосуються координації політики в питаннях довкілля та охорони клімату.

4. ФРН і США в контексті євроатлантичних відносин.

Союзицькі зв'язки між США та ЄС є підґрунтям єдиного фронту західних держав, а оскільки «локомотивом» і головною виразницею інтересів Європи виступає ФРН, то стрижнем євроатлантичних відносин є американо-німецька співпраця. Однак незважаючи на стратегічну важливість співробітництва ФРН і США, відносини обох сторін часто були не лише продуктивними, а й набували певних ускладнень

Зі зникненням такого військового, політичного та ідеологічного чинника, як СРСР, трансатлантичне співробітництво, що спиралося головним чином на військово-політичний блок НАТО, багато в чому втратило закладену в нього мотивацію. На цьому тлі виникла дискусія про долю НАТО і євроатлантичного співтовариства в цілому. На знак визнання спільних цілей та інтересів Європейський Союз та Сполучені Штати підписали 3 грудня 1995 р. в Мадриді спільний документ, який отримав назву «Новий трансатлантичний порядок денний». З одного боку, в документі знайшла своє відображення прихильність співробітництва, заснованого на спільних цінностях і цілях, з іншого – у ньому містився широкий перелік викликів і відповідей на них у сфері забезпечення миру і підтримки стабільності, у сфері торгівлі, а також у справі зміцнення трансатлантичного співробітництва. Міністр оборони ФРН Ф. Рює був одним із перших західних політиків, який торкнувся теми розширення альянсу на засіданні Ради НАТО ще в грудні 1992 р. Він виступив за те, щоб відкрити двері союзу для тих центрально- і східноєвропейських країн, які успішно справлялися з політичними реформами.

Крім військово-політичної складової, не можна забувати і про тісне

переплетення економічних потенціалів Європи і Америки. У Німеччині в середині 90-х років було зареєстровано близько 1 700 фірм з участю американського капіталу, і приблизно 2 500 німецьких підприємств оперують як американські фірми у США.

Після 11 вересня 2001 р. уряд ФРН висловив свою «необмежену солідарність» із США, пов'язуючи з цим очікування мати більш вагомий голос при прийнятті рішень у Вашингтоні. Однак однією з основних причин похолодання відносин між ФРН і США у період канцлерства Г. Шредера було рішення Німеччини не підтримувати військову інтервенцію США в Іраку у 2003 році. ФРН виступала за дипломатичний діалог, не знайшовши консенсусу із Білим Домом у питанні використання засобів вирішення проблеми. У результаті цієї кризи ФРН більше зосередилась на європейському напрямі.

Після першого призначення на посаду бундесканцлера у 2005 році Ангела Меркель продовжила концепцію попередників щодо дотримання західних цінностей і зберегла у німецькій зовнішньополітичній ідеології орієнтованість на США як на стратегічного партнера

Щодо економічної співпраці США і Німеччини, то вона стосується в основному подолання наслідків економічної кризи 2008 року і відкритого розширення світової економіки. Зокрема, у 2007 році ФРН була однією з ініціаторок утворення Трансатлантичної економічної ради, діяльність якої спрямована на поглиблення співпраці між ЄС і США.

Прихід до влади демократа Барака Обами (2009-2017 рр.) відкрив нову сторінку в історії американо-німецької економічної взаємодії та заповнив так звану «трансатлантичну тріщину» у відносинах США–ЄС новими перспективами щодо американо-європейської зони вільної торгівлі.

Починаючи з обрання 20 січня 2017 року президентом США Дональда Трампа, американо-німецькі відносини поступово перейшли від стадії союзництва до конфронтації. «Гострими кутами» двосторонніх відносин були «українське питання», американські тарифи на європейську продукцію та будівництво Північного потоку-2.

Після приходу до влади Джо Байдена 20 січня 2021 року напруження в американо-німецьких відносинах частково зменшилося. Однак, не зважаючи на всі проблеми у двосторонніх відносинах США і Німеччина є стратегічно важливими і взаємозалежними партнерами, адже завдяки наявним військовим базам США на території Німеччини Сполучені Штати мають можливість військової присутності у Європі. Водночас американський глобальний вплив на стратегічний простір та економіко-енергетичний розвиток означає вагому зацікавленість ФРН у виваженій і гармонійній співпраці із США, що є основою ефективної трансатлантичної діяльності.

5. Відносини Німеччини з країнами Вишеградської групи.

Одними з найбільш яскравих геополітичних зрушень на європейському континенті, що супроводжували розпад блокової системи міжнародних відносин і завершення доби «холодної війни», стали процеси об'єднання ФРН з НДР та утворення нових незалежних держав у Центрально-Східній Європі. Зовнішньополітичні виклики, які на початку 1990-х рр. постали перед

об'єднаною Німеччиною і молодими демократіями Центральної і Східної Європи, полягали в тому числі і у завданні розбудови ефективної системи регіональної співпраці. ФРН об'єктивно виявилася у цьому зацікавленою, оскільки з об'єднанням 1990 р. вона не лише набула нового статусу у світовій політиці, але й її східний кордон водночас став східним кордоном Європейського Союзу. Саме тому вона ініціювала створення "європейських регіонів" вздовж своїх кордонів із Польщею та Чехією. З одного боку, цей крок певною мірою убезпечив саму Німеччину, а, з іншого, - держави Вишеградської четвірки здобули можливість включитися в процеси європейської інтеграції ще до їх офіційного приєднання до проектів підготовки членства в Євросоюзі.

З-поміж усіх країн ЦСЄ найскладнішими для ФРН були відносини з Польщею, що пов'язано зі страхом поляків перед нацистською Німеччиною, а також наслідком 45-річної німецької пропаганди. Усупереч наявним спірним моментам і розбіжностям Польща залишається привілейованим партнером ФРН, і німецька зовнішня політика, як і раніше, приділяє їй підвищену увагу.

Відносини ФРН з Чехословаччиною (а потім Чехією і Словаччиною) склалися невдовзі після пражської «оксамитової революції» порівняно безпроблемно. Усупереч сильного опору всередині чехословацького суспільства Вацлав Гавел відразу ж публічно вибачився за ставлення чехів до судетських німців після 1945 р. і запропонував «історичне примирення» з Німеччиною в рамках чехословацького «повернення до Європи».

Спробою розв'язати проблему судетських німців і розібратися з виплатою відшкодувань жертвам нацизму в Чехії стало підписання на початку 1997 р. німецько-чеської декларації про двосторонні відносини та майбутній розвиток. У цьому документі ФРН і Чехія визнали, що минула несправедливість належить минулому: Німеччина визнала свою відповідальність за Мюнхенську угоду 1938 р., а Чехія у свою чергу вибачилась за повоєнне виселення судетських німців. У цілому ж декларація сприяла поживленню німецько-чеських відносин і забезпечила Чехії німецьку підтримку щодо вступу в ЄС та НАТО.

Німецько-словацькі відносини на початку XXI століття розвивалися на традиційно дружній основі. Важливою віхою для взаємин Берліна і Братислави став процес розширення ЄС на схід та актуальне питання про євроінтеграцію Словаччини.

Найменше проблем у ФРН у відносинах з Угорщиною. Це пояснюється тим, щозахіднонімецькі фірми завчасно проникали в угорську економіку, оскільки угорські комуністи набагато раніше за інших соцкраїн розпочали підготовку до переходу до ринку. Також саме з ініціативи Будапешта відбулося відкриття австро-угорського кордону в вересні 1989 р., що вивело кризу НДР на якісно новий рівень і зрештою посприяло об'єднанню Німеччини.

Для правлячих еліт регіону ЦСЄ ФРН виступає як свого роду показова країна, що здійснила успішний перехід від тоталітаризму до демократії. У 90-ті роки багато колишніх соціалістичних країн реформували свої державні та громадські інституції, використовуючи як моделі саме німецькі зразки.

Після вступу до ЄС у 2004 р. Вишеградська четвірка перетворилася на

потужний форпост просування німецьких інтересів у Східну Європу. Зокрема, символом цього процесу стало заснування у травні 2009 р. програми «Східного партнерства» Євросоюзу.

6. ФРН і країни, що розвиваються.

Німеччина стала першою державою серед членів ЄС, яка переглянуло свою політику в Азії в контексті переоцінки і переосмислення наслідків, що впливали з об'єднання країни і краху комуністичної системи в Європі. Результатом цього стала розробка нової «азіатської стратегії» ФРН, яка була опублікована в жовтні 1993 р. Нова концепція федерального уряду докладно пояснювала економічні та політичні причини, що змусили Азію стати одним з основних об'єктів німецької зовнішньої політики.

У контексті ціннісної орієнтації Латинська Америка, безперечно, представляє незрівнянно більший інтерес з точки зору розуміння основ демократії і ставлення до прав людини, ніж ісламський або азіатський регіони. Крім того, у ФРН тут існує інтерес у збереженні і розширенні свого національно-культурного впливу, бо, як відомо, в латиноамериканських країнах проживає 5 млн. етнічних німців, насамперед у Чилі, Бразилії, Аргентині і Гватемалі. Латинська Америка традиційно займала провідне місце в списку географічних пріоритетів «культурної політики» ФРН. У сфері ж зовнішньої торгівлі значення Латинської Америки для Німеччини в другій половині ХХ століття помітно впало. На рубежі ХХ і ХХІ століть уряд Г. Шредера виділив роботу з країнами, що розвиваються, в один з пріоритетних напрямків у своїй зовнішній політиці. Німеччина зробила наголос не лише на боротьбу з бідністю, але і на поліпшення ситуації в галузі освіти, розвиток сільських районів, на охорону навколишнього середовища і ресурсів.

Уряд Г. Шредера оголосив проблему запобігання кризам сновним напрямком німецької допомоги країнам, що розвиваються. Характерно, що ще в 1997 р. ФРН активно сприяла створенню з ініціативи Франції «Мережі із запобігання конфліктів» з підпорядкуванням ЄС. Її основним завданням було визначено аналіз конфліктних потенціалів і регіонів третього світу та постачання необхідною інформацією підрозділів Європейської комісії та Європарламенту при виробленні відповідних політичних рішень і рекомендацій. 28 червня 2000 р. Федеральна рада безпеки Німеччини схвалила рамкову концепцію «Запобігання кризам та врегулювання конфліктів», у якій федеральний уряд узяв на себе зобов'язання під керівництвом міністерства закордонних справ і з залученням інших міністерств та відомств розробляти в кожному необхідному випадку відповідну стратегію реагування.

Уряд А. Меркель приділив значну увагу розвитку двостороннього співробітництва з країнами, що розвиваються. Якщо довгий час федеральне міністерство з економічного співробітництва і розвитку було монополістом в царині державної допомоги країнам, що розвиваються, то останнім часом окреслилася тенденція до збільшення числа акторів на цьому полі. Свій внесок у розширення і поглиблення відносин з країнами третього світу вносять і федеральні землі, і громади.

Особливий інтерес для Федеративної Республіки представляють країни,

які розвиваються швидкими темпами, але ще не увійшли до «клубу» постіндустріальних країн. З точки зору перспектив глобальної структурної політики вони є центральними гравцями, від яких вирішальною мірою залежатимуть стабільність і динаміка світової економіки, світової політики, а також майбутнє глобальної екосистеми. Особливу увагу Берлін приділяє Індії, Бразилії, Мексиці та Південній Африці. Від співпраці з цими країнами вигоду отримують передусім німецькі фірми, які активно працюють на їхніх ринках.

Список літератури

1. Валіон О. В. Об'єднана Європа. Теорія, історія та перспективи для України (погляд на сучасний українсько-німецький євроінтеграційний діалог. URL: www.nbu.gov.ua/portal
2. Гетьманчук А. Аудит зовнішньої політики. Україна та Німеччина. Європейська правда. Інститут світової політики. 2016. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/>
3. Добровольська І.-А. Французько-німецькі відносини як осередок європейської логіки // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 53. (Частина II) – С.79-85.
4. Добровольська І.-А. Французько-німецьке партнерство в сучасній архітектурі європейської безпеки// Актуальні проблеми міжнародних відносин: Зб.наук.праць. – К.: Інститут міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка, 2005. Вип. № 55. (Частина II) – С.51-55.
5. Коваль І. Німеччина та східноєвропейські держави: проблеми та перспективи взаємовідносин у 90-ті роки. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2000. Вип. 19. Ч. I. – С. 97-98.
6. Мартинов А. Ю. Об'єднана Німеччина: від «Боннської» до «Берлінської» республіки (1990-2005 рр.). К: Інститут історії України НАН України, 2006. – 447 с.
7. Мартинов А. Ю. Українсько-німецьке співробітництво у контексті європейської інтеграції (90-ті роки ХХ століття). Інститут історії України НАН України. К. 2000. – 88 с.
8. Нолль А., Бозен Р. Новий німецько-французький договір про дружбу як основа для відродження ЄС URL: <https://www.dw.com/uk>
9. Офіційний портал посольства Федеративної Республіки Німеччини в Україні. URL: <http://www.kiew.diplo.de>
10. Погорська І. Французько-німецьке партнерство і процес європейської інтеграції. Дослідження світової політики. 2001. Вип. 17. – С. 32-36.
11. Рудько С.О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період : навчально-методичний посібник із курсу /С. О. Рудько. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012.– 412 с.
12. Терехов В.П. Дипломатическая служба Германии / В.П. Терехов // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 70-102.

- 13.Тодоров І., Тодорова Н. Українсько-німецькі відносини в контексті історії і геополітики. Геополітика України: історія і сучасність: зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артёмов (голов. ред.) та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2019. Вип.1 (22). – С. 30-44.
- 14.Харлан Г. Німеччина – країни Вишеградської четвірки – Україна: нереалізований потенціал співпраці у Східній Європі (1991 - 2013) URL:<http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/5491/1/Harlan.pdf>
- 15.Хімяк О. ФРН у міжнародній системі: динаміка зміни зовнішньої політики(друга половина ХХ – початок ХХІ ст.). Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: збірник наукових праць. Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Львівської політехніки. 2013. Випуск 25. С. 159–165.URL:<http://ena.lp.edu.ua/handle/ntb/21126>
- 16.Шостак Т. Співпраця України та Федеративної Республіки Німеччина в контексті євроінтеграційних прагнень України. НАУБ. 2015. URL:<http://naub.oa.edu.ua/2015/>
- 17.Federal Foreign Office. URL: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aamt>

Теми для рефератів

1. Українсько-німецьке співробітництво на сучасному етапі.
2. Німецько-російські відносини у контексті українсько-російського протистояння.
3. Роль ФРН у Європейському Союзі після Брекзиту.
4. Німецько-турецькі відносини та перспективи інтеграції Туреччини у «Велику Європу».
5. Німецько-китайське співробітництво.
6. Участь ФРН у міжнародних організаціях.
7. Німецька культурна дипломатія на сучасному етапі.

Терміни

Auswärtiges Amt – Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини засноване в 1870 році. До 1919 р. очолювалось секретарем закордонних справ, пізніше – міністром закордонних справ.

Анексія (приєднання) – протиправне приєднання (загарбання) державою території, яка належить іншій державі. Є грубим порушенням міжнародного права.

Аншлюс – приєднання Австрії до нацистської Німеччини 11-13 березня 1938 р.

Денонсація – належним чином оформлена відмова держави від укладеного нею міжнародного договору.

Пролонгація – продовження строку дії міжнародного договору.

Санкції – міжнародному праві засоби примусу і покарання однієї держави іншою. Вирізняють політичні, економічні і військові санкції. До політичних санкцій належать: розірвання дипломатичних відносин, припинення членства або виключення з ООН чи інших міжнародних організацій. Економічні або

торговельні санкції можуть допускати повне розірвання усіх економічних і фінансових відносин або вибіркоче ембарго на імпорт чи експорт товарів. Військові санкції супроводжуються воєнними діями із застосуванням зброї.

Суверенітет держави — повнота законодавчої, виконавчої і судової влади держави на її території; непідлеглість її владі іноземної держави в сфері міжнародного спілкування, за винятком випадків безумовно вираженої і добровільної згоди з боку держави на обмеження свого суверенітету.

Тестові питання

Федеральний канцлер ФРН з 27 жовтня 1998 р. по 22 листопада 2005 р.

Ангела Меркель

Гельмут Коль

@ Герхард Шредер

Гельмут Шмідт

Федеральний канцлер ФРН з 1 жовтня 1982 по 27 жовтня 1998 р.

@Гельмут Коль

Герхард Шредер

Гельмут Шмідт

Віллі Брандт

Возз'єднання Німеччини – приєднання НДР і Західного Берліна до ФРН відбулося –

@ 3 жовтня 1990 р.

3 листопада 1990 р.

3 жовтня 1991 р.

3 листопада 1991 р.

Єлисейський договір між ФРН та Францією, який закладав основи співпраці та примирення двох народів після Другої світової війни був підписаний у –

1949 р.

1961 р.

@ 1963 р.

1967 р.

Ангела Меркель та Еммануель Макрон підписали новий німецько-французький договір про співробітництво у місті Аахен -

12 лютого 2018 р.

@ 22 січня 2019 р.

23 травня 2019 р.

15 червня 2020 р.

Семінар №2

Тема. Актуальні проблеми зовнішньої політики Іспанії

1. Європейський напрям у зовнішній політиці Іспанії.
2. Іспано-українські відносини.
3. Іспанія та США.
4. Іспано-російські взаємозв'язки.
5. Проблема сепаратизму: міжнародні аспекти. Країна Басків. Каталонія.
6. Середземноморський напрям зовнішньої політики.
7. Особливості взаємовідносин між Іспанією та Португалією.

Теми для рефератів

1. Зовнішньополітична спадщина режиму Франко.
2. Міграційна політика Іспанської держави.
3. Іспано-британські відносини. Проблема Гібралтару.
4. Іспанія та США в контексті євроатлантичних відносин
5. Зовнішня політика Іспанії у міжвоєнний період.
6. Національні інтереси в зовнішній політиці Іспанії.

Список літератури

1. Аникеева Н. Отношения Испании и США в начале XXI века / Н. Аникеева // США – Канада: экономика, политика, культура. – 2007. – № 1. – С.41-50.
2. Іваницька О. Зовнішня політика країн Західної Європи та Північної Америки у постбіполярний період (1990-і – 2000-і роки) / О. Іваницька. – К.: Слово, 2012. – 720 с.
3. История внешней политики Испании / Аникеева Н. Е., Ведюшкин В. А. и др. – М.: Международные отношения, 2013. – 504 с.
4. Рудько С. О. Зовнішня політика країн Західної Європи в постбіполярний період: навч.-метод. посіб. з курсу / С. О. Рудько. – Острог: Нац. ун-т Острог. акад., 2012. – 409 с.
5. Федорова К. О. Зовнішня політика Іспанії на початку XXI століття: монографія / К. О. Федорова. – Warszawa: «Diamond trading tour», 2014. – 100 с.
6. Яковлев П. П. Испания в мировой политике / П. П. Яковлев. – М.: ИЛА РАН, 2011. – 378 с.
7. Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи: Навчальний посібник для студентів / Кер. авт. колективу О.В.Крапівін. – Донецьк, 2012. – 274 с.
8. Яровий В.І. Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн ХХ ст. підручник для вищих навчальних закладів/ В. І. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с.
9. Крушинський В.Ю. Манжола В.А. Міжнародні відносини та світова політика. 1945-1980. Дати. Події. Факти: Навч. Посібник. – К.: Либідь, 2007. – 192 с.
10. Зашкільняк Л. Історія Центрально-Східної Європи/ за ред.. Л. Зашкільняка. – ЛНУ ім.. І. Франка, 2011. – 660 с.

Тестові питання

1. Пакт Монклоа був підписаний основними політичними силами Італії:
а) у 1977 р.
б) 1989 р.
в) 1975 р.
г) 1991 р.

2. У якому році Іспанія була прийнята до ЄС?
а) у 1975 р.
б) 1977 р.
в) 1992 р.
г) 1986 р.

4. Між якими країнами існує територіальна сутичка за Гібралтар?
а) Іспанія та Марокко
б) Іспанія та Велика Британія
в) Марокко та Велика Британія
г) Іспанія та Португалія

5. Хто став Королем Іспанії після смерті Франко, фактично розпочавши шлях переходу до демократії?
а) Хуан Карлос
б) Філіп VI
в) Альфонс XIII
г) Амадей I

Лекція
Тема 7. Стратегічні пріоритети зовнішньої політики Французької Республіки
План

- 1. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Франції.**
- 2. Глобальний вектор зовнішньої політики Французької Республіки**
- 3. Зовнішньополітична діяльність Франції у рамках ЄС.**
- 4. Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Франції.**
- 5. Французька Республіка у відносинах з державами Африки.**

1. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Франції.

На сьогоднішній день на зовнішню політику будь-якої держави впливає комплекс зовнішніх і внутрішніх факторів. У цьому питанні зовнішня політика Франції не є винятком. Екстернальні й інтернальні чинники детермінують еволюцію французького зовнішньополітичного курсу, призводять до трансформації практичних пріоритетів та інструментів реалізації французької зовнішньої політики, зберігаючи при цьому в якості констант її ключові елементи - незалежність, велич, увагу до гуманістичних аспектів (правам і свободам людини). Протягом століть французи зарекомендували себе майстрами дипломатичного мистецтва, умінням використання можливостей дипломатії для збільшення ваги і впливу своєї країни на міжнародній арені. У XVII-XVIII століттях французи в дипломатії дали приклад, якому наслідували всі інші європейські держави. Французька дипломатична служба, була в ті часи найбільш розгалуженою в порівнянні з дипломатичними службами всіх інших країн, а французька мова стала загальноприйнятою мовою дипломатичного спілкування, замінивши латинь. З моменту народження дипломатичної служби у Франції надавалося велике значення розробці та вдосконаленню принципів її організації, шліфуванню дипломатичного мистецтва, визначенню та вихованню якостей, необхідних дипломату.

У середині XX століття відбулися істотні зміни у французькій зовнішній політиці, механізм її формування і здійснення. 1958 р. приніс зміну режиму та народження V Республіки, прийняття Конституції (чинної досі). Ці здобутки визначають головні риси зовнішньої політики та дипломатії країни до сьогодні. Вирішальна роль у визначенні та втіленні в життя зовнішньої політики належить Президенту

Президент має право не тільки ратифікувати договори (на це, однак, потрібна згода парламенту), але і вести переговори з їх укладання. Президента повинні інформувати про всі переговори, що мають на меті укладання міжнародної угоди, навіть якщо документ не підлягає ратифікації. Очільник держави веде переговори з керівниками іноземних держав, які відвідують Францію, і сам здійснює візити в найбільш важливі для Франції країни. Президент отримує дипломатичну переписку міністерства закордонних справ і всі необхідні йому матеріали

На прем'єр-міністра покладено обов'язок, інформувати парламент про зовнішньополітичну діяльність уряду, а також здійснювати певну координацію діяльності різних міністерств в цій сфері. У його розпорядження надходить

листування міністерства закордонних справ.

За Національними зборами збережений контроль за діяльністю уряду. Однак його реальне значення невелике, оскільки мова йде про контроль за органом виконавчим, а не керівним. Парламент має право обговорювати питання зовнішньої політики. Депутати парламенту і сенатори мають право робити усні і письмові запити міністру закордонних справ. Щорічно парламент розглядає питання про бюджет міністерства закордонних справ, що також дає можливість обговорення проблем зовнішньої політики. У парламенті розглядаються питання ратифікації найбільш важливих договорів.

Завдання Міністерства Європи та закордонних справ Франції полягає у інформуванні Президента і прем'єр-міністра Франції про міжнародне становище і ситуацію в інших країнах; розробка стратегії зовнішньої політики Франції; здійснення і координація міжнародних відносин Французької Республіки; захист інтересів французьких громадян за кордоном.

Міністр закордонних справ є членом уряду і керівником міністерства закордонних справ. Він виступає головним консультант президента з питань визначення зовнішньої політики і несе відповідальність за здійснення обраного президентом курсу. Повсякденно керує дипломатичною службою Франції і веде переговори з урядами іноземних держав. На міністра закордонних справ покладено завдання забезпечення єдності дій з міжнародних справ всіх французьких міністерств і відомств, координації їх зусиль в рамках єдиного зовнішньополітичного курсу.

2. Глобальний вектор зовнішньої політики Французької Республіки

В даний час є всі підстави говорити про глобальний характер політики Франції. В якості підтвердження цього можуть служити такі фактори як вигідне географічне положення, членство в міжнародних організаціях, лідируючі позиції в світовій економіці, ядерний потенціал держави, багата культурна спадщина французького народу, розвиток космічних програм.

Не зважаючи на процес деколонізації, Франції вдалося в значній мірі зберегти свою присутність у всіх регіонах світу. Свій світової статус Франція підтримує завдяки активній участі в міжнародних універсальних і регіональних організаціях. Країна є постійним членом Ради Безпеки ООН. Підтримуючи привілейоване становище в цій авторитетній організації, Франція активно брала участь і бере участь в здійсненні численних мирних ініціатив ООН на Близькому Сході, в Африці, Камбоджі, Югославії та інших «гарячих точках» планети.

Франція є одним з головних натхненників і організаторів європейського будівництва: від Європейського об'єднання вугілля і сталі (1951) до Європейського союзу (1993). Разом з Німеччиною вона грає роль «двигуна» європейської інтеграції.

Французька Республіка входить до «великої сімки» (створеної з ініціативи французького президента в 1975 р) та відіграє активну роль в Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), яка замінила Організацію Європейського економічного співробітництва, створену свого

часу для реалізації плану Маршалла. Штаб-квартира ОЕСР знаходиться в Парижі, а завданням її членів є забезпечення сталого світового соціально-економічного розвитку.

Франція бере активну участь в здійсненні космічних програм. З 1964 р діє космодром в Куру (Французька Гвіана). Силами французьких вчених створена ракета-носій «Аріан», введені в експлуатацію її різні модифікації. Французька космічна програма стала основою для діяльності Європейського космічного агентства.

Міжнародне значення має культурна спадщина французького народу. Країна проводить активну зовнішню культурну політику, на реалізацію якої виділяються значні фінансові кошти. Протягом століть французька мова була мовою дипломатії і є однією з шести офіційних мов ООН. Її вивчають в системах освіти всіх регіонів світу. У Парижі знаходиться штаб-квартира ЮНЕСКО.

Франція, будучи однією з провідних в світі ядерних держав, послідовно нарощує свій ядерний потенціал, забезпечує утримання і адаптацію своїх сил стримування до нових стратегічним реаліям. Країна планує прийняти до уваги європейський масштаб своєї оборони, продовжуючи домагатися повної заборони ядерних випробувань і приймаючи на себе зобов'язання на користь приборкання гонки озброєнь і роззброєння.

3. Зовнішньополітична діяльність Франції у рамках ЄС.

В історії євроінтеграції Франції належить особливе місце: саме вона разом з ФРН стала ініціатором створення в 1951 р Європейського об'єднання вугілля і сталі (ЄОВС), в 1957 р. - Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) і Європейського співтовариства з атомної енергії (Євратом), а в 1992 р. на основі зазначених Європейських Співтовариств - Європейського союзу. Будучи протягом більше 50 років одним з лідерів ЄЕС / ЄС, Франція сьогодні діє на світовій арені не тільки як окрема країна, а й як один з лідерів Євросоюзу.

Перетворення Європейського союзу в потужне інтеграційне об'єднання, яке могло б стати одним з полюсів сучасної міжнародної системи, стало для Франції найважливішим стратегічним завданням в останні десятиліття ХХ ст. В середині 1990-х вже назріла необхідність надати більшу зв'язність творінню Маастрихта, а саме намітити обриси Європи ХХІ столітті, що стало причиною скликання Міжурядової конференції ЄС в 1996 р. Вона почала роботу в Туріні 29 березня, потім продовжила її в Амстердамі 17 липня 1997 і завершилася підписанням Амстердамського договору 2 жовтня 1997 року.

Щодо майбутньої архітектури Європи, то французький уряд висунув ідею «трьох кіл»: перший – це коло країн-членів ЄС, другий – зовнішнє коло партнерства і третє – коло країн ЄС, пов'язаних відносинами «поширеної солідарності». Зіставляючи цю ідею з німецьким планом створення «твердого ядра» і периферійних кіл європейської єдності, французи наполягали на кардинальному розходженні між поняттями «поширеної солідарності» і «твердих ядер»

Практично на всіх етапах розширення Європейського союзу Франція

незмінно підтримувала цей процес, вважаючи, що він повинен охопити всі країни Європи. Винятком була її позиція щодо Великобританії, яка в результаті змогла стати членом ЄЕС тільки в середині 70-х років, і щодо Туреччини, яку Франція, як і інші члени Євросоюзу, вважала протягом ряду років не готовою до вступу в ЄС через серйозних порушень прав людини, надто великої ролі армії в політиці цієї країни і не цілком європейського географічного положення.

Франція внесла вагомий вклад у формування сприятливих умов для розширення ЄС. У другій половині 2000 року вона головувала в Європейській раді і підготувала проект договору, підписаного в грудні цього ж року на саміті ЄС в Ніцці, який поклав початок розширенню Союзу шляхом вступу в нього 10 країн-кандидатів, а також передбачив деякі інституційні реформи. У цьому великому документі були викладені не тільки пріоритети ЄС у зв'язку з його майбутнім розширенням, а й інтереси кожної країни окремо. Підтримуючи процес розширення Євросоюзу, Франція розраховувала знайти в ньому опору для розширення свого впливу.

Франція стала одним з головних ініціаторів формування загальноєвропейської зовнішньої політики і політики безпеки.

4. Євроатлантичний вектор зовнішньої політики Франції (відносини з США та НАТО)

Початок американсько-французьких відносин поклав союзний договір, підписаний в 1778 році. Допомога Франції британським колоніям у Північній Америці в боротьбі за незалежність стала причиною росту симпатії до Франції в Сполучених Штатах. Після проголошення незалежності від Великобританії Франція надала ключову допомогу США як союзнику під час війни за незалежність. Уряд Віші розірвав дипломатичні відносини зі США в 1942 р. Під час Другої світової війни; відносини були нормалізовані в 1944 р. Друга половина ХХ ст. знаменувалася значними коливаннями у взаєминах США та Франції.

Початок особливого становища Франції в НАТО покладали президент Шарль де Голль, який, які не заперечуючи значущості Північноатлантичного альянсу, виступали за його реорганізацію для обмеження домінування в ньому американців з одночасним посиленням французьких позицій. Ця проблема була постійною темою франко-німецьких, франко-американських та франко-британських переговорів, у ході яких Франція пропонувала своє бачення франко-натівських взаємин. Отримавши рішучу відмову, французьке керівництво прийняло рішення про поступовий вихід з військової організації НАТО. Відповідно до цього у 1959 р. з французької території до Великобританії й Західної Німеччини була переведена вся американська авіація.

Після розпаду біполярної системи Франція продовжувала наполягати на автономності своїх збройних сил щодо військової організації НАТО, прагнучи залишити за собою можливість проводити самостійну політику. Проте щоб не залишитися осторонь від вирішення проблем безпеки в Європі, Франція змушена була зробити кроки до повернення у військовій структурі альянсу. У

1992 р. вона приєдналася до створення Ради північноатлантичного співробітництва. З 1993 р. французькі представники відновили участь у Військовому комітеті і в Раді міністрів оборони НАТО. Тоді ж Міттеран заявив про приєднання до програми «Партнерство заради миру», а в 1994 р. – про згоду з принципами розширення НАТО на Схід і про участь в Групі багатонаціональних міжармійських сил НАТО, що створюються для втручання на периферії ЄС. Тим самим Париж визнавав можливість поставити французькі військові з'єднання, які будуть задіяні в подібних операціях, під контроль США.

Суттєвим кроком, який наблизив Францію до НАТО, стала прийнята нова у 2008 році «Біла книга з питань оборони і національної безпеки», яка містила доповнення. Зокрема, додався новий параграф «Відновлення відносин Франції з НАТО». У цьому ж документі наголошувалося, що з того часу, як генерал де Голль прийняв рішення про вихід Франції з інтегрованої військової структури НАТО, у міжнародних відносинах відбулися кардинальні зміни, еволюціонував і сам Альянс, а Франція бере участь у нових місіях НАТО.

На сьогоднішній день Франція повноцінно бере участь в усіх військових структурах Альянсу, та майже в усіх програмах, операціях, місіях і навчаннях, які проводяться під егідою НАТО, окрім Групи ядерного планування НАТО, відстоюючи незалежність французьких ядерних сил, що закріплена у «Білій книзі з питань оборони і національної безпеки», а також продовжуючи політику незалежності, започатковану президентом де Голлем.

Поставивши за мету розширення ЄС підтримку та посилення позиції ЄС, проте маючи такого впливу поза межами Європи та Африки як в їх межах, НАТО стало для Франції військовою структурою, яка має слугувати завданням забезпечення оборони трансатлантичного рівня. Французька стратегія робить акценти на спроможності військовою силою запобігти воєнним діям і зупинити їх, обмежити конфлікти, а не підтримувати тривалі війни. Вона передбачає, з одного боку, успішний розвиток європейської оборони, а з іншого – активну участь Франції у створенні безпечного простору на всьому континенті.

5. Французька Республіка у відносинах з державами Африки.

Франція підтримує відносини з більшістю африканських держав. На цьому континенті є 45 французьких посольств. Підставою до тісних зв'язків Франції та країн Африки постає колоніальне минуле Франції. Сьогодні з 279 мільйонів франкофонів (3% населення планети) більше половини походять з Африки. Франція прагне підтримувати зусилля з розвитку франкомовних африканських країн та всієї Африки.

Нові дипломатичні відносини Французької Республіки з незалежними країнами Африки беруть свій початок від першого офіційного візиту до Африки Юбер Ведріна на посаді міністра закордонних справ, у жовтні 1997 року. Південна Африка та Ефіопія були серед держав, які відвідав глава французької дипломатії.

Франко-африканське співробітництво також має форму важливої складової військових угод, що стосуються запобігання конфліктам в Африці.

Політиці Французької Республіки щодо країн Африки властива форма

«м'якої сили» це: культура і просування мови; співробітництво в галузі освіти, науково-технічне і інноваційне співробітництво; розвиток ділових зв'язків; розвиток громадської дипломатії; сприяння міжнародному розвитку.

Серед найвідоміших структур франко-африканського співробітництва ми можемо зазначити: франко-африканські саміти; дипломатичну мережу Франції в Африці та в міжнародних організаціях; домовленість збройних сил та, зокрема, підтримку Парижем операцій з підтримання миру.

Чинний президент Франції Е. Макрон також назвав серед пріоритетних напрямків зовнішньої політики Франції африканський. Для Франції її політична, економічна і військова присутність в Африці, насамперед в її колишніх колоніях в західній частині континенту, ще з другої половини ХІХ ст. була найважливішою складовою її зовнішньої політики.

Список літератури

1. Авраменко В.В. Французька Республіка на міжнародній арені – від Н. Саркозі до Ф. Олланда URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2561/2270
2. Дубинин Ю.В. Дипломатическая служба Франции / Ю.В. Дубинин // Дипломатия иностранных государств : учеб. пособие / под ред. Т.В. Зоной ; МГИМО(У) МИД РФ. – М. : РОССПЭН, 2004. – С. 38-69.
3. Коваль Н. Осінь Макрона: Реформи для Франції та Європи. URL: <http://prismua.org/macrons-autumn-reforms-france-europe/>
4. Косенко С. «Мягкая сила» как фактор культурной дипломатии Франции. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/myagkaya-sila-kak-faktor-kulturnoy-diplomatii-frantsii>
5. Кочубей Л. Сучасні особливості зовнішньої політики Франції в умовах модернізації. URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/kochubei_suchasni-1.pdf
6. Малиновська Н.В. Внутрішні детермінанти зовнішньої політики Французької Республіки URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/download/2426/2159>
7. Обичкина Е.О. Внешняя политика Франции от де Голля до Саркози (1940-2012). – М.: Аспект Пресс, 2012. – 382 с.
8. Обичкина Е.О. Франция в поисках внешнеполитических ориентиров в постбиполярном мире. – М.: МГИМО, 2004. – 486 с.
9. Пошедін О.І. Еволюція взаємовідносин Франції з НАТО URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/vnv_2013_19_18.pdf
10. Скічко І.А., Теміров Ю.Т. Пріоритети зовнішньої політики Франції за часів Е. Макрона. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view>
11. Тимофеев П.П. Европейское направление внешней политики Франции после окончания "холодной войны". – М.: ИМЭМО РАН – 2011. – 219 с.
12. Шадурский В.Г. Внешняя политика Франции (1945 - 2002): Учеб. пособие. - Минск, 2004. - 175 с.
13. Шаповалова О. Місце Європи у французькій зовнішньополітичній ідентичності в постбиполярний період / О. Шаповалова // Політологічний вісник: Зб.наук. праць. – 2008 – №. 36. – С. 268- 281

[Ben Yahmed M. Présidentielle française : à quoi ressemblerait la politique africaine d'Emmanuel Macron? URL:](#)

<http://www.jeuneafrique.com/mag/433802/politique/presidentielle-francaise-a-quoiressemblerait-politique-africaine-demmanuel-macron/>

[Caramel L. Emmanuel Macron, son programme Afrique: «Je veux mobiliser plus de financements pour les PME locales» // URL:](#)

http://www.lemonde.fr/afrique/article/2017/04/12/emmanuel-macron-son-programme-afrique-je-veux-mobiliser-plus-de-financements-pour-les-pme-locales_5110340_3212.html#bq078oSHEyXTdRBc.99

Теми для рефератів

1. Франко-німецькі відносини як стрижень європейської безпеки і співробітництва
2. Середземноморський вектор у політиці Франції.
3. Відносини Франції з державами Південно-Східної Азії.
Франція – Україна: еволюція політичних відносин.
4. Сучасна дипломатична служба Франції
5. Культурна дипломатія Французької Республіки
6. Особливості французької дипломатії: традиційні та сучасні аспекти

Терміни

Культурна дипломатія - вид публічної дипломатії та інструмент «м'якої сили», який можна визначити як «обмін ідеями, інформацією, творами мистецтва та іншими компонентами культури між державами й народами з метою зміцнення взаєморозуміння»

Франкофонія — франкомовний простір, країни, де розмовляють французькою мовою. Міжнародна організація співробітництва франкомовних країн світу, яка об'єднує 54 повноправних та 4 асоційованих членів, що презентують різні держави або частини держав світу, а також 26 спостерігачів. Головним критерієм для вступу до організації є не ступінь володіння французькою мовою населення тієї чи іншої держави, а культурні зв'язки з Францією.

Генеральний секретар МЗС Франції – друга після міністра посадова особа в центральному апараті, виступає координуючою ланкою всіх підрозділів міністерства. Генеральний секретар виконує функції адміністративного керівника дипломатичної служби, координатора дипломатичної діяльності і основного помічника і радника міністра закордонних справ, як з політичних, так і з організаційних питань.

Міністр-делегат - це міністр уряду Франції, який відповідає за конкретне

питання в міністерстві. Підпорядковуються певному міністру кабінету або прем'єр-міністру.

Ратифікація — затвердження вищим органом державної влади (монархом, президентом, парламентом) міжнародного договору та згода на його обов'язковість для держави.

Тестові питання

Хто з державних діячів є автором вислову: «При підписанні договорів потрібно бути дуже обережним, а після підписання виконувати їх з релігійною скурпульозністю»?

Наполеон Бонапарт

@ Арман-Жан дю Плессі де Рішельє

Шарль-Моріс де Талейран-Перігор

Король Людовік XIV

Цей державний діяч був неперевершеним майстром інтриги і залишався у центрі політичного життя Франції та європейської дипломатії з 1789 р. до середини 30-х рр. XVIII ст.

Арман-Жан дю Плессі де Рішельє

@ Шарль-Моріс де Талейран-Перігор

Жан Жюль Жуссеран

Жуль Камбон

Вирішальна роль у визначенні та втіленні в життя сучасної зовнішньої політики Французької Республіки належить ...

Сенату

Національним зборам

Міністерству закордонних справ

@ Президенту

Друга після міністра закордонних справ Франції посадова особа в центральному апараті, виступає координуючою ланкою всіх підрозділів міністерства -

Заступник міністра

Міністр-делегат у закордонних справах

Міністр-делегат з адміністративних питань

@ Генеральний секретар

Чинна Конституція Французької Республіки була прийнята у:

1962 р.

@1958 р.

1974 р.

1981 р.

Оберіть найточніше визначення поняття «дипломатія» -

@здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів, сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники з метою забезпечення переговорного процесу

система дій міжнародного актора, що спрямована на набуття впливу на поведінку інших суб'єктів міжнародних відносин та пристосування до

наслідків процесів міжнародної системи

За наказом короля Людовика XIV перша дипломатична академія Франції була заснована у ...

@ 1712 р.

1721 р.

1641 р.

1639 р.

Хто з видатних французьких державних діячів у 1626 р. видав декрет, за яким вся відповідальність за ведення закордонної політики належала міністерству закордонних справ?

Шарль-Моріс де Талейран-Перігор

Король Людовік XIV

Кардинал Мазаріні

@ Арман-Жан дю Плессі де Рішельє

Лекція

Тема 8. Спільна зовнішня політика та політика безпеки країн ЄС

План

1. Інституції реалізації Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ) та їх структура.
2. Процес прийняття рішень в області зовнішньої політики та в кризових ситуаціях.
3. Загальна політика безпеки і оборони (ЗПБО) в рамках Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ): еволюція та стратегія розвитку
4. Роль та місце ЄС у співпраці з міжнародними організаціями

1. Інституції реалізації Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ) та їх структура

Серія югославських воєн, розпочавшись в 1991 р, в повній мірі проявила нездатність інтегрованої Європи до рішучих зовнішньополітичних дій. Тоді це спонукало країни ЄС домагатися більшого згуртування своїх зусиль. Спираючись на ранні кроки в справі міжурядової координації зовнішньої політики держав-членів західноєвропейських економічних спільнот, Маастрихтський договір 1992 року про Європейський Союз формально заснував Загальну зовнішню політику і політику безпеки ЄС, що належить до сфери «високої» політики.

СЗПБ з'явилася в 1993 р як «власна» зовнішня політика, яка дозволила ЄС заявити про себе на міжнародній політичній арені. Але вона з самого початку страждала від серйозних структурних недоліків. Держави-члени, у кожній з яких були свої зовнішньополітичні можливості та ідеї щодо цього, через велику кількість розбіжностей між ними, зуміли домовитися на європейському рівні лише про такі інституційні рамки, які відрізнялися адміністративною неповороткістю і не відкривали лазівок для передачі повноважень загальним інститутам.

Головними інститутами в сфері СЗПБ є Європейська рада і Рада. Кожна держава-член може адресувати Раді питання і виступати з власними ініціативами та пропозиціями. У той же час Лісабонський договір вимагає, щоб вони координували свої дії в міжнародних організаціях та на міжнародних конференціях.

Інструментами СЗПБ щодо Лісабонського договору виступають рішення чотирьох типів:

- за стратегічними цілями і інтересами ЄС;
- за спільними позиціями;
- щодо спільних дій;
- за імплементацією спільних позицій і спільних дій.

Загальні позиції нерідко нагадують про цілі ЄС і визначають

колективний, узгоджений дипломатичний підхід до певного регіону або країни. Вони можуть адресуватися при цьому якійсь проблемі, наприклад, до порушення іноземним урядом принципів дотримання прав людини, демократії або міжнародного права. Можливі й загальні позиції з таких транснаціональних питань, як запобігання і вирішення конфліктів, нерозповсюдження зброї масового ураження, контроль над озброєннями та боротьба з тероризмом.

Формально СЗПБ є головним напрямком дій Євросоюзу в сфері зовнішньої політики, безпеки і оборони, але її бюджет дуже невеликий.

Комісія тим часом відповідає і за ведення бюджету СЗПБ. Рада з роками наростила витончений апарат, який допомагав їй готувати, здійснювати і контролювати зовнішньополітичні дії ЄС, який тепер здебільшого переданий ЄСЗС. В рамках Ради загальним моніторингом СЗПБ і СПБО, а також здійсненням політичного контролю і стратегічного керівництва щодо операцій з врегулювання криз (згідно зі статтею 38 ДЄС) займається *Комітет з політики і безпеки - КПБ* (Political and Security Committee - PSC). Крім того, є також *Генеральний директорат із зовнішньої політики, розширення та цивільної оборони*, який знаходиться в Брюсселі. Він формулює думки з відповідних питань на запит Ради, Верховного представника або за власною ініціативою. Постійний голова КПБ безпосередньо пов'язаний з колегіальним управлінням ЄСЗС. У роботі йому допомагають *Військовий комітет і Комітет з громадянських аспектів врегулювання криз*. Одностайність є загальним правилом при прийнятті рішень в сфері СЗПБ. Однак члени Ради мають можливість утримуватися при голосуванні, а також зробити формальну заяву про такий намір.

Військовий штаб ЄС був переданий з Секретаріату Ради в ЄСЗС в 2011 р. **Він працює під керівництвом Робочої групи Військового комітету і підкоряється Верховному представнику.** Військовий штаб займається раннім попередженням, оцінкою ситуації і стратегічним плануванням для місій по лінії ЗПБО. Він включає офіси по зв'язку з ООН і з НАТО, а також ланку в Штабі верховного головного командування Об'єднаних Збройних сил НАТО в Європі для тих операцій, в яких використовуються можливості і потенціал НАТО згідно з домовленостями Берлін-плюс.

Комітет з громадянських аспектів управління кризами (Committee for Civilian aspects of Crisis Management - CIVCOM) є дорадчим органом, що консультує КПБ і отримує від нього керівні вказівки.

Ситуаційний центр ЄС (EU Situation Centre - SITCEN) є «розвідувальним центром» Євросоюзу. Це підрозділ ЄСЗС, що служить для інформації і координації діяльності ситуаційних центрів в державах-членах і в деяких третіх країнах. Він проводить моніторинг міжнародної ситуації, зосереджуючись на певних регіонах і складних питаннях - *таких як тероризм і розповсюдження зброї масового знищення*. Він забезпечує експертний аналіз для своєчасного прийняття рішень по лінії СЗПБ і ЗПБО.

Міжурядове Європейське оборонне агентство (EOA), створене в 2004

році, підтримує держави-члени в їх зусиллях щодо вдосконалення європейського оборонного потенціалу. ЄОА фактично знаходиться під владою Ради, перед якою воно звітує і від якого бере вказівки. У ньому беруть участь всі держави-члени, за винятком Данії. ЄОА підтримує держави-члени і Раду в зусиллях по вдосконаленню європейського оборонного потенціалу. Держави-члени вкладають свої кошти в щорічний бюджет Агентства відповідно до формули, прив'язаної до показника ВВП. Її робочий план залежить від схвалення держав-членів. Останні можуть вирішувати, брати участь або не брати участь в проектах Агентства (що стосуються можливостей дозаправки літаків в повітрі, співпраці військово-медичних служб, подолання нестачі гелікоптерів для операцій з управління кризами і ін.), виходячи з національних потреб. ЄОА підписало адміністративні угоди з Норвегією (2006), Швейцарією (2012), Сербією (2013) і Україною (2015), що дає зазначеним країнам можливість брати участь в його проектах і програмах. Щоб вступити в силу, такі адміністративні угоди потребують схвалення Європейської ради.

2. Процес прийняття рішень в області зовнішньої політики та в кризових ситуаціях.

Лісабонський договір уточнює типи кризового врегулювання (цивільне або військове) і розширює список «Петерсберзьких завдань», що складають основу ЗПБО, додаючи до нього можливість проведення операцій з роззброєння, запобігання конфліктам і постконфліктної стабілізації, а також військових консультацій і надання допомоги. Він також пов'язує «Петерсберзькі завдання» з боротьбою проти міжнародного тероризму.

Процес прийняття рішень в ЄС у зв'язку з тією чи іншою кризою вибудовується в такий спосіб.

Політична фаза

1. КПБ, діючи за підтримки різних консультативних органів, а також географічних і тематичних департаментів ЄСЗС, оцінює доцільність дій ЄС в конкретній ситуації. Якщо Комітет приймає рішення, що такі дії доцільні, то починається їх планування.

2. Директорат з кризового врегулювання і планування розробляє концепцію врегулювання цієї кризи, в якій викладаються пов'язані з ним політичні інтереси ЄС, практично здійсненні варіанти дій з його боку і цілі можливої громадянської місії або військової операції. У разі необхідності в ту країну, де ЄС передбачає діяти, може бути в попередньому порядку направлена делегація для ознайомлення зі станом справ на місці, для встановлення попередніх контактів з урядом цієї країни і вироблення рекомендацій щодо форм залучення Євросоюзу в ситуацію, що там склалася.

3. КПБ завершує роботу над концепцією кризового врегулювання і направляє її в КОРЕПЕР і безпосередньо до Ради для формального схвалення.

Стратегічна фаза

4. В залежності від оцінки конкретної ситуації, Військовий штаб розробляє варіанти військових дій, а Відділ з планування цивільних місій-невійськових дій, до яких Комітет з громадянських аспектів управління кризами і Воєнний штаб пропонують свої зауваження.

5. КПБ готує проект рішення щодо різних варіантів і передає його в КОРЕПЕР і Раду.

Запуск операції / місії

6. Рада приймає формальне рішення. Воно містить мандат місії або операції, на підставі якого призначається її глава.

7. Призначений командувач операцією / керівник місії відповідальний за вироблення загального задуму операції / місії і оперативного плану дій.

8. Після схвалення цих документів Рада запускає операцію / місію, яка проводиться під політичним контролем і стратегічним керівництвом КПБ. Оскільки співробітництво в рамках СЗПБ залишається міжурядовим за своїм характером, функцію демократичного контролю над імплементацією відповідних рішень урядами закономірним чином зберігають за собою національні парламенти. Але ці парламенти мають обмежений доступ до відповідної інформації, а депутати в цілому не можуть похвалитися хорошим розумінням сюжетів європейської зовнішньої політики. До того ж, у окремих національних парламентах в Європі різне коло компетенцій і не збігаються процедури, що ускладнює їх співпрацю між собою, тоді як Європарламент не має формальних підстав, щоб повністю їх замінити в цій галузі.

У Лісабонському договорі немає чітких вказівок, як вирішувати таку проблему. Проте, на підставі *Протоколу про роль національних парламентів у ЄС*, що додається до Лісабонського договору, в 2012 році була заснована **Міжпарламентська конференція з питань СЗПБ і ЗПБО**, в роботі якої разом беруть участь представники національних парламентів держав-членів ЄС і ЄП. Вона дуже слабка в інституціональному відношенні. Її головна цінність - в появі платформи, яка дозволяє організовувати міжпарламентські слухання і готувати пропозиції національних парламентів із зовнішньополітичних питань, звернення до ЄП, Ради та Комісії.

3. Загальна політика безпеки і оборони (ЗПБО) в рамках Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ): еволюція та стратегія розвитку

Загальна політика безпеки і оборони в рамках СЗПБ отримала дуже скромний розвиток. Із загального розуміння неминучих слабостей СЗПБ, мало здатної до прийняття швидких рішень в кризових ситуаціях, виникають контури особливої спільної зовнішньої політики.

Вона націлена на довгострокову перспективу формування стійких політичних, правових, соціальних та інших структур, які можуть розташовуватися на різних відповідних для цього рівнях (індивідуальному, громадському, державному, регіональному, глобальному) певного простору. Проводячи таку зовнішню політику, ЄС очікує в перспективі появи більш

сприятливого для себе зовнішнього оточення (міжнародного середовища), намагаючись залучити треті країни до власного підходу і розуміння у вирішенні різних питань. У цьому сенсі найбільш успішною зовнішньополітичною компанією в структурному дусі слід, як не парадоксально, визнати східне розширення ЄС (входження в нього країн Центральної та Східної Європи).

Але подібного роду структурна зовнішня політика, щоб бути послідовно успішною, повинна бути прийнята як легітимна тими людьми, яких вона зачіпає. Легітимність ЄС в якості глобального гравця з боку постає не надто переконливою, особливо останнім часом: представляючи себе в якості нормативної сили, він не дав відповіді на кризи на Балканах і в Лівії, яким можна було б пишатися, а його зосередженість на зусиллях з подолання кризи в Єврозоні взагалі видають орієнтацію швидше всередину, ніж назовні.

Європейська політика безпеки і оборони стартувала в 1998-1999 рр., але досі інтеграція в цій області залишається на нижчій стадії. Її розвитку перешкоджали, в тому числі, побоювання, що якщо Євросоюз, як «громадянська сила», обзаведеться військовими інструментами, то це негативно позначиться на його ідентичності. Крім того, мали місце сумніви в плані можливих наслідків для відносин європейських країн з США в рамках Північноатлантичного союзу, а також перспектив «проникнення» наднаціональності в СЗПБ внаслідок оформлення «європейської армії».

З очевидних історичних причин, Німеччина утримувалася досі від участі у військових інтервенціях (операціях) ЄС. Вона виступила, як ми вже згадували, проти акції в Лівії в 2011 р, утримавшись при голосуванні з даного питання в Раді Безпеки ООН. Німеччина також проявила очевидну стриманість з приводу операції французьких збройних сил в Малі в 2013 р. У сирійському питанні, на відміну від Франції та Великобританії, Німеччина теж наполягала на пошуках, перш за все, дипломатичного вирішення кризи.

Рішення, які стосуються ЗПБО, як і до СЗПБ в цілому, теж приймають Європейська рада і Рада, діючи одностайно - але з деякими помітними винятками, які стосуються Європейського оборонного агентства - ЄОА (рішення по ньому Рада приймає кваліфікованою більшістю) і постійної структурованої співпраці. *З пропозиціями для таких рішень зазвичай виступає Верховний представник.* Лісабонський договір встановив зчеплення між ЗПБО і іншими політиками Союзу, зажадавши, щоб, де це необхідно, ЄОА виконувало свої завдання у взаємозв'язку з Комісією.

В області зовнішньої політики Рада діє кваліфікованою більшістю тільки в наступних випадках:

1. Приймаючи рішення, що визначало дії чи позицію Союзу, на підставі рішення Європейської ради, що відноситься до забезпечення стратегічних інтересів і цілей ЄС.

2. Приймаючи рішення, що визначало дії чи позицію Союзу, за пропозицією Верховного представника у закордонних справах, що реагує на спеціальний запит Європейської ради.

3. Приймаючи будь-яке рішення щодо імплементації вже прийнятого рішення про акцію або позиції Союзу.

4. При призначенні спеціального представника.

5. Європейська рада може одноголосно прийняти рішення, на підставі якого Рада повинна буде діяти кваліфікованою більшістю у випадках, що не відносяться до перерахованих вище.

У сфері можлива також просунута або заглиблена співпраця, в якій беруть участь не всі держави-члени, але *не менше дев'яти з них*. Відповідне рішення приймається Радою ЄС одноголосно, але тільки як останній засіб - коли Рада встановить, що цілі, переслідувані даною співпрацею, не можуть бути в розумний строк досягнуті Союзом в цілому.

До ЄСЗС тепер відійшли структури із врегулювання криз, які раніше входили до Секретаріату Ради. Вони знаходяться під прямою владою Верховного представника. Директорат з кризового урегулювання і планування відповідає за політико-стратегічне планування цивільних місій і військових операцій, а також за їх критичний аналіз.

Сфера ЗПБО вимагає підвищених заходів таємності, конфіденційності та гнучкості, щоб швидко приймати рішення, що забезпечують інтереси безпеки як самого ЄС, так і його держав-членів. Можна сказати, що в цій галузі на європейському рівні відтворюється присутня і на національному рівні традиція дуже обмеженого парламентського контролю. У ЄП відсутнє формальне право голосу в питанні видачі санкцій на запуск операцій і місій, будь то військових або цивільних. Проте, після розпуску Парламентської асамблеї Західноєвропейського союзу в 2012 р була створена **нова Міжпарламентська конференція** (за участю 16 представників ЄП і 6 - від кожного з національних парламентів) для багаторівневого спостереження за СЗПБ і ЗПБО.

У справі С-658/11 (Парламент проти Ради), яке розглядалося в Суді ЄС, Європарламенту вдалося домогтися анулювання рішення Ради, що стосується військово-морської операції ЄС проти морських піратів біля узбережжя Сомалі «Аталанта» на тій підставі, що Рада не надала ЄП достатню інформацію про неї. За міркуванням Суду ЄС, в результаті ЄП позбавлена була можливості здійснювати щодо неї демократичний нагляд. Іншими словами, Суд ЄС в цій справі рішуче встав на захист процедурного аспекту демократичної звітності на європейському рівні. Рішення, прийняте Радою і згодом відмінене Судом ЄС, в даному випадку стосувалося укладення угоди між ЄС та Республікою Маврикій про умови передачі Маврикію осіб, підозрюваних у піратстві. Необхідно зазначити, що далеко не всі дії, що здійснюються за лінією ЗПБО, є виключно військовими. Найчастіше мова йде якраз про громадянські дії (наприклад, підвищення кваліфікації судових працівників або реформа національного сектора безпеки).

В інституціональному відношенні загальна політика оборони ЄС особливо слабка. До вирішення проблеми недостатнього військового потенціалу ЗПБО в ЄС зверталися неодноразово, але по факту мало що було зроблено, щоб таку проблему вирішити.

Звідси і основний акцент в області ЗПБО на запобігання конфліктам і врегулювання криз, а не на нарощування загальних можливостей і функцій, які традиційно асоціюються з військовою сферою, включаючи оборону території і стримування шляхом залякування (останні залишаються в компетенції НАТО).

Постійне структуроване співробітництво націлене на підвищення гнучкості в системі ЗПБО. У статті 44 ДЄС йдеться, *що Рада може доручати реалізацію місії ЄС групі держав-членів (числом не менше двох), які бажають цього і мають у своєму розпорядженні для подібної місії необхідні військові потенціали.* За участю Верховного представника у закордонних справах такі держави домовляються між собою про управління процесом реалізації своєї співпраці в рамках такої місії. Згідно зі статтею 42 (6) ДЄС такі країни формують самоврядну «просунуту» групу, до якої інші держави ЄС можуть приєднатися згодом.

Мова не йде про те, щоб створити нову категорію операцій Євросоюзу. Масштаб можливих місій ЗПБО даним положенням не розширюється. Воно не відкриває шлях до альтернативного процесу прийняття рішень. Його мета - тільки полегшити розкриття операцій по лінії ЗПБО, створивши для цього такі рамки, які допоможуть державам-членам, які бажають брати участь у справі, провести місію якомога ефективніше, спираючись на загальні можливості ЄС. Ця стаття не була ще жодного разу задіяна на практиці.

Застереження про взаємну допомогу в Лісабонському договорі передбачає, що в разі, якщо держава-член піддається збройній агресії на її території, інші держави-члени повинні надавати їй допомогу і сприяння всіма можливими засобами, діючи відповідно до статті 51 Статуту Організації Об'єднаних Націй.

Пункт про солідарність, в свою чергу, передбачає, що Євросоюз повинен мобілізувати всі інструменти, наявні в його розпорядженні, включаючи військові ресурси, надані державами-членами, на підтримку тієї держави-члена, яка стала об'єктом терористичного нападу або жертвою природної чи техногенної катастрофи. Ці два положення в сукупності забезпечують умови для запуску механізму, при якому солідарність з іншими державами-членами в разі воєнного нападу або загрози масового лиха стає обов'язковою і підпадає під юрисдикцію Суду ЄС. Договірні положення, які стосуються «взаємної допомоги» і «солідарності» (стаття 222 ДЄС), дозволяють припускати, що в подальшому ЗПБО може вийти за рамки управління закордонними (для Євросоюзу) кризами і знайти внутрішній з точки зору Євросоюзу план.

Підкреслимо ще раз, що поки не всі положення Лісабонського договору були повністю імplementовані. Так, жодна з бойових груп ніколи не була задіяна в операціях Європейського союзу. На думку Ж-К. Юнкера, ситуація потребує коригування: «За останнє десятиліття ми брали участь більш ніж в 30 цивільних і військових місіях ЄС від Африки до Афганістану. Однак без постійної структури наші дії не будуть ефективними. Операції, які терміново необхідні, відкладаються. Паралельні місії мають окреме керівництво, навіть якщо вони проходять в одній країні або в одному місті. Пора б нам обзавестися

єдиним командуванням для таких операцій».

Кошти на ведення СЗПБ, включаючи цивільні місії по лінії ЗПБО, виділяються з наднаціонального бюджету ЄС, але витрати по військовим операціям здійснюються тільки самими державами-членами. В цьому випадку діє, зокрема, так званий **Афінський механізм**, заснований в 2004 р. Він дозволяє профінансувати супутні загальні витрати на транспорт, інфраструктуру, медичні послуги та інші загальні потреби за такими операціями як «Алтея» в Боснії і Герцеговині, «Аталанта» по боротьбі з морським піратством в районі Африканської роги, тренувальна місія «Сомалі», операція «Софія» по боротьбі з нелегальним перекиданням біженців через Середземне море і тренувальна місія в Центральноафриканській Республіці. Національні вклади при цьому пропорційні валовому національному доходу окремих держав. Крім того, Лісабонський договір дає можливість Раді утворити стартовий фонд з вкладів від держав-членів для швидкого доступу до засобів по фінансуванню термінових ініціатив, які не можна підтримувати з бюджету Євросоюзу.

4. Роль та місце ЄС у співпраці з міжнародними організаціями

Лісабонський договір підкреслює прихильність Європейського союзу принципу багатосторонності в системі міжнародних відносин. Ключовим аспектом діяльності ЄС на цьому напрямку є участь в міжнародних організаціях, у вибудовуванні відносин з якими він прагне взяти на себе роль лідера або, щонайменше, задавати тон в роботі цих організацій. На ділі, інтеграційне формування стикається з серйозними перешкодами, що не дозволяє втілити в життя явно завищені амбіції.

Організації, з якими співпрацює ЄС, можна розділити на **міжнародні, регіональні і неформальні форуми.**

Тип МО	Найменування МО
Глобальні	Світова організація торгівлі (СОТ) Організація ісламського співробітництва (ОІС) Організація Об'єднаних Націй (ООН) Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) Організація Північноатлантичного договору (НАТО) Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)
Регіональні	Андське співтовариство Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН) Африканський союз Європейська економічна зона (ЄЕЗ) МЕРКОСУР Організація з безпеки і співробітництва в Європі

	(ОБСЄ) Рада Європи Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ) Форум «Азія-Європа» (АСЕМ) Південноазіатська асоціація регіонального співробітництва (СААРК)
Неформальні форуми	G7/G8 G20

Таблиця 1. Співпраця ЄС з міжнародними організаціями (вибірково)

Статус Євросоюзу при міжнародних організаціях варіюється від повного членства до відсутності будь-якого офіційного статусу. У більшості випадків ЄС задовольняється неповним членством з різного роду додатковими можливостями або їх повною / неповною відсутністю - в залежності від конкретної організації. З одного боку, на становище ЄС в міжнародних організаціях впливає розподіл повноважень всередині ЄС між інститутами і державами-членами (чим менше повноважень у інститутів, тим нижче відповідний статус). З іншого боку, в статутах більшості міжнародних організацій визначено, що їх членами можуть бути тільки держави (в такому випадку рівень представництва самого ЄС в міжнародній організації залежить від ступеня політичної лояльності до нього керівництва цієї організації).

На сьогоднішній день можна виділити наступні варіанти участі ЄС в роботі міжнародних організацій:

1) **Повне членство з правом голосу** - виняткова ситуація для ЄС. Так, ЄС є повноправним членом СОТ, оскільки міжнародна торгівля - це саме та сфера, в якій у нього є як владні ресурси, так і великий інституційний потенціал. Те ж саме відноситься до статусу ЄС в Продовольчій і сільськогосподарській організації ООН (ФАО) і в більшості міжнародних рибогосподарських організацій (наприклад, в Міжнародній комісії із збереження атлантичних тунців - ІККАТ, Комісії з рибальства в північно-східній частині Атлантичного океану -НЕАФК). Однак між членством ЄС в СОТ і ФАО, з одного боку, і організаціях з управління рибальством, з іншого боку, є важлива відмінність: якщо в першому випадку ЄС представлений поряд зі своїми державами-членами, то у другому випадку паралельне членство відсутнє, тобто ЄС відстоює інтереси спільноти без участі власних держав-членів (мабуть, це саме той максимум, до якого прагне Євросоюз у взаємодії з міжнародними організаціями).

При паралельному представництві ЄС і його держав-членів в одних і тих же організаціях між ними нерідко виникають суперечки і розбіжності (наприклад, в рамках ФАО), незважаючи на поділ компетенцій, узгоджене спеціальним висновком Комісії від 1991 р (з оновленням на 1994 і 2013 роки.). Більш успішним досвідом паралельного співіснування можна вважати СОТ: в

практиці вирішення спорів існує тільки один прецедент, коли країна - учасниця ЄС подала позов проти ЄС і отримала одобрення - ситуація стосувалася «рибних воєн» між Союзом і Фарерськими островами.

2) **Статус спостерігача близький до повного членства, або просунутий спостерігач** - ілюстрацією в даному випадку можуть послужити відносини ЄС з ООН (докладніше - див. Нижче) і Всесвітньою митною організацією (ВМО). В останній статус ЄС наближений до повноцінного членства, проте для формального набуття потрібно, щоб всі 172 держави-члени ВМО прийняли відповідну поправку до його статуту, яка дозволяла б економічним і митним союзам приєднуватися до Організації поряд з суверенними державами. Держави-члени ВМО всіляко гальмують вступ ЄС на правах повноцінного учасника. Тому підвищення статусу при міжнародних організаціях - результат кропіткої і тривалої роботи представників єдиної Європи. Хоча права просунутого спостерігача не включають участь в голосуванні, в залежності від конкретної організації, йому можуть надати такі можливості як виступ на пленарному засіданні, участь в робочих групах, внесення поправок та інше. Однак далеко не всі держави - члени ЄС ратують за розширення повноважень європейського наднаціонального формування в тих міжнародних організаціях, членами яких вони є самі.

3) **Постійний спостерігач** - цей статус ЄС має, наприклад, при Міжнародній організації праці (МОП), Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародному валютному фонді (МВФ) та ін. При цьому країни ЄС є повними членами цих організацій, тобто має місце паралельне представництво. У більшості випадків, будучи постійним спостерігачем, Євросоюз всіляко намагається підвищити свій статус до просунутого спостерігача, але вдається йому це далеко не завжди. Прикладом такої політичної боротьби є Міжнародна морська організація (ІМО), в якій Європейська комісія має статус спостерігача з 1974 р. У 2002 р Комісія рекомендувала Раді домагатися повного членства в ІМВ. Але під час обговорень в Раді ініціатива ЄК натрапила на опір країн - учасниць ЄС. З тих пір статус Комісії при ІМО залишився незмінним. Таким чином, розширення повноважень ЄС у міжнародних організаціях протистоять не тільки треті країни, але часто і самі держави Союзу.

4) **Відсутність офіційного статусу** - нерідке для ЄС явище в практиці міжнародного співробітництва. Наприклад, незважаючи на широкі повноваження і наявність наднаціонального законодавства в сфері транспорту, ЄС так і не зміг отримати навіть статус спостерігача при такій впливовій транспортній організації як Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО). Іншим прикладом є Рада Безпеки ООН, в якій представництво інтересів Союзу здійснюється за допомогою країн-учасниць, згідно зі ст. 34 ДЄС. Також ЄС поки не вдалося стати спостерігачем при Арктичній Раді, незважаючи на трикратну подачу заявки. Окремим випадком постає Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), де у ЄС немає формального статусу спостерігача, але при цьому відповідний статус є у Європейського співтовариства з атомної енергетики (Євроатом).

Згідно з Лісабонською угодою, представляти ЄС на міжнародній арені

можуть голова Європейської ради, голова Європейської комісії, Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки і глава делегації ЄС при ООН. За загальним правилом, за винятком питань СПБО і ряду інших випадків, передбачених установчими договорами, представництво ЄС в міжнародних організаціях забезпечує Комісія. На практиці це означає, що питаннями європейської взаємодії на міжнародній арені займається той генеральний директорат, чий профіль відповідає тематиці даної організації. Верховний представник із закордонних справ здійснює зовнішнє представництво ЄС в питаннях, які відносяться до СЗПБ. На рівні глав держав інтереси ЄС представляє голова Європейської ради, рідше - голова Європейської комісії, в окремих випадках - обидва (наприклад, на самітах G20). Зрозуміло, таке розосередження функцій представництва вносить плутанину.

Євросоюз співпрацює з ООН практично в усіх напрямках діяльності Організації, включаючи політику розвитку, захист прав людини, екологічну політику, миротворчість, роззброєння та нерозповсюдження ядерної зброї, гуманітарну допомогу, боротьбу з корупцією, управління міграційними потоками та ін. ЄС також має свої делегації при агентствах і структурах ООН, які базуються в Женеві, а саме: Рада з прав людини, Управління верховного комісара ООН у справах біженців, Конференція ООН з торгівлі та розвитку, Всесвітня організація охорони здоров'я, Міжнародна організація праці, Конференція з роззброєння і Міжнародна організація з міграції.

Варто також згадати про те, що ЄС разом зі своїми державами-членами роблять найбільші внески на фінансування системи ООН (38% звичайного бюджету Організації, більше 40% бюджету миротворчих операцій і понад 50% всіх фондів і програм ООН формуються з внесків країн ЄС). Крім того, ЄК щорічно витрачає з євробюджету 1.35 млрд. доларів на фінансування проектів ООН з надання зовнішньої допомоги. ЄС, інститути ЄС і країни ЄС, разом узяті, є найбільшими донорами для програм ООН з надання гуманітарної допомоги та сприяння в розвитку.

Незважаючи на це, для подальшого зміцнення позицій ЄС в системі ООН існують досить серйозні обмеження. Перш за все, це пов'язано з державоцентричною природою ООН, яка практично не залишає можливості для перегляду Хартії, яка передбачає членство в Організації тільки для суверенних держав.

Відносини співпраці між Радою Європи (РЄ) та Європейським економічним співтовариством були встановлені ще в 1957 р. Однак перші спільні програми в галузі захисту прав людини та освіти були запуснені лише в 1992 р. Сьогодні в основі співробітництва між двома організаціями лежать принципи і цінності, викладені в 2006р. Ж.-К. Юнкером, в той час прем'єр-міністром Люксембургу, якому було доручено вести переговори з Радою Європи від імені ЄС, в посланні про «Єдиному прагненні Європейського континенту».

Євросоюз у своїй зовнішній політиці в принципі покладається на стандарти РЄ щодо фундаментальних прав. Новий етап співпраці ЄС і Ради

Європи ознаменувало підписання в 2007р. Меморандуму про взаєморозуміння. ЄС не має формального статусу спостерігача при Раді Європи, хоча з 1 вересня 2010 року почала свою роботу делегація ЄС при РЄ. Обидві організації активно розвивають політичну співпрацю. Починаючи з 2012 р, ЄС публікує документи, що визначають пріоритети у співпраці з РЄ. **На 2020-2021 рр. в якості таких пріоритетних напрямків були обрані захист прав людини та гендерна рівність, забезпечення миру й безпеки, розвиток справедливої глобалізації, прискорення глобального переходу до більш стійкого та кліматично-нейтрального майбутнього, перехід до нового цифрового світу.**

В даний час співпраця між ЄС і Радою Європи також будується на основі підписаної в квітні 2014 г. «Декларації про наміри», яка охоплює країни Східного партнерства та Південного Середземномор'я. Приводяться в життя десятки спільних програм, що становлять найбільше джерело фінансування для проектів РЄ з технічної допомоги і співробітництва в підтримку демократичних реформ в країнах Південно-Східної та Східної Європи, Південного Кавказу та Туреччини. В рамках ініціативи ЄС щодо Східного партнерства Рада Європи була запрошена до участі в багатосторонніх платформах по «Демократії, надійному управлінню і стабільності» і «Контактів між народами».

3 Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) ЄС взаємодіє в сферах запобігання конфліктам, врегулювання криз і демократизації (включаючи моніторинг виборів). Всі країни ЄС є учасниками ОБСЄ, забезпечуючи до 70% бюджету останньої, а також значну частину позабюджетних надходжень і 80% кадрового складу. Відзначимо, що за правилами Організації ЄС сам по собі не може бути донором коштів в її єдиний бюджет, тому ЄС активно фінансує саме позабюджетні програми і проекти.

ЄС і ОБСЄ переслідують ряд загальних цілей та інтересів, серед яких підтримка миру і безпеки в Європі, запобігання конфліктів. Обидві організації підтримують постійний політичний діалог, проводяться регулярні зустрічі (найвищий рівень - «міністерська трійка» ЄС-ОБСЄ). При цьому статус ЄС в рамках ОБСЄ формально не визначений. За чинним процедурними правилами, Єврокомісія, входячи до складу делегації країни-головуючого ЄС, може брати участь в засіданнях органів ОБСЄ за умови, що дане питання належить до сфери компетенції Євросоюзу (здебільшого це питання, що відносяться до Загальної політики безпеки і оборони ЄС). У сферах, які перебувають у виключній і змішаній компетенції європейського рівня влади, Комісія може брати участь в дискусії нарівні з країнами-учасниками ЄС від імені всіх країн Євросоюзу.

Делегація ЄС в Відні співпрацює з інститутами ОБСЄ на постійній основі. ЄС має свого посла / постійного представника, акредитованого при ОБСЄ. В цілому, згідно з протоколом, на делегацію ЄС поширюються ті ж правила і процедури, що і на делегації окремих країн. На засіданнях Постійної ради (де за ЄС зарезервовано окреме місце) Євросоюз зазвичай виступає з єдиною заявою. Окремі країни-учасниці ЄС мають право на висловлення своєї незгоди, проте до цього заходу вони вдаються нечасто. Робоча група Ради міністрів ЄС з ОБСЄ в Брюсселі зустрічається один раз на місяць, але основну

роботу виконують європейські делегації у Відні. В рамках цієї роботи ЄС постійно веде консультації зі своїми країнами-кандидатами, а також з Норвегією, Швейцарією, Канадою. Позиції, з яких ЄС виступає, найчастіше знаходять підтримку більшості. У самітах ОБСЄ бере участь голова Європейської комісії, а Верховний представник ЄС із закордонних справ і політики безпеки - в щорічній зустрічі Ради міністрів закордонних справ.

Список літератури

1. Муравйов В.І. Асоціація як перший крок до інтеграції // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2009. – Вип. 86, ч. 1. – С.85-96.
2. Носов М.Г. Глобальные аспекты трансатлантических отношений / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2011. - № 2.
3. Носов М.Г. Евросоюз и Центральная Азия / М.Г. Носов // Современная Европа. – 2006. - № 4.
4. Т. В. Комарова, О. Я. Трагнюк, І. В. Яковюк та ін.] ; за заг. ред. І. В. Яковюка. – Харків : Право, 2019. – 360 с.
5. Рабінович // Приватне право і підприємництво. – 2009. – Вип. 8. – С. 152-155.
6. Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14.06.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 24. – Ст. 1794.
7. Якименко Х. Основні підходи щодо розуміння правового статусу Європейського Союзу / Х. Якименко // Вісник Академії правових наук України [Текст]. - Харків: Право, 2015. - № 2. - С .262-272.
8. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення / І. Яковюк // Вісник Академії правових наук України. – 2014. – № 3 (38). – С. 114-126.
9. Анакіна Т. М. Інституційна модель співробітництва України та Європейського Союзу за Угодою про асоціацію. Форум права. 2013. № 3. С. 14–21.
10. Гарет Дейвис. Право внутрішнього ринку Європейського Союзу : учеб. пособие / Зарицкая М. Ю. (пер. с англ.). Київ : Знання – Прес, 2011. 423 с.
11. Гаряча Ю. П. Правові засади внутрішнього ринку Європейського Союзу. Стратегічні пріоритети. 2009. № 1(10). С. 275–279.

Теми для рефератів

1. Органи і посадові особи, уповноважені представляти Європейський Союз на міжнародній арені.
2. Характеристика засад спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС
3. Особливості загальної політики безпеки та оборони.
4. Правоохоронне та безпекове співробітництво в Європейському Союзі

5. Європейська служба по боротьбі з шахрайством
6. Значення «спільних цінностей» Європейського Союзу для забезпечення його безпеки «values based policy».
7. Особливості Реалізація Європейської безпекової політики у сфері протидії незаконній міграції та торгівлі людьми.
8. Співпраця ЄС і ООН у сфері безпекової політики.
9. Співпраця ЄС і НАТО у сфері безпекової політики.
10. Співпраця ЄС і ОБСЄ у сфері безпекової політики.
11. Органи та посадові особи ЄС, що реалізують безпекову політику ЄС.

Терміни

Спільна зовнішня політика та політика безпеки — одна з двох складових міждержавних відносин Європейського Союзу, сформульована і визначена у Розділі V Угоди про Є С. Її завдання – забезпечення захисту спільних цінностей, інтересів та безпеки ЄС, захист миру та зміцнення міжнародної безпеки, сприяння міжнародній співпраці та розвиток демократії, верховенство закону та прав людини.

Європейська політична співпраця — засіб координації зовнішньої політики країн-членів та розробки спільної зовнішньополітичної позиції шляхом проведення регулярних консультацій. Офіційно визнана в Єдиному Європейському Акті; в Угоді про Європейський Союз замінено на спільну зовнішню політику та політику безпеки.

Спільна оборонна політика - спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу включає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом призведе до спільної оборони.

Порогова ціна – мінімальна гарантована ціна, встановлена на зернові, молочну продукцію та цукор в рамках спільної сільськогосподарської політики.

Спільна транспортна політика – політика, завдання якої визначати єдині правила, які мають застосовуватися щодо міжнародного транспорту, який прямує на територію країн-членів або з їх території чи перетинає територію однієї або декількох таких країн.

Тестові питання

1. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки за своєю посадою входить до:
 - а) Європейської комісії
 - б) Європейської ради
 - в) Ради ЄС
 - г) є окремим одноособовим органом
2. У якому році було створено Міждержавне Європейське оборонне

агентство?

- а) 2010
- б) 2000
- в) 2004**
- г) 2005

3. Під час якого етапу процесу прийняття рішень Комітет з політики та безпеки завершує роботу над концепцією кризового врегулювання і направляє її в КОРЕПЕР і безпосередньо до Ради для формального схвалення?

- а) політична фаза**
- б) стратегічна фаза
- в) запуск операції
- г) запуск місії

4. До якого типу організацій відноситься МЕРКОСУР?

- а) глобальні
- б) регіональні**
- в) формальні
- г) неформальні

5. В області зовнішньої політики Рада діє кваліфікованою більшістю тільки в наступних випадках:

- а) приймаючи будь-яке рішення щодо імплементації вже прийнятого рішення про акцію або позиції Союзу;
- б) при призначенні спеціального представника;
- в) Європейська рада може одноголосно прийняти рішення, на підставі якого Рада повинна буде діяти кваліфікованою більшістю у випадках, що не відносяться до перерахованих вище;
- г) всі вище згадані**

6. При Міжнародній організації праці (МОП), Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародному валютному фонді (МВФ) ЄС наділений статусом:

- а) повне членство з правом голосу
- б) статус спостерігача близький до повного членства, або просунутий спостерігач
- в) постійний спостерігач**
- г) відсутність офіційного статусу

Зміст

Тема 6. Загальна зовнішня політика і політика безпеки ЄС

Інституції реалізації Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ) та їх структура. Загальна зовнішня політика. Політика безпеки. Стратегічні цілі. Інструменти СЗПБ. «Сіра зона». Комітет політики та безпеки. Зовнішня політика. Стратегічні інтереси. Військовий штаб. Ситуаційний центр. Міжурядове Європейське оборонне агентство. Специфіка ЄС як учасника безпекових відносин.

Процес прийняття рішень в області зовнішньої політики та в кризових ситуаціях Політична фаза. «Петерсберзькі завдання». Типи кризового врегулювання. КОРЕПЕР. Допоміжна інстанція ради. Стратегічна фаза. Запуск операції/місії. Оперативний план дій.

Загальна політика безпеки і оборони (ЗПБО) в рамках Спільної зовнішньої політики безпеки (СЗПБ): еволюція та стратегія розвитку. Міжнародне середовище. Легітимність ЄС. Бюджет Євросоюзу. Верховний представник. Міжпарламентська конференція. Інтервенціоналізм. Інституціональне відношення. Демократичний розвиток. Спільна оборона політика.

Роль та місце ЄС у співпраці з міжнародними організаціями. Статус ЄС в роботі міжнародних організацій. Особливості діяльності ООН у сфері забезпечення міжнародної безпеки. Відносини ЄС із Радою Європи. Співпраця з Організацією з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

Семинар №3

Тема 9. Особливості зовнішньої політики країн Вишеграду

1. Особливості партнерства між Вишеградом та Україною
2. Зовнішня політика Польщі
3. Зовнішня політика Словаччини
4. Зовнішня політика Угорщини
5. Зовнішня політика Чехії
6. Регіональна політика країн Вишеградської четвірки

Теми для рефератів

1. Вишеградська четвірка. Причини виникнення та роль в ЄС
2. Україна та Вишеградська четвірка
3. Угорщина як член Вишеградської четвірки
4. Польща як член Вишеградської четвірки
5. Словаччина як член Вишеградської четвірки
6. Чехія як член Вишеградської четвірки
7. Посткомуністичні трансформації в країнах Вишеградської четвірки

Список літератури

1. Кіш Є.Б. Основні пріоритети сучасних українсько- угорських міждержавних відносин /Є.Б. Кіш //Розвиток гуманітарного співробітництва в українсько-угорському прикордонному регіоні: аналіз, оцінки: матеріали міжнародного круглого столу 26-27 січня 2011 р. – Ужгород: Ліра, 2011. – С.130-141.
2. Кіш Є. Політико-правові засади українсько- угорського кордону в контексті розширення ЄС // Людинаіполітика.–2003.-№6.–С.15–21.
3. Литвин В. Українсько-угорські відносини: історичні традиції та нові обрії співробітництва // Голос України. – 2004. – 29 травня. – С. 4 – 6.
4. Ткач Д.І. Сучасна Угорщина в контексті суспільних трансформацій: монографія /Д.Ткач. – К.: МАУП, 2004. – 480 с.
5. Ткач Д.І. Українсько-угорські відносини новітньої доби /Д.І.Ткач // Науковий вісник Дипломатичної академії України: збірник / Дипломат. акад. України при М-ві закорд. справ України. – К., 2009. – Вип. 15: Світова та українська дипломатія: історичний досвід, сучасний стан, перспективи. – С. 78-89.
6. Лендвел, М. Л. (2015). Україна та Вишеградська четвірка: стан і перспективи розвитку відносин. Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. <http://old2.niss.gov.ua/articles/1861/>
7. Visegrad Group. (April 8, 2020). The Visegrad Group Joint Statement on the Future of the Eastern Partnership. <http://www.visegradgroup.eu/documents/official-statements/the-visegradgroup-joint-200409>
8. Sokołowicz M., Lishchynskyy I. Are Poland and Ukraine Gravity Centres for Each Other? Study on the Labour Migration Patterns. Comparative Economic Research. 2018.21(1), 45–65. DOI: 10.2478/ser-2018-0003

9. Савельєв Є. В., Куриляк В. Є., Лизун М. В., Ліщинський І. О. Концепція «Вишеградська четвірка + Україна»: реальність і перспективи. Вісник економічної науки України. 2019. №1 (36).

10. Комиссарова Ж.Н., Сергеев Е.А. Процедура чрезмерного дефицита бюджета в странах Вишеградской группы. Вестник РУДН. Серия: Экономика. 2018. Т. 26. № 2. С. 246—257.

Тестові питання

1. Місто якої країни міститься у назві «Вишеградська група»?
 - а) Угорщини**
 - б) Словаччини
 - в) Чехії
 - г) Польщі

2. Коли була прийнята Вишеградська декларація?
 - а) 15 жовтня 1990
 - б) 1 грудня 1999
 - в) 15 лютого 1991**
 - г) 1 лютого 1996

3. Яка країна останньою увійшла до складу Вишеградської групи?
 - а) Угорщина
 - б) Словаччина
 - в) Чехія**
 - г) Польща

4. З метою фінансової підтримки співпраці між учасниками Четвірки та іншими країнами було створено:
 - а) Міжнародний Вишеградський фонд**
 - б) Вишеградська молодіжна конференція
 - в) Маастрихтський договір
 - г) Європейський фонд розвитку

5. Яким чином відбувається зміна головування в Групі?
 - а) Країна, головуєча в Групі, змінюється кожні 4 роки
 - б) Країна, головуєча в Групі, змінюється щороку у перший місяць року
 - в) Країна, головуєча в Групі, змінюється кожного року у липні**
 - г) У Групі не існує поняття головуєчої країни

Лекція

Тема 10. Європейська політика сусідства

План

1. Інструменти політики сусідства ЄС
2. Угоди про асоціацію Євросоюзу
3. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України
4. Санкційна політика Європейського Союзу

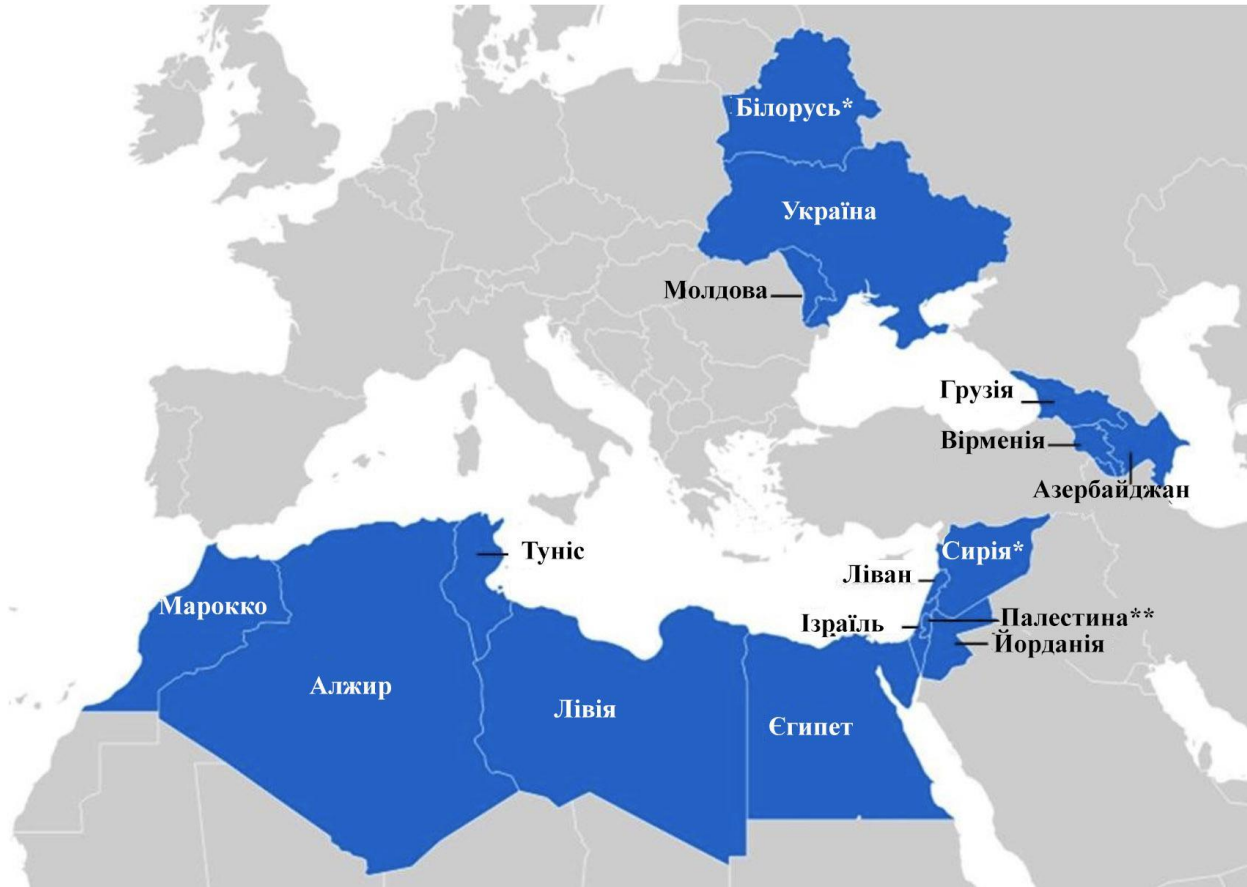
1. Інструменти політики сусідства ЄС

Європейська політика сусідства діє з травня 2004 р. Її запуск був пов'язаний з процесом масованого розширення ЄС в 2000-х роках, який супроводжувався серйозною зміною його зовнішніх кордонів, що створювало проблему вибудовування відносин Євросоюзу з країнами нового сусідства. За висловом Карела де Гюхта, в той час міністра закордонних справ Бельгії, Євросоюз вже досяг меж у своїй здатності «Засвоювати нові країни-члени». У контексті наростаючої втоми європейців від швидкого зростання інтеграційного об'єднання в ширину ЄПС мала на меті в короткостроковій і середньостроковій перспективі покласти край подальшому розширенню ЄС.

Відзначимо, що сама назва даної політики з приставкою «європейська» в англomовному варіанті (European Neighbourhood Policy) виглядає навмисною спробою ЄС привласнити «марку» приналежності до Європи насамперед собі, що суперечить концепції Ради Європи, всі члени якої, в тому числі і що не входять в ЄС, є європейськими країнами. При цьому політика сусідства не включає Росію (Росія в свій час відмовилася приєднатися до даної ініціативи, віддавши перевагу двосторонньому формату відносин з ЄС).

ЄПС була поширена на 6 східних (Азербайджан, Вірменія, Білорусь, Грузія, Молдова, Україна) та 10 південних (Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Марокко, Палестинська Автономія, Сирія, Туніс) за своїм місцем розташування щодо Євросоюзу країн, які визначаються як його «сусіди». Не всі з них межують з ЄС територіально (морем або по сушею) - так, Йордан і Азербайджан в географічному сенсі безпосередніми сусідами ЄС не є. В цілому ж, якщо не брати до уваги географічну близькість перерахованих країн до ЄС, а також проблем з конфліктами, стабільністю і дотриманням прав людини, то в принципі у них мало спільного.

Офіційний Брюссель призупинив співпрацю з Мінськом після президентських виборів 2010 року в Білорусі, які були визнані в Європі недемократичними. Лівія спочатку не уклала угоди про асоціацію з ЄС, але отримувала фінансову допомогу в рамках тематичних програм по підтримці цивільного населення. Відносини ЄС з Дамаском були заморожені з 2011 р. через ескалацію насильства режиму Башара Асада проти сирійського населення і численних порушень прав людини.

Країни-члени ЄПС

*тимчасово зупинено

** Згадку Палестини не слід тлумачити як формальне визнання Євросоюзом Держави Палестина

У політиці сусідства вживаються такі основні інструменти:

1. **Євросоюз** (і його держави-члени) укладають або угоди про партнерство та співробітництво (УПС), або угоди про асоціацію (СА). Зокрема, в останні роки укладено Угоди про асоціацію та створення заглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі з Грузією, Республікою Молдова та Україною, ведуться переговори щодо нової рамкової угоди з Вірменією і авторизовано з боку ЄС початок переговорів щодо нової всеосяжної угоди з Азербайджаном.

2. Європейський Парламент 27.03.2019 прийняв законодавчу резолюцію **щодо нової Багаторічної фінансової перспективи ЄС на 2021—2027 роки** (БФП), яка визначає фінансування зовнішнього виміру діяльності ЄС на 2021—2027 роки. Нова БФП об'єднує більшість інструментів зовнішнього фінансування ЄС в один глобальний інструмент під назвою "Сусідство, розвиток та міжнародне співробітництво" (NDICI). Таким чином, Європейський інструмент сусідства, в межах якого відбувається фінансування Південного і Східного сусідства, припинить своє існування і стане частиною NDICI. Згідно з резолюцією Європейського Парламенту, семирічний бюджет нового фінансового інструменту складе у розмірі **93,154 млрд євро**, з яких 45 % коштів будуть спрямовані на підтримку кліматичних та екологічних цілей, а

22 млрд євро припадатиме на країни Європейської політики сусідства.

3. Для кожної країни сусідства розробляються **стратегічні доповіді та плани дій** (порядку денного асоціації для країн Східного партнерства) з короткостроковими і середньостроковими пріоритетами, що відображають потреби і можливості конкретно країни і інтереси ЄС, на період від трьох до п'яти років. Щорічно Комісія спільно з Верховним представником публікують звіт про прогрес в досягненні цілей, зафіксованих у цих документах.

4. Стандартним зовнішньополітичним інструментом в рамках Європейської політики сусідства стали угоди про полегшення візового режиму і реадмісію або про партнерство в питаннях мобільності.

5. **Інструмент макрофінансової допомоги** застосовується ЄС щодо країн, які переживають кризу платіжного балансу. Допомога надається у вигляді середньострокових і довгострокових позик, кредитів, грантів. Цей просунутий інструмент був створений спеціально для країн, які близькі ЄС географічно, економічно і / або політично.

Мова, таким чином, йде, перш за все, про відносини Євросоюзу та його держав-членів з кожною окремо взятою країною-партнером в форматі «28 + 1» (28 країн ЄС + 1 країна-партнер). Ці «двосторонні» відносини доповнені регіональними та багатосторонніми ініціативами - Союз Середземноморського партнерства (раніше відомий як Барселонський процес), Східне партнерство і Синергія Чорного моря. Не можна заперечувати того, що настільки складна, заплутана конструкція, сама по собі, здатна провокувати деяку плутанину.

Спочатку ЄПС спиралася на інститути, які з'явилися в рамках угод про партнерство та співробітництво Євросоюзу з колишніми радянськими республіками ще в першій половині 1990-х років, тобто підхід до інституціональних аспектів цієї політики був вкрай консервативним. Лише як виняток і для вирішення особливих завдань в сфері забезпечення безпеки, причому спочатку на тимчасовій основі, створювалися такі структури, як Моніторингова місія Євросоюзу в Грузії (створена в 2008 р чисельністю в 200 чоловік спочатку на рік, але з тих пір її мандат регулярно продовжувався, за її роботою наглядає Рада ЄС), Спеціальний представник ЄС з вирішення конфлікту в Придністров'ї або Консультативно-технічна Місія ЄС з надання прикордонної допомоги Молдові та Україні (відкрита в 2005 р, за роботу місії відповідає ЄК).

ЄПС іноді називають гібридною політикою, стверджуючи, що її важко віднести до якоїсь певної категорії. Судячи з набору інструментів, є явна схожість з процесом розширення ЄС. У концептуальному плані її можна тлумачити як форму екстерналізації (перенесення дії з внутрішнього в зовнішній план). В основі застосування ЄПС лежала впевненість Брюсселя, що якщо країна домоглася входження у відкритий і інтегрований ринок загальноєвропейського рівня, що функціонує на основі сумісних або гармонізованих правил, то вона зблизилася з Євросоюзом в максимальному ступені, доступному тим державам, які не є його повними членами, і фактично

зможе користуватися перевагами свого нового статусу, який трактують як членство в ЄС без права голосу. Мова спочатку йшла про намір перенести цінності і норми Євросоюзу на країни сусідства, що реалізується в рамках загального процесу європеїзації.

Хоча політичну обумовленість придумали не в ЄС, він вдається до неї частіше за інших міжнародних акторів. Кондиціональність має на увазі пов'язування очікуваних вигод для іншої сторони з виконанням умов, що стосуються захисту прав людини і просування демократії. У 1980-х міжнародні фінансові інститути стали обставляти умовами, пов'язаними з просуванням ліберальних економічних реформ, надання ними окремим країнам макрофінансової допомоги. Деякі з країн ЄС (Великобританія, Німеччина, Голландія, Данія, Швеція) традиційно обумовлювали свою допомогу країнам, що розвиваються політичними вимогами, виходячи з етичних міркувань. Комісія, зі свого боку, до 1990-х років трималася технократичної лінії і уникала обумовленості в цьому питанні, але потім змінила свою позицію і стала проявляти більш активну турботу про дотримання в країнах, що розвиваються.

Але найбільшу значимість кондиціональність знайшла в ході розширення ЄС в 1990-2000-і роки. В цьому випадку політична трансформація в країнах Центральної Європи була прямо пов'язана з перспективою приєднання до ЄС. Євросоюз встановив принципи і критерії для оцінки успіхів відповідних країн в політичних і економічних реформах (копенгагенські критерії 1993 г.), ввів методи «скринінгу» ситуації, що складається там, щорічні звіти по впровадженню в цих країнах законодавства ЄС (*aquis communautaire*), а також адресував їм керівні вказівки, цільові орієнтири та пріоритети, яких вони повинні були дотримуватися.

За роки проведення політики сусідства ЄС отримав колосальний досвід взаємодії з країнами свого ближнього зарубіжжя, з чого Євросоюз виніс кілька важливих уроків. По-перше, офіційний Брюссель відчув, що *далеко не всі партнери в рівній мірі зацікавлені в поглибленні відносин за моделлю політичного плюралізму та інтеграції*. Більш того, по ряду напрямків ЄС зіткнувся з конкуренцією інтересів і боротьбою за сфери впливу, що також стало важливим зовнішньополітичним сигналом для ЄС, свого роду «зворотним зв'язком».

По-друге, переживаючи найбільшу за останні роки економічну кризу, ЄС усвідомив кінцівку своїх ресурсів, а разом з цим і певну межу в поширенні загальноєвропейських цінностей, далі якої він йти не готовий. По-третє, проведення політики сусідства допомогло ЄС дізнатися ближче своїх сусідів і співвіднести свої власні інтереси і амбіції з їх інтересами. Та доза розчарування, яку отримав ЄС, мотивує його шукати більш ефективні зовнішньополітичні інструменти.

Вищесказане, зокрема, спонукає Євросоюз до переходу від багатосторонньої «архітектури» до двостороннього формату у відносинах з країнами-сусідками і до меншого упору на кондиціональність. Однак все це не означає, що Євросоюз повністю відмовився від свого колишнього ціннісного підходу у відносинах з сусідніми державами. Навпаки, засвоєні уроки лише

зміцнили намір єдиної Європи залучати своїх сусідів в діалог і співпрацю по лінії громадянського суспільства, але тепер лише в тій мірі і в тих формах, до яких готові самі партнери (окремо). При цьому, в силу різного рівня амбіцій своїх партнерів (східних і південних), ЄС залишає за ними право власного вибору, що говорить про Союз як про зваженого гравця на зовнішньополітичній арені.

Важливо підкреслити, що будь-які суперечливі оцінки не отримувала політика сусідства, проте, цей механізм змушує змінювати державне законодавство ті країни, на які він поширюється, що само по собі є нечастим прецедентом у зовнішній політиці. Надалі ЄС планує тіснішу інтеграцію політики сусідства із загальною зовнішньою політикою, про що заявив голова ЄК Ж.-К.Юнкер, закликаючи країни-учасниці ЄС внести свої нові пропозиції про реформування ЄПС. Паралельно з цим, Комісія переглядає цілі і перспективи щодо подальшого розширення ЄС. Відзначимо, що в своїй політичній програмі Юнкер заявив, що в найближчі п'ять років приєднання нових країн до ЄС не передбачається.

В цілому, для оцінки ефективності європейської політики сусідства складно знайти об'єктивні критерії, оскільки традиційні державоцентричні підходи навряд чи можуть бути застосовні до ЄС. Не варто забувати, що в складі ЄС перебувають держави, що активно і послідовно проводять власний зовнішньополітичний курс. Євросоюз є принципово іншим формуванням, яке потребує іншого підходу до оцінки своєї зовнішньополітичної діяльності.

Головне, що пред'являє ЄС на доказ своєї ефективності - це 70 років миру. Не варто применшувати значення цього досягнення для континенту, який за свою багатовікову історію не знав настільки тривалого періоду відсутності воєн.

2. Угоди про асоціацію Євросоюзу.

Політика Євросоюзу щодо трансформації Центральної Європи через входження країн регіону до складу ЄС, яка проводилася в 1990-2000-і роки, була згодом розцінена як найбільш успішна частина його зовнішньої політики, тоді як політичну обумовленість порахували важливим елементом такого успіху, від якого не слід відмовлятися і надалі. У політиці сусідства велика частина інструментів була запозичена саме з того арсеналу, який склався в процесі розширення. Однак, на думку Анналаза Мелоні, такий наголос на політичну складову в області ЄПС створював більше проблем, ніж їх вирішував. Як справедливо зауважує інший фахівець Роза Бальфур - запозичення логіки і інструментів розширення було вироблено без урахування принципових відмінностей між Центральною Європою і країнами сусідства:

- відсутності в останньому випадку гарантованої перспективи приєднання до ЄС в якості спонукання до дотримання умов, висунутих ЄС;
- відсутність консенсусу з приводу необхідності «повернення в Європу»;
- принципово іншого розуміння суверенітету і допустимих меж втручання

у внутрішні справи.

Зважаючи на це згодом Комісія дещо пом'якшила власну позицію, звернувшись до ідеї «співволодіння» (joint ownership) політикою сусідства і до форм взаємодії з партнерами, що більше відображає «горизонтальну, інтерактивну, гнучку і інклюзивну структуру управління, яку часто називають «мережовим управлінням». Вона стала більше уваги приділяти *методу соціалізації*. Було визнано, що питання про пріоритети, як і про терміни досягнення поставлених цілей, відтепер потрібно вирішувати у взаємодії обох сторін. Однак соціалізація здатна принести відчутні плоди тільки в тривалій перспективі.

Угоди про асоціацію або про партнерство, які зв'язали ЄС з країнами сусідства, неодмінно містять пункт, який в принципі дозволяє Євросоюзу вдаватися до негативних заходів по відношенню до країн-сусідок, починаючи від тимчасового переривання допомоги і до повного припинення відносин, в разі порушення останніми фундаментальних принципів. Занадто багато уваги приділяється саме двостороннім відносинам, тоді як багато проблем країн сусідства вимагають регіонального підходу до їх вирішення.

Кондиціональність виступає як головний засіб по досягненню зближення з європейськими зразками в законодавстві, але невизначеність кінцевої мети в поглибленні співпраці (відсутності для країн сусідства чіткої перспективи подальшого входження в ЄС) в даному випадку підриває ефективність його використання. Якщо в разі кандидатів на членство в ЄС така мета цілком зрозуміла, то країни-сусіди знаходяться в принципово іншій ситуації.

Методологія, яка використовується в ЄПС, як уже сказано, запозичена з досвіду розширення Євросоюзу, однак дана політика повноправного входження в ЄС країнам-сусідкам формально не обіцяє.

З інституційної точки зору, Європейській комісії в ЄПС відведена дуже важлива роль. Вона здійснює управління в щоденному режимі, готує проекти стратегічних доповідей і планів дій. Займається цією політикою **Генеральний директорат з переговорів про сусідство і розширення** (the Directorate-General for Neighbourhood and Enlargement Negotiations - DG NEAR), в сфері відповідальності якого також координація відносин з країнами Європейського економічного простору (Норвегія, Ісландія та Ліхтенштейн) і Європейської асоціації вільної торгівлі (куди, крім зазначених країн, входить також Швейцарія). У питаннях ЄПС він співпрацює з ЄСЗС і з рядом «тематичних» генеральних директоратів (з торгівлі, з розвитку, з енергетики, мобільності і транспорту). **Чинним Генеральним Директором Директорату ЄК з питань сусідства та переговорів щодо розширення є Мацей Поповський (з 2016 року).**

Формально намір ЄС полягає в *підтримці структурної трансформації східних і південних сусідів, в просуванні демократії, верховенства закону і інститутів ринкової економіки*. Але до теперішнього часу більшість спостерігачів згодні в тому, що ця політика не виправдовує покладених на неї очікувань. Серйозну проблему становлять як концептуальні вади, так і

непослідовна імплементація.

З точки зору задуму, ця політика є євроцентричною. Роль третіх країн в регіоні сусідства Євросоюзу часто просто ігнорується. Тим часом, деякі з перерахованих країн надають країнам даного регіону істотні фінансові кошти, які не обставляють свою допомогу політичними умовами в західному стилі. Розроблені в розрахунку на довгострокову взаємодію в стабільних умовах, інструменти ЄПС не спрацьовують в обстановці радикальних змін, які більшість сусідів Євросоюзу переживають в даний час.

3. Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України.

Актуальним прикладом того, в чому полягають сильні і слабкі сторони ЄПС, є українські події. Угода про асоціацію ЄС з Україною є нова модель асоціації, заснована на двох елементах:

1. просунута політична асоціація (політичний діалог, співпраця в сфері зовнішньої політики і політики безпеки, а також в сфері внутрішніх справ і юстиції);

2. далеко крокуюча економічна інтеграція (угода про вільну торгівлю, яка надає Україні доступ на єдиний внутрішній ринок ЄС і поширює на неї європейське законодавство).

Передбачена поступова економічна інтеграція, включаючи створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі, зближення в області законодавства і регулювання. Намічається злиття не тільки економічних, а й правових порядків, на ділі перетворює Україну в частину правової системи ЄС. Це правовий інструмент інтеграції через асоціацію.

Маються на увазі *чотири ринкові свободи* (їхня можлива реалізація носить обмежений масштаб, за винятком свободи пересування товарів), а також *економічне і регуляторне зближення в ряді галузей, включаючи енергетику*. Свобода пересування послуг, платежів і капіталів, а також української робочої сили, найнятої на території будь-якої з держав-членів на законних підставах, підлягає певним обмеженням. В умовах політичної кризи влада України були змушена вдатися до допомоги своїх міжнародних партнерів, головним чином, ЄС і МВФ. При цьому Комісія чітко описала, за яких умов і в які терміни можливе надання фінансової допомоги Україні. Намагаючись відповідати європейським стандартам і в надії на отримання чергових траншів макрофінансової допомоги від ЄС, влада України в режимі прискореного обговорення проводить реформи, які самі по собі є досить позитивними, але, при накладенні на українську дійсність, чи матимуть належний ефект на ділі.

На 15-му Саміті Україна - ЄС в Києві 19 грудня 2011 року переговори по майбутній Угоді про асоціацію завершилися, а 30 березня 2012 року текст майбутньої Угоди був парафований главами переговорних команд України та ЄС.

Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014

року, економічну частину — 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. З 1 листопада 2014 року здійснювалося її тимчасове застосування.

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності 1 вересня 2017 року. Це міжнародно-правовий документ, який на договірно-правовому рівні закріплює перехід відносин між Україною та ЄС від партнерства та співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції.

У числі умов, висунутих ЄС і МВФ, знаходяться також боротьба з корупцією і реформи в енергетичному секторі України, який вважається вкрай неефективним і одним з головних джерел олігархічної корупції. Основу останньої становить складна система взаєморозрахунків, що поєднується з різними цінами на газ для різних споживачів і з компенсаціями державою різниці в ціні, що призводило до зловживань. Плани щодо реформування енергетичного сектора України при міжнародній підтримці, сформульовані вже кілька років тому, так і не були втілені в життя. МВФ зажадав скорочення субсидій в енергетиці, Євросоюз - виконання зобов'язань України щодо лібералізації газового ринку.

Ці умови включають основні аспекти так званого Третього енергетичного пакета - дроблення НАК "Нафтогаз України" за окремими видами діяльності та демонополізацію в інтересах споживачів. У Голландії 6 квітня 2016 року відбувся референдум з питання про підтримку угоди ЄС з Україною, раніше вже схваленого парламентом цієї країни. В ході референдуму 61% голосів було подано проти такої підтримки (до цього часу сам ЄС, держави-члени ЄС і Україна угоду вже ратифікували). Противники угоди в Голландії висловлювали побоювання, що через неї платникам податків доведеться надалі розщедрюватися на зростаючу фінансову підтримку України і, крім того, хвиля імміграції з цієї країни зросте додатково. Референдум був дорадчий, тобто, з формальної точки зору, він всього лише відсував вступ в силу національного акту про схвалення даної угоди на час до отримання результатів голосування. Уряд Голландії не був зобов'язаний враховувати ці результати. Явка на референдумі склала 32% (при необхідному мінімумі в 30%). Зрозуміло, що ця подія не додала стабільності або послідовності процесу прийняття зовнішньополітичних рішень в ЄС. Проте, прем'єр-міністр Голландії Марк Рютте заявив, що його уряд врахує результати квітневого референдуму, що поставив під сумнів остаточний вступ Угодою чинності.

Запускаючи політику сусідства в 2004 році, в ЄС мали намір *оточити себе кільцем друзів, сформувати простір процвітання, стабільності і безпеки*, але політичні події і кризові явища, з яким зіткнулися сусідні з Європою країни, показали, що ЄПС не є ефективним механізмом реагування на надзвичайні ситуації або їх попередження. Уже в 2011 р. ЄПС цілком продемонструвала свою безглуздість щодо тих змін, які відбулися в країнах Близького Сходу і Північної Африки. ЄС і його партнери зіткнулися з економічним і соціальним тиском, припливом біженців і мігрантів і загрозами безпеці. Всі ці складно

передбачувані події нашарувалися на слабкі сторони ЄПС, які волею-неволею були закладені в ній від самого початку. Іншими словами, в своїх архітектурних формах ЄПС відштовхувалася від політики розширення, але при цьому не містила настільки ж переконливих стимулів для країн, на які вона була спрямована, щоб ті підкорялися вказівкам з боку ЄС. В результаті це призвело до розчарування і незадоволеності як в країнах-партнерах, так і в самому Євросоюзі.

4. Санкційна політика Європейського Союзу

ЄС застосовує санкції, починаючи з 1980-х років. В даний час він користується ними надзвичайно широко. Їх застосування віднесено до сфери ОВПБ. Ключову роль відіграє Рада, навіть якщо виконання відповідного рішення вимагає прямого залучення Комісії, коли імплементація санкцій впливає на дію Єдиного внутрішнього ринку. Лісабонський договір додатково підкреслив роль Ради в даному відношенні. Втім, очевидно, що вихідне політичне рішення завжди надходить від Європейської Ради. Починаючи з середини 1990-х років, ЄС поступово перейшов від застосування всеосяжних ембарго до таргетованих (прицільних), або «продуманих» (smart) санкцій, при використанні яких об'єктом впливу вважається еліта країни, відповідальна за кроки і рішення, що викликали у ЄС несхвалення, а не її населення в цілому. Прицільні санкції застосовуються таким чином, щоб по можливості торкатися лише певних індивідів, елітні групи і економічні сектори, а не всю економіку країни в цілому. Для імплементації торгових і фінансових санкцій Євросоюзу потрібен регламент Ради.

Санкції, що застосовуються ЄС, багато в чому виглядають як політична альтернатива застосуванню військової сили, матеріальних стимулів і дипломатії в тій ситуації, коли потрібна якась реакція на дії об'єкта в міжнародному середовищі, а іншого роду дії для Євросоюзу ускладнені або зовсім недосяжні (в тому числі через незгоду в рядах держав-членів). Не маючи власних серйозних потенціалів військової сили, ЄС в той же час може бути переконливо названий економічною наддержавою. Тому саме по собі застосування або загроза застосування економічних та фінансових санкцій з його боку дуже значні. Економічні санкції можуть включати не тільки торгові ембарго, але і заморожування активів. Але в міжнародних відносинах в цілому можливі й санкції, що не мають економічного змісту - наприклад, дипломатичні.

Санкції застосовуються в тих випадках, коли позитивна кондиціональність не розглядається як відповідний або допустимий варіант. **Однак діють санкції тільки в межах юрисдикції ЄС, а саме:**

- в рамках його території, включаючи повітряний простір;
- по відношенню до громадян ЄС, де б ці громадяни не знаходилися;

для компаній і організацій, інкорпорованих в законодавство держав-членів щодо будь-якої ділової активності, яка повністю або частково здійснюється в ЄС;

- на борту суден і літаків, що знаходяться під юрисдикцією держав-членів.

В Євросоюзі в зв'язку з цим особливо підкреслюють, що ЄС, на відміну від США, не вдається до правових норм з екстериторіальним застосуванням, що порушувало б міжнародне право. Санкції «застосовуються лише при наявності зв'язку з ЄС: на його території, в судах і в відношенні громадян і юридичних осіб держав - членів ЄС, а також бізнесу, що ведеться повністю або частково на території ЄС».

Санкції ЄС також можна визначити як форму негативної обумовленості (на протиположність позитивної обумовленості / кондиціональності, про яку ми говорили вище). До них вдаються, щоб за допомогою загрози посилення покарання спонукати якусь державу відмовитися від якихось економічних, політичних або військових кроків, яких можна від неї очікувати. З такої точки зору, для санкціонування боку завжди важливо точно окреслити вимоги (критерії), які повинні бути виконані цією державою для припинення дії санкцій. Зміни в поведінці очікуються внаслідок спричинених санкціями матеріальних збитків, якого протилежна сторона хотіла б уникнути. Іншими словами, та країна, на яку спрямовані санкції, повинна уявляти собі, що слід зробити, щоб не посилювати свої втрати.

Санкції ЄС, які вводилися проти Сирії, Росії, М'янми, Зімбабве, Білорусі, Китаю, Узбекистану і Коморських островів, є прикладами з категорії **повністю автономних санкцій ЄС**. Вони зазвичай вводяться в унісон з односторонніми санкціями США або інших країн і регіональних організацій. Саме подібні санкції були піддані послідовній критиці Ради ООН з прав людини.

Персональні санкції забороняють занесенням в «чорний список» індивідам в'їзд в ЄС (видачу їм віз) і заморожують їх фінансові активи або забороняють їм мати банківські рахунки в країнах ЄС.

Селективні санкції можуть включати часткові ембарго, заборону на експорт або імпорт певних товарів - таких як лісоматеріали, нафту, дорогоцінні камені, какао, зброю або предмети розкоші.

Фінансові санкції (заборони на інвестиції і на платежі або заморожування коштів державних підприємств), заборони на польоти літаків теж відносяться до репертуару застосовуваних селективних санкцій. Вони можуть мати більш широкий вплив на економіку, ніж персональні санкції.

До таргетованих санкцій з принципів міркувань не потрапляють продукти харчування і медичні товари (ліки), щоб свідомо вивести з-під удару вразливі соціальні групи в тих країнах, в яких застосовуються санкції ЄС.

Економічні та фінансові санкції Євросоюзу в функціональному плані можна розділити на три категорії.

Заморожування активів - найбільш часто використовуваний обмежувальний захід. Він застосовується по відношенню до фізичних осіб і компаній, які визначаються ЄС відповідно до встановлених критеріїв. Такі заходи мають два практичних наслідки:

(1) забороняється переводити фонди і економічні ресурси, що належать

відповідним особам чи компаніям;

(2) забороняється надавати їм, прямо або побічно, інші фінансові кошти або економічні ресурси.

У цих обмежень можуть виникнути і деякі несподівані результати: наприклад, списання боргу особи з списку санкцій може саме по собі скласти заборонену дію. За певних обставин є шанс отримати офіційний дозвіл на обмежені комерційні операції з особою зі списку (скажімо, якщо такій особі потрібно здійснити платіж в зв'язку з контрактом, заключеним до того, як ця особа потрапила під санкції). Такі дозволи зазвичай видаються на розсуд компетентних органів держав-членів ЄС.

Галузеві санкції - спрямовані проти цілих галузей господарювання, які можуть мати наступні цілі:

(1) завадити країні купувати товари та послуги, які потрібні для продовження її дій, які в ЄС вважають протиправними;

2) надання на таку країну непрямого тиску, шляхом припинення доступу для гравців її ключових галузей до фінансових ресурсів та інвестицій від Євросоюзу.

Заборони на переказ коштів. Європейські заходи являють собою мінімальний стандарт, від якого національні заходи по їх імplementації можуть відрізнятись, але тільки в бік більшого посилення.

Підставою для накладення автономних обмежувальних заходів з боку ЄС є рішення Ради у закордонних справах, які приймаються одностайно на пропозицію Верховного представника Союзу у закордонних справах або будь-якої з держав-членів. Деякі виключення з правила одноголосності, застосовні в даному випадку, передбачені пунктом 2 статті 31 ДЄС (Рада може прийняти рішення і кваліфікованою більшістю, якщо є попереднє рішення Європейської ради на цей рахунок або конкретна пропозиція Верховного представника, зроблена за особливим запитом Європейської ради). Тут в принципі може діяти і механізм конструктивного утримання, описаний вище.

Розглянемо санкційну політику ЄС на практичному прикладі антиросійських санкцій.

ЄС ввів таргетовані санкції проти Росії 31 березня 2014 року після незаконного входження Криму до складу Російської Федерації. Антиросійські санкції ЄС згодом посилювані, розпадаються на три основні напрями. Це персональні візові обмеження, економічні санкції, спрямовані проти ряду російських держкомпаній нафтового, оборонного та фінансового секторів, а також обмежувальні заходи по Криму. Економічні санкції, в свою чергу, включають чотири важливих ланки:

- імпорфтне і експортне ембарго на торгівлю зброєю;

- введення обмежень на експорт в Росію товарів подвійного призначення (застосовується дозвільний порядок експорту), а також надання фінансової та технічної допомоги, пов'язаної з такими товарами, що зачіпає експорт з ЄС для дев'яти російських компаній, включаючи концерни «Сіріус», «Калашников» і

асоціацію «Станкоінструмент»;

- обмеження доступу Росії до технологій та послуг, що мають стратегічне значення, які можуть бути використані для розробки і видобутку нафти (такий експорт підлягає попередній авторизації з боку компетентних органів влади країн - учасниць ЄС, причому в експортних ліцензіях повинно бути однозначно відмовлено, якщо товари, що експортуються, призначені для розробки і видобутку нафти в Арктиці, на глибоководному шельфі, а також сланцевої нафти);

- заборона на операції з акціями та облігаціями.

На засіданні Європейської ради 19 березня 2015 року лідери країн ЄС погодили перспективу припинення дії галузевих економічних санкцій проти Росії з повним виконанням Мінських угод. Передбачалося, що Мінські угоди будуть виконані до 31 грудня 2015 року. З огляду на те, що в цей термін укластися не вдалося, Рада ЄС продовжила дію секторальних санкцій, які передбачають обмеження фінансового і торгового характеру.

До продовження, крім країн ЄС, приєдналися також Чорногорія, Албанія, Ліхтенштейн, Норвегія і Україна. Мова в даному випадку йде про так званий чорний список, в якому 146 осіб і 37 організацій. Фігурантам списку заборонений в'їзд до Євросоюзу, а їхні активи на території блоку заморожені. Обмеження на економічні відносини з Кримом і Севастополем (включаючи заборону на імпорту в ЄС товарів, що не мають українських сертифікатів) продовжені до сьогодні. Крім того, країни ЄС підтримали призупинення переговорів про членство Росії в ОЕСР і двосторонніх переговорів ЄС з Росією щодо візових питань і нової базової угоди. При всьому тому санкції не торкнулися безпосередньо найбільш чутливої сфери - російського експорту нафти, газу та іншої сировини.

5 липня 2018 року Рада Євросоюзу оголосила про продовження економічних санкцій щодо Росії ще на півроку. Економічні санкції передбачають:

- обмеження доступу на первинний і вторинний ринок капіталу ЄС для 5 російських фінансових установ з мажоритарною часткою держави в статутному капіталі та їхніх дочірніх підрозділів, в яких ці організації мають мажоритарну частку і які засновані за межами ЄС, а також для трьох великих російських енергетичних компаній і трьох оборонних компаній;

- експортну та імпорту заборону на торгівлю зброєю;
- введення заборони на експорт до Росії товарів подвійного призначення для військових потреб або для російської армії;

- обмеження доступу Росії до окремих, які мають стратегічне значення, технологій і послуг, які можуть використовуватися для розробки і видобутку нафти.

18 червня 2020 року Рада ЄС продовжила заборону європейським компаніям вкладати інвестиції в тимчасово окупований Росією Крим та імпортувати товари з півострова до червня 2021 року.

Слід погодитися з Франческо Джумеллі в тому, що «сигнальний аспект певних санкцій не слід зводити до залишкової категорії санкцій неефективних». Очікуваними одержувачами такого сигналу може бути не тільки та країна, яка безпосередньо піддається санкціям, але також міжнародне співтовариство в цілому, якісь треті країни, включаючи найближчих союзників ЄС, і навіть держав-членів. Позитивний результат включає проектування нормативного вигляду санкціонуючого боку (в даному випадку ЄС) в світі.

Список літератури

1. Плідне співробітництво: Україна, Молдова. Білорусь. – Брюссель: EuropeAid, 2012
2. Більше ніж сусіди Розширений Європейський Союз та Україна - нові відносини: Заключний звіт. – Варшава, Фонд імені Стефана Баторія, Київ: Міжнародний фонд “Відродження”, 2015. – 106 с
3. Бураковський І., Немиря Г., Павлюк О. Дорога в майбутнє – дорога в Європу: Європейська інтеграція України. – К., 2010. – 108 с.
4. Годун С.Д. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу: Навчальний посібник. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2007.
5. Губерський Л. В. Україна – ЄС: формування нової стратегії взаємовідносин // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2015. – Вип. 13. – Ч. 1. – С. 3 – 7.
6. Ігошкін Г. Об’єднана Європа: що там на нас чекає?//Політика і час. — 2016. — №7.
7. Ковальова О. Україна – Європейський Союз: інтеграційний потенціал і проблеми співробітництва // Людина і політика. – 2012. - № 6. – С. 22 – 30.
8. Копійка В., Шинкаренко Т. Європейський Союз: заснування і етапи становлення: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2011. – 448 с.
9. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України: аналітичні перспективи. – Київ: Інститут євроатлантичного співробітництва, 2014. – 88 с.
10. Крушинський В.Ю. Європейський Союз: історія і сучасність: Конспект лекцій. – Київ: Інститут міжнародних відносин, 2010.
11. Кухарская Н. Украина и Европейский союз. //МЭиМО. – 2015. - № 1.
12. Лендзел М. Роль транскордонного співробітництва західних регіонів у процесі європейської інтеграції України. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія, соціологія, філософія. Вип. 3 /Міністерство освіти і науки України; Ужгородський національний університет; Редкол.: М. Вегеш (гол. Ред.), Андрущенко В., Блецкан М. та ін. – Ужгород: СМП “Вісник Карпат”, 2006. – С. 174-182.
13. Рудяков П. Європейський Союз – Україна: еволюція підходів // Політична думка. – 2012. - № 1. – С. 87 – 96.

14. Стрекаль О. В. Проблеми розробки національної стратегії європейської інтеграції України // Науковий Вісник Дипломатичної академії України. – 2009. – Вип. 1. – С. 153 – 158.

15. Яворська Г. Про перспективи “статусу сусідства” у відносинах України з ЄС // Дзеркало тижня. – 2013. – 25 січня. – С. 5.

Теми для рефератів

1. Передумови та сутність політики сусідства ЄС.
2. Інструменти здійснення політики сусідства.
3. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: основна характеристика і зміст.
4. Перспективи відносин України з ЄС.
5. Підтримка державної і суспільної стабільності у сусідніх регіонах, як пріоритетний напрям розвитку зовнішніх зв'язків Союзу.
6. Антиросійські санкції ЄС.
7. Сучасний стан відносин ЄС та Україна у контексті політики добросусідства.
8. Нормативно-правове забезпечення Політики сусідства Євросоюзу

Терміни

Східне партнерство – політика Європейського Союзу, що має на меті зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку Європейської політики сусідства.

Міграція населення – механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього.

Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством.

Інтеграція – поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів в одне ціле. Процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків.

Реадмісія – це взаємні зобов'язання держав, які закріплюються у міжнародних угодах, прийняти назад власних громадян, а також громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно прибули на територію однієї з Договірних Сторін, або прибувши законно втратили підстави для легального перебування.

Санкція – елемент правової норми, що встановлює невиконання наслідки у разі порушення правила, визначеного диспозицією.

Тестові питання

1. З якого року діє Європейська політика сусідства?
 - а) 1990
 - б) 2000
 - в) 2004**
 - г) 2001

2. Найбільшим зовнішньоекономічним партнером України є:
 - а) Європейський Союз;**
 - б) Російська Федерація;
 - в) США;
 - г) Китай.

3. У відношенні до якої з перелічених країн наразі призупинено політику сусідства?
 - а) Лівія
 - б) Молдова
 - в) Білорусь**
 - г) Алжир

4. Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері здійснюється на підставі Договору про:
 - а) заснування Енергетичного співтовариства;
 - б) заснування Європейського співтовариства з атомної енергетики;
 - в) Євроатом;
 - г) усіх вищевикладених.**

5. Хто є Чинним Генеральним Директором Директорату ЄК з питань сусідства та переговорів щодо розширення (з 2015 року)? (точно?, просто щось дуже довго) треба це перевірити)
 - а) Крістін де Пейрон
 - б) Крістіан Даніельсон**
 - в) Роза Бальфур
 - г) Анналіз Мелоні

6. Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності:
 - а) 1 березня 2014 року

б) 1 вересня 2017 року

в) 1 грудня 2016 року

г) досі повноцінно не набула чинності

7. Які санкції забороняють занесеним в «чорний список» індивідам в'їзд в ЄС (видачу їм віз) і заморожують їх фінансові активи або забороняють їм мати банківські рахунки в країнах ЄС?

а) селективні

б) таргетовані

в) галузеві

г) персональні

8. Яка країна ЄС проводила референдум щодо ратифікації Угоди України ЄС про асоціацію?

а) Франція

б) Нідерланди

в) Данія

г) Німеччина

Зміст

Тема 7. Європейська політика сусідства

Інструменти політики сусідства ЄС. Політика сусідства Європейського Союзу. Основні інструменти політики сусідства. Члени Європейського Союзу. Процедура розширення Європейського Союзу. Копенгагенські критерії. Об'єктивні та суб'єктивні критерії членства в Європейському Союзі.

Угоди про асоціацію Євросоюзу. Угоди про асоціацію або про партнерство. Генеральний Директорат з переговорів про сусідство і розширення. Розподіл компетенції між Союзом та державами. Виключна компетенція.

Особливості політики Східного партнерства у контексті європейської інтеграції України. Політико-правові передумови співробітництва України та ЄС. Проблеми вибору між стратегіями членства та сусідства у відносинах між Україною та ЄС. Історія розвитку відносин України та ЄС.

Санкційна політика Європейського Союзу. Персональні санкції. Таргетовані санкції. Фінансові санкції. Заморожування активів. Галузеві санкції. Заборона на переказ коштів. Антиросійські санкції.

Глосарій

Агентства Європейського Союзу – установи Європейського Союзу, які керуються європейським публічним правом, відрізняються від інституцій Спільноти (Рада Європейського Союзу, Європейський Парламент, Європейська Комісія тощо) і мають власний юридичний статус.

Анексія (приєднання) – протиправне приєднання (загарбання) державою території, яка належить іншій державі. Є грубим порушенням міжнародного права.

Аншлюс – приєднання Австрії до нацистської Німеччини 11-13 березня 1938 р.

Генеральний секретар МЗС Франції – друга після міністра посадова особа в центральному апараті, виступає координуючою ланкою всіх підрозділів міністерства. Генеральний секретар виконує функції адміністративного керівника дипломатичної служби, координатора дипломатичної діяльності і основного помічника і радника міністра закордонних справ, як з політичних, так і з організаційних питань.

Генеральні директорати – головні адміністративні підрозділи Європейської Комісії. Вони виконують або забезпечують виконання країнами-членами політики ЄС, здійснюють управління виділенням коштів з бюджету на різні стратегічні напрямки.

Денонсація – належним чином оформлена відмова держави від укладеного нею міжнародного договору.

Держава — це політична форма організації правління, що характеризується суверенною владою, політичним та публічним характером, реалізацією своїх повноважень на певній території через систему спеціально створених органів та організацій, за допомогою яких здійснюється політичне, економічне та ідеологічне управління суспільством та керівництво загальносуспільними правами.

Європейська Комісія – вищий орган виконавчої влади Європейського Союзу, який приблизно відповідає ролі і функціям уряду у системах національних держав.

Європейська політична співпраця – засіб координації зовнішньої політики країн-членів та розробки спільної зовнішньополітичної позиції шляхом проведення регулярних консультацій.

Європейська політична співпраця — засіб координації зовнішньої політики країн-членів та розробки спільної зовнішньополітичної позиції шляхом проведення регулярних консультацій. Офіційно визнана в Єдиному Європейському Акті; в Угоді про Європейський Союз замінено на спільну зовнішню політику та політику безпеки.

Європейська Рада – інституція ЄС, що передбачає регулярні зустрічі глав держав та урядів країн Європейського Союзу.

Європейський Парламент – законодавчий орган Європейського Союзу, що обирається прямим голосуванням громадянами Європейського Союзу.

Європейські співтовариства – колективний орган, який виник у 1967 р. внаслідок злиття адміністративного апарату Європейського співтовариства з атомної енергії, Європейського співтовариства вугілля та сталі та Європейського економічного співтовариства.

Збільшення сили держави – покращення її економічного, політичного, воєнного, інтелектуального і морального потенціалу.

Зовнішня політика — це діяльність держави та інших політичних інститутів, що здійснюється на міжнародній арені і спрямована на встановлення і підтримку відносин із міжнародним співтовариством, захист власного національного інтересу та поширення свого впливу на інші суб'єкти міжнародних відносин.

Індустріалізація — історичний процес техніко-економічного переходу від аграрного до промислових способів суспільного виробництва, який проходить через машинну стадію виробництва товарів і послуг. Поняття Індустріалізації використовується для позначення історичної епохи європейської промислової революції, яка почалася в другій половині 18 ст. у Королівстві Великої Британії.

Інтеграція – поєднання, взаємопроникнення. Це процес об'єднання будь-яких елементів в одне ціле. Процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків.

Культурна дипломатія - вид публічної дипломатії та інструмент «м'якої сили», який можна визначити як «обмін ідеями, інформацією, творами мистецтва та іншими компонентами культури між державами й народами з метою зміцнення взаєморозуміння»

Міграція населення – механічні переміщення людей через кордони тих чи інших територій зі зміною місця проживання назавжди, на більш-менш тривалий час або з регулярним поверненням до нього.

Міжнародні відносини — це сукупність політичних, економічних, соціальних, культурних та інших зв'язків і взаємовідносин між учасниками, що діють на міжнародній арені (державами і союзами держав, транснаціональними корпораціями, етнічними та національними групами, політичними і громадськими організаціями, суспільними рухами, окремими особами тощо).

Міністр-делегат - це міністр уряду Франції, який відповідає за конкретне питання в міністерстві. Підпорядковуються певному міністру кабінету або прем'єр-міністру.

Національна безпека – стан держави, який дає їй можливість зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин. Національна безпека означає захищеність життєво важливих інтересів особи, держави й суспільства, державних кордонів, територіальної цілісності, суспільно-політичного ладу, економіки, культури країни від внутрішньої і зовнішньої загрози.

Нація — етносоціальна спільнота, об'єднана певною самоназвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних і політичних цінностей, усвідомленням своєї ідентичності.

Політика — «мистецтво управління» державою і суспільством) — діяльність з вирішення питань життя суспільства чи певної його частини.

Політичний режим — характерний тип влади в країні, сукупність засобів і методів здійснення політичної влади, яка відображає характер взаємовідносин громадян і держави.

Порогова ціна – мінімальна гарантована ціна, встановлена на зернові, молочну продукцію та цукор в рамках спільної сільськогосподарської політики.

Пролонгація – продовження строку дії міжнародного договору.

Рада Європейського Союзу (Рада Міністрів ЄС) – інституція Європейського Союзу, головний орган ухвалення рішень в Європейському Союзі. До її складу входять по одному міністрові від кожної країни Союзу.

Ратифікація — затвердження вищим органом державної влади (монархом, президентом, парламентом) міжнародного **договору** та згода на його обов'язковість для держави.

Реадмісія – це взаємні зобов'язання держав, які закріплюються у міжнародних угодах, прийняти назад власних громадян, а також громадян третіх країн та осіб без громадянства, які незаконно прибули на територію однієї з Договірних Сторін, або прибувши законно втратили підстави для легального перебування.

Санкції – міжнародному праві засоби примусу і покарання однієї держави іншою. Вирізняють політичні, економічні і військові санкції. До політичних санкцій належать: розірвання дипломатичних відносин, припинення членства або виключення з ООН чи інших міжнародних організацій. Економічні або торговельні санкції можуть допускати повне розірвання усіх економічних і фінансових відносин або вибіркоче ембарго на імпорту чи експорту товарів. Військові санкції супроводжуються воєнними діями із застосуванням зброї.

Санкція – елемент правової норми, що встановлює невігідні наслідки у разі порушення правила, визначеного диспозицією.

Спеціальний представник Європейського Союзу (European Union Special Representatives) – це особливий інститут, призначений для врегулювання міжнародних конфліктів і реалізації пріоритетних програм міжнародного співробітництва з боку об'єднання.

Спільна зовнішня політика та політика безпеки — одна з двох складових міждержавних відносин Європейського Союзу, сформульована і визначена у Розділі V Угоди про Є С. Її завдання – забезпечення захисту спільних цінностей, інтересів та безпеки ЄС, захист миру та зміцнення міжнародної безпеки, сприяння міжнародній співпраці та розвитку демократії, верховенство закону та прав людини.

Спільна оборонна політика - спільна зовнішня політика та політика безпеки Європейського Союзу включає визначення загальних рис спільної оборонної політики, яка, можливо, з часом призведе до спільної оборони.

Спільна транспортна політика – політика, завдання якої визначати єдині правила, які мають застосовуватися щодо міжнародного транспорту, який прямує на територію країн-членів або з їх території чи перетинає територію однієї або декількох таких країн.

Суверенітет держави — повнота законодавчої, виконавчої і судової влади держави на її території; непідлеглість її владі іноземної держави в сфері міжнародного спілкування, за винятком випадків безумовно вираженої і добровільної згоди з боку держави на обмеження свого суверенітету.

Суд ЄС – офіційна інституція Європейського Союзу, що охоплює всю судову владу в ЄС.

Східне партнерство – політика Європейського Союзу, що має на меті зміцнення стосунків зі східними сусідами ЄС і є продовженням східного напрямку Європейської політики сусідства.

Транскордонне співробітництво – спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством.

Франкофонія — франкомовний простір, країни, де розмовляють французькою мовою. Міжнародна організація співробітництва франкомовних країн світу, яка об'єднує 54 повноправних та 4 асоційованих членів, що презентують різні держави або частини держав світу, а також 26 спостерігачів. Головним критерієм для вступу до організації є не ступінь володіння французькою мовою населення тієї чи іншої держави, а культурні зв'язки з Францією.

Auswärtiges Amt – Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини засноване в 1870 році. До 1919 р. очолювалось секретарем закордонних справ, пізніше – міністром закордонних справ.

Тестові завдання

Тема 1

1. Форми реалізації зовнішньої політики:

- а) пасивна, активна;
- б) активна, агресивна, консервативна;
- в) пасивна, агресивна, активна, консервативна;**
- г) немає правильної відповіді.

2. Ідеологічний аспект національних інтересів передбачає:

- а) обґрунтування різноманітних ідеологічних версій трактування змісту цих інтересів;**
- б) забезпечення політичної стабільності й утриманні влади правлячих сил або, крім зазначених цілей, в підвищенні життєвого рівня суспільної більшості;
- в) збереження суверенітету й територіальної цілісності;
- г) місце і роль в певному геополітичному просторі або поширення своїх впливів шляхом військової, економічної та інформаційної експансії, забезпечення балансу сил через міжнародні політичні, правові й економічні інститути.

3. 2-й рівень національної безпеки це:

- а) безпека особи: полягає у формуванні комплексу таких правових і моральних норм та суспільних інститутів, які б надавали їй можливість розвивати й реалізовувати соціально значущі здібності й потреби, не зазнаючи протидії з боку суспільства і держави;
- б) безпека суспільства: передбачає наявність суспільних інститутів, норм і відносин, які дають можливість реалізувати права і свободи всіх соціальних груп і протистояти діям, що ведуть до розколу суспільства;**
- в) безпека держави: досягається наявністю ефективного механізму управління суспільством, координації діяльності соціальних груп і політичних сил, а також дійових інститутів їх захисту;
- г) немає правильної відповіді.

4. Для досягнення цілей зовнішньої політики мають наступні засоби їх здійснення:

- а) політичні;
- б) економічні;
- в) ідеологічні;
- г) всі відповіді правильні.**

5. Основний міжнародно-правовий документ сучасності, де сформульовані принципи міжнародного права й передбачені заходи їх дотримання, був прийнятий:

- а) 1942 р.
- б) 1943 р.
- в) 1944 р.
- г) **1945 р.**

6. Зовнішня компетенція ЄС є:

- а) **виключною**
- б) змішаною
- в) ексклюзивною
- г) додатковою

Тема 2

7. Вищим органом представництва громадян ЄС є:

- а) Європейська комісія
- б) **Європейський парламент**
- в) Європейська рада
- г) Рада ЄС

8. Хто є чинним Президентом Європейської Комісії з 2019 року?

- а) **Урсула фон дер Ляйен**
- б) Шарль Мішель
- в) Давид Сассолі
- г) Мікеле Санторо

9. Згідно з яким договором було запроваджено посаду Голови Європейської Ради (Президент ЄС)?

- а) Ніщський договір
- б) **Лісабонський договір**
- в) Угода про створення Європейського Економічного співтовариства
- г) Амстердамський договір

10. Починаючи з якого року члени Європейського Парламенту обираються на загальному голосуванні?

- а) **1979 р.**
- б) 2000 р.
- в) 1990 р.

г) 2009 р.

11. За яким принципом відбувається ухвалення рішень в Раді Європейського союзу?

- а) **принцип кваліфікованої більшості**
- б) принцип меншості
- в) принцип співпраці
- г) принцип компромісу

12. Хто є чинним Президентом Європарламенту з 2019 року?

- а) Урсула фон дер Ляйен
- б) **Давид Сассолі**
- в) Шарль Мішель
- г) Антоніо Таяні

13. У якому році було запроваджено пост Голови Європейської Ради?

- а) **2009**
- б) 1988
- в) 2000
- г) 2005

Тема 3

14. Який з вищевказаних договорів є чинним установчим договором ЄС?

- а) **Європейський Союз у редакції Маастрихтського договору**
- б) Європейський економічний простір
- в) Договір про заснування європейської спільноти з атомної енергії
- г) Договір про заснування європейської спільноти з вугілля та сталі

15. Хто є чинним Верховним представником із закордонних справ із 2019 року?

- а) **Жозеп Бюррель**
- б) Кетрін Ештон
- в) Хельга Шмід
- г) Федеріка Могеріні

16. Що з переліченого не входить до завдань Верховного представника?

- а) участь у виробленні загального курсу в зовнішній політиці країн.
- б) **нагляд за щоденною роботою в штаб-квартирі ЄСЗС**
- в) координація роботи тематичних інструментів реалізації зовнішньої політики ЄС
- г) регулярна присутність на зустрічах глав держав і урядів країн ЄС в

складі Європейської ради.

17. Першим Співтовариством, на якому базувалося утворення ЄС, за часом створення було Європейське:

- а) економічне співтовариство;
- б) політичне співтовариство;
- в) співтовариство вугілля і сталі;**
- г) оборонне співтовариство.

18. З якого року почала офіційно функціонувати Європейська служба зовнішніх зв'язків?

- а) 2010
- б) 2011**
- в) 2008
- г) 2000

19. Хто був Першим Верховним представником із закордонних справ у форматі, визначеному Лісабонським договором?

- а) Федеріка Могеріні**
- б) Стефано Санніно
- в) Кетрін Ештон
- г) Жозеп Бюррель

Тема 4

20. Федеральний канцлер ФРН з 27 жовтня 1998 р. по 22 листопада 2005 р.

- а) Ангела Меркель
- б) Гельмут Коль
- в) Герхард Шредер**
- г) Гельмут Шмідт

21. Федеральний канцлер ФРН з 1 жовтня 1982 по 27 жовтня 1998 р.

- а) Гельмут Коль**
- б) Герхард Шредер
- в) Гельмут Шмідт
- г) Віллі Брандт

22. Возз'єднання Німеччини – приєднання НДР і Західного Берліна до ФРН відбулося –

- а) **3 жовтня 1990 р.**
- б) 3 листопада 1990 р.
- в) 3 жовтня 1991 р.
- г) 3 листопада 1991 р.

23. Єлисейський договір між ФРН та Францією, який закладав основи співпраці та примирення двох народів після Другої світової війни був підписаний у –

- а) 1949 р.
- б) 1961 р.
- в) **1963 р.**
- г) 1967 р.

24. Ангела Меркель та Еммануель Макрон підписали новий німецько-французький договір про співробітництво у місті Аахен -

- а) 12 лютого 2018 р.
- б) **22 січня 2019 р.**
- в) 23 травня 2019 р.
- г) 15 червня 2020 р.

Тема 5

25. Хто з державних діячів є автором вислову: «При підписанні договорів потрібно бути дуже обережним, а після підписання виконувати їх з релігійною скуппульозністю»?

- а) Наполеон Бонапарт
- б) **Арман-Жан дю Плессі де Рішельє**
- в) Шарль-Моріс де Талейран-Перігор
- г) Король Людовік XIV

26. Цей державний діяч був неперевершеним майстром інтриги і залишався у центрі політичного життя Франції та європейської дипломатії з 1789 р. до середини 30-х рр. XVIII ст.

- а) Арман-Жан дю Плессі де Рішельє
- б) **Шарль-Моріс де Талейран-Перігор**
- в) Жан Жюль Жуссеран

г) Жуль Камбон

27. Вирішальна роль у визначенні та втіленні в життя сучасної зовнішньої політики Французької Республіки належить ...

а) Сенату

б) Національним зборам

в) Міністерству закордонних справ

г) Президенту

28. Друга після міністра закордонних справ Франції посадова особа в центральному апараті, виступає координуючою ланкою всіх підрозділів міністерства -

а) Заступник міністра

б) Міністр-делегат у закордонних справах

в) Міністр-делегат з адміністративних питань

г) Генеральний секретар

29. Чинна Конституція Французької Республіки була прийнята у:

а) 1962 р.

б) 1958 р.

в) 1974 р.

г) 1981 р.

30. Оберіть найточніше визначення поняття «дипломатія» -

а) здійснення міжнародних відносин шляхом переговорів, сукупність засобів, що їх використовують послы й посланники з метою забезпечення переговорного процесу

б) система дій міжнародного актора, що спрямована на набуття впливу на поведінку інших суб'єктів міжнародних відносин та пристосування до наслідків процесів міжнародної системи

31. За наказом короля Людовика XIV перша дипломатична академія Франції була заснована у ...

а) 1712 р.

б) 1721 р.

в) 1641 р.

г) 1639 р.

32. Хто з видатних французьких державних діячів у 1626 р. видав декрет, за яким вся відповідальність за ведення закордонної політики належала міністерству закордонних справ?

- а) Шарль-Моріс де Талейран-Перігор
- б) Король Людовік XIV
- в) Кардинал Мазаріні
- г) **Арман-Жан дю Плессі де Рішельє**

Тема 6

33. Верховний представник ЄС з питань спільної зовнішньої політики і політики безпеки за своєю посадою входить до:

- а) Європейської комісії
- б) Європейської ради
- в) Ради ЄС
- г) **є окремим одноособовим органом**

34. У якому році було створено Міжурядове Європейське оборонне агентство?

- а) 2010
- б) 2000
- в) **2004**
- г) 2005

35. Під час якого етапу процесу прийняття рішень Комітет з політики та безпеки завершує роботу над концепцією кризового врегулювання і направляє її в КОРЕПЕР і безпосередньо до Ради для формального схвалення?

- а) **політична фаза**
- б) стратегічна фаза
- в) запуск операції
- г) запуск місії

36. До якого типу організацій відноситься МЕРКОСУР?

- а) глобальні
- б) **регіональні**
- в) формальні
- г) неформальні

37. В області зовнішньої політики Рада діє кваліфікованою більшістю тільки в наступних випадках:

- а) приймаючи будь-яке рішення щодо імплементації вже прийнятого рішення про акцію або позиції Союзу;
- б) при призначенні спеціального представника;
- в) Європейська рада може одноголосно прийняти рішення, на підставі якого Рада повинна буде діяти кваліфікованою більшістю у випадках, що не відносяться до перерахованих вище;
- г) всі вище згадані**

38. При Міжнародній організації праці (МОП), Всесвітній організації охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародному валютному фонді (МВФ) ЄС наділений статусом:

- а) повне членство з правом голосу
- б) статус спостерігача близький до повного членства, або просунутий спостерігач
- в) постійний спостерігач**
- г) відсутність офіційного статусу

Тема 7

39. Яка країна ЄС проводила референдум щодо ратифікації Угоди України ЄС про асоціацію?

- а) Франція
- б) Нідерланди**
- в) Данія
- г) Німеччина

40. З якого року діє Європейська політика сусідства?

- а) 1990
- б) 2000
- в) 2004**
- г) 2001

41. Найбільшим зовнішньоекономічним партнером України є:

- а) Європейський Союз;**
- б) Російська Федерація;
- в) США;
- г) Китай.

42. У відношенні до якої з перелічених країн наразі призупинено політику сусідства?

- а) Лівія
- б) Молдова
- в) Білорусь**
- г) Алжир

43. Співробітництво України та ЄС в енергетичній сфері здійснюється на підставі Договору про:

- а) заснування Енергетичного співтовариства;
- б) заснування Європейського співтовариства з атомної енергетики;
- в) Євроатом;
- г) усіх вищевикладених.**

44. Хто є Чинним Генеральним Директором Директорату ЄК з питань сусідства та переговорів щодо розширення (з 2016 року)?

- а) Крістін де Пейрон
- б) Крістіан Даніельсон
- в) Мацей Поповський**
- г) Анналіз Мелоні

45. Угода про асоціацію між Україною та ЄС набула чинності:

- а) 1 березня 2014 року
- б) 1 вересня 2017 року**
- в) 1 грудня 2016 року
- г) досі повноцінно не набула чинності

46. Які санкції забороняють занесеним в «чорний список» індивідам в'їзд в ЄС (видачу їм віз) і заморожують їх фінансові активи або забороняють їм мати банківські рахунки в країнах ЄС?

- а) селективні
- б) таргетовані
- в) галузеві
- г) персональні**

Семінар 1

47. Вкажіть дату створення організації Центральноєвропейська ініціатива

групою європейських країн (Італія, Австрія, Угорщина, Югославія):

- а) 14 жовтня 1992 р.
- б) 21 листопада 1990 р.
- в) 11 листопада 1989 р.**
- г) 24 жовтня 1991 р.

48. Прем'єр міністр Італії у 1994-1995 рр., 2001-2006 рр, 2008-2011рр:

- а) Массімо Д'Алема
- б) Романо Проді
- в) Сільвіо Берлусконі**
- г) Джуліано Амато

49. Коли відбулося об'єднання італійський земель в єдину державу:

- а) 1871 р.**
- б) 1865 р.
- в) 1901 р.
- г) 1877 р.

50. Прем'єр-міністр Італійської Республіки, один з батьків-засновників Ради Європи:

- а) Джузеппе Пелла
- б) Альдіче де Гаспері**
- в) Фернандо Тамброні
- г) Джованні Леоне

51. Вкажіть дату підписання Договору про дружбу, партнерство та співробітництво між Італією та Лівією:

- а) 2001 р.
- б) 2005 р.
- в) 2008 р.**
- г) 2011 р.

Семинар 2

52. Пакт Монклоа був підписаний основними політичними силами Іспанії:

- а) у 1977 р.**
- б) 1989 р.
- в) 1975 р.
- г) 1991 р.

53. У якому році Іспанія була прийнята до ЄС?

- а) у 1975 р.
- б) 1977 р.
- в) 1992 р.
- г) 1986 р.**

54. Між якими країнами існує територіальна сутічка за Гібралтар?

- а) Іспанія та Марокко
- б) Іспанія та Велика Британія**
- в) Марокко та Велика Британія
- г) Іспанія та Португалія

55. Хто став Королем Іспанії після смерті Франко, фактично розпочавши шлях переходу до демократії?

- а) Хуан Карлос**
- б) Філіп VI
- в) Альфонс XIII
- г) Амадей I

Семинар 3

56. Місто якої країни міститься у назві «Вишеградська група»?

- а) Угорщини**
- б) Словаччини
- в) Чехії
- г) Польщі

57. Коли була прийнята Вишеградська декларація?

- а) 15 жовтня 1990
- б) 1 грудня 1999
- в) 15 лютого 1991**
- г) 1 лютого 1996

58. Яка країна останньою увійшла до складу Вишеградської групи?

- а) Угорщина
- б) Словаччина
- в) Чехія**
- г) Польща

59. З метою фінансової підтримки співпраці між учасниками Четвірки та іншими країнами було створено:

- а) Міжнародний Вишеградський фонд**
- б) Вишеградська молодіжна конференція
- в) Маастрихтський договір
- г) Європейський фонд розвитку

60. Яким чином відбувається зміна головування в Групі?

- а) Країна, головуюча в Групі, змінюється кожні 4 роки
- б) Країна, головуюча в Групі, змінюється щороку у перший місяць року
- в) Країна, головуюча в Групі, змінюється кожного року у липні**
- г) У Групі не існує поняття головуючої країни